REHBERLİK PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUK HAKLARINA DAİR FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ

Feyza Nur Püsküllü
171149201
Orcid: 0000-0001-7869-2455

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

FEYZA NUR PÜSKÜLLÜ'ın "Rehberlik Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinin Çocuk Haklarına Dair Farkındalıklarının İncelenmesi" başlıklı tezi 11.02.2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora/Sanatta Yeterlik~~ tezi oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin TAŞĞIN (Danışman) Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Doç. Dr. Müge YÜKSEL Marmara Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Belma AKŞİT
Enstitü Müdürü V.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

11/02/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Feyza Nur PÜSKÜLLÜ

TEŞEKKÜR

Kendine özgü bakış açısıyla ufkumu zenginleştiren, bana yol gösteren Prof. Dr. Şahin Karasar'a, çalışmamı yürütürken yardımlarını esirgemeyen ve sabırla tezimi okuyan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın'a, danışmanımla beraber geliştirdiğim soru formunu görüşleriyle zenginleştiren Prof. Dr. Betül Çotuksöken'e, Doç. Dr. Ahmet Bedel ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Onur Cesur'a, soru formumu uygulamam sırasında ve sonrasında güler yüzü ile desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Deniz Dağseven Emecen'e, verilerin analizini yaparken bana yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Çiğdem Özcan, Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Güvercin Seçkin ve Dr. Öğr. Üyesi Seda Erzi'ye, her zaman yanımda olan ve başaracağıma inanan anneme, babama ve kardeşime, bu süreçte yanımda olan arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Feyza Nur Püsküllü

Şubat 2020

ÖZ

REHBERLİK PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUK HAKLARINA DAİR FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ

Feyza Nur Püsküllü
Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik Psikolojik Danışmanlık Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neşe Şahin Taşğın
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Rehber öğretmenlerin eğitim sürecindeki işlevleri nedeniyle, çocuk haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları, eğitim sürecinin bir bütün olarak çocuk haklarının korunması ve gerçekleşmesini sağlayacak içerikte sürdürülebilmesi ve çocukların haklarını bilen ve kullanabilen özneler olarak yetişebilmeleri bakımından son derece önemlidir. Bu araştırmada, rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin çocuk haklarına dair farkındalık, ilgi ve bilgi düzeylerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel ve nicel veri toplama yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan soru formu 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında, Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (İngilizce ve Türkçe) bölümü 3. ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 201 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için Windows ortamında çalışan istatiksel analiz programı kullanılmıştır. Frekans ve yüzde hesaplamaları yapıldıktan sonra tablolar oluşturulmuştur. İnsan hakları ve çocuk haklarını bilme durumlarının cinsiyet, sınıf ve anne-baba eğitim düzeyi ile ilişkili olup olmadığını incelemek amacıyla ki-kare ve çapraz tablolar oluşturulmuştur. Araştırmanın nitel verileri Türkçe ve İngilizce bölüm öğrencilerinden oluşan 2 farklı odak grup görüşmesinden toplanmıştır.

Öğrencilerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ni (BMÇHS) duymalarına ve bilmeleri gerektiğini düşünmelerine rağmen aynı oranda okumadıkları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler insan hakları ve çocuk hakları üzerine ders almadıklarını, yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, öte yandan da bu konuda bilgi sahibi olmaları gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. "İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?" ve "İnsan haklarını konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" maddelerine verilen cevapların cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?" ve "İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?" maddelerine verilen cevapların bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir. "Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?" ve "Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?" maddelerine verilen cevapların bulundukları sınıfa göre farklılaştığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: 1. rehberlik ve psikolojik danışmanlık; 2. insan hakları; 3. çocuk hakları; 4. insan hakları ve çocuk hakları eğitimi.

ABSTRACT

A STUDY ON PSYCHOLOGICAL COUNSELING AND GUIDENCE STUDENTS' AWARENESS ON CHILD RIGHTS

Feyza Nur Püsküllü
Master Thesis
Department of Educational Sciences
Guidance and Counseling Psychology Programme
Advisor: Asst. Prof. Neşe Şahin Taşğın
Maltepe University Graduate School, 2020

Due to the functions of the guidance teachers in education process, their knowledge and awareness about children's rights is very important in terms of sustaining the education process as a whole in terms of protecting and realizing the rights of the children and raising them as subjects who know and use their rights. In this study, it is aimed to examine the awareness, interest and knowledge levels of guidance and psychological counselling students about children's rights using both qualitative and quantitative data collection methods. The questionnaire, prepared by the researcher, was delivered to 201 students in the 3rd and 4th grade of Guidance and Psychological Counselling departments (both English and Turkish ones) at Maltepe University Faculty of Education in 2018-2019 academic year. Statistical analysis program was used for the statistical analysis of the data. Following the frequency and percentage calculations, tables are created. Chi-square and cross tables have been created to examine whether human rights and child rights knowledge are related to gender, class and parental education level. The qualitative data of the research was collected from two different focus group interviews with students of both departments whose medium of instruction is Turkish and English.

The study showed that although the students had heard of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) and Convention on the Rights of the Child, they did not read them much. The students stated that they had not taken any courses about human rights and child rights, did not have enough information, however, felt the need to know more about them. It is seen that the answers given to the items which "Do you think you need to know human rights?" and "Do you feel the need to learn more about human rights?" differ according to gender. Likewise, the answers given to the items which “Have you heard of the Universal Declaration of Human Rights?” and "Have you witnessed school teachers and / or administrators, school counselor teachers making relevant decisions on human rights?" differ according to the student’s classes. It is seen that the answers given to the items “Have you heard of the United Nations Convention on the Rights of the Child?” and "Have you attended any seminar / conference on children's rights?" differ according to the student’s class.

Keywords: 1. Guidance and psychological counselling; 2. human rights; 3. child rights; 4. human rights and child rights education

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI v
TEŞEKKÜR vi
ÖZ viii
ABSTRACT ix
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR LİSTESİ xii
KISALTMALAR xiii
ÖZGEÇMİŞ xiv
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 6
1.3. Önem 7
1.4. Varsayımlar 8
1.5. Sınırlıklar 8
1.6. Tanımlar 9
BÖLÜM 2. KURAMSAL ÇERÇEVE 10
2.1. Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 10
2.1.1. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Tanımı, Amacı ve İlkeleri 11
2.1.2. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Türkiye'deki Gelişimi 13
2.1.3. Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Yeri/İşlevi 16
2.1.4. Alanlarına Göre Rehberlik Hizmetleri 17
2.1.4.1. Eğitsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma 17
2.1.4.2. Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışma 19
2.4.1.3. Kişisel Rehberlik ve Psikolojik Danışma 20
2.1.5. Birey Sayısına Göre Rehberlik Hizmetleri 23
2.1.6. Öğretim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri 23
2.1.6.1. Okul Öncesi Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 23
2.1.6.2. İlköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 25
2.1.6.3. Ortaöğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 26
2.1.6.4. Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 27
2.2. İnsan Hakları Ve Çocuk Hakları 29
2.2.1. İnsan Hakları 29
2.2.2. Çocuk Hakları 31
2.2.3. Çocuk Haklarına Yönelik Ulusal/Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler 33
2.2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) 34
2.2.4.1. Yaşama Hakkı 36
2.2.4.2. Gelişme Hakkı 36
2.2.4.3. Korunma Hakkı 37
2.2.4.4. Katılım hakkı 37
2.2.5. İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Eğitimi 40
2.3. Alanda Yapılan Araştırmalar 45

BÖLÜM 3. YÖNTEM 50
3.1. Araştırma Modeli 50
3.2. Araştırma Grubu 50
3.3. Veriler ve Toplanması 51
3.3.1. Soru Formu 51
3.3.2. Odak Grup Görüşmeleri 52
3.4. Uygulama Süreci 53
3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 53
BÖLÜM 4. BULGULAR VE YORUMLAR 55
4.1. Kişisel Bilgilere Dair Bulgular 55
4.2. İnsan Hakları ve Çocuk Haklarını Bilme Durumuna Dair Bulgular 59
4.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini Bilme Durumları 59
4.2.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini Bilme Durumu 73
4.3. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanının Çocuk Haklarının Korunmasında ve Geliştirilmesindeki Yerine Dair Bulgular 85
4.3.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Hayatları Süresince Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu 85
4.3.2. RPD Programı İçerisinde Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu 86
4.3.4. Çocuk Hakları Eğitiminin Verilmesine İlişkin Bulgular 89
4.3.5. Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Çalışmalarına Dair Bulgular 91
4.3.6. Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Rollerine Dair Görüşler 96
BÖLÜM 5. SONUÇ 104
5.1. Özet 104
5.2. Yargı 105
5.3. Öneriler 112
EK'LER 115
EK 1. Soru Formu 115
EK 2. Odak Grup Görüşmeleri Katılımcı Listesi 121
EK 3. Odak Grup Görüşmesi Soruları 122
EK 4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Tam Metni 123
KAYNAKÇA 143

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıfları 55
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşadığı Yerleşim Birimi.. 56
Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Babalarının Eğitim Düzeyleri 56
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Babalarının Meslekleri 57
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayıları..... 58
Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ekonomik Düzeyleri 58
Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle İlgili Sorulara Verdikleri Cevaplar 60
Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumlarının Cinsiyet Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları 62
Tablo 9: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumlarının Sınıf Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları 64
Tablo 10: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumları ile Anne Eğitim Düzeyi Değişkeni Crosstab Tablosu 68
Tablo 11: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumları İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Crosstab Tablosu 70
Tablo 12: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle İlgili Sorulara Verdikleri Cevaplar 73
Tablo 13: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumlarının Cinsiyet Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları 75
Tablo 14: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumlarının Sınıf Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları 77
Tablo 15: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumları İle Anne Eğitim Düzeyi Değişkeni Crosstab Tablosu 79
Tablo 16: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumları İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Crosstab Tablosu 82
Tablo 17: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Hayatları Süresince Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu 86
Tablo 18: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin RPD Programı İçerisinde Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu 87
Tablo 19: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Çocuk Hakları Eğitiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri 90
Tablo 20: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Çalışmalarına İlişkin Görüşleri 91
Tablo 21: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Rollerine Dair Görüşleri 96

KISALTMALAR

ASUMA: Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddeti Önleme ve Şiddetle Mücadele, Uygulama ve Araştırma Merkezi

BM :Birleşmiş Milletler

BMÇHS :Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

ESKHS :Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

İHEB :İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İMDAT **:** Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği

MEB :Millî Eğitim Bakanlığı

Md :Madde

MSHS :Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi

RPD :Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

TCK **:**Türk Ceza Kanunu

TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF :Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Vb :ve benzeri

ÖZGEÇMİŞ

Feyza Nur Püsküllü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Lisans	2017	Maltepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (İngilizce)

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2019-Halen	Araştırma Görevlisi. Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2018- Halen	Üye: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği

Alınan Burs ve Ödüller

Yıl	*Burs/Ödül*
2012	Maltepe Üniversitesi Eğitim Bursu ÖSYM Tam burs

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İstanbul, 1994 Cinsiyet: Kadın
Yabancı diller : İngilizce (çok iyi)
GSM / e-posta : feyzapuskullu@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Birbirlerinden farklı yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özelliklerine sahip çocuklar ve gençler eğitim kurumlarında bir arada eğitim görmektedir. Tüm bu farklılıklar içerisinde çocukların ve gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri ve haklarını bilmeleri oldukça önemlidir. Bu konuda eğitim kurumlarındaki öğretmenlere özellikle de rehber öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Bireyin duygusal, düşünsel, bedensel ve sosyal yeteneklerini başka bir deyişle kısacası tüm yönleriyle bir bütün olarak hem kendisi hem de toplumu için en uygun düzeyde geliştirilmesi sürecine "çağdaş eğitim" denir. Bu süreç içerisinde bireyin gelişmesine ve uyum sağlamasına yönelik olarak rehberlik hizmetleri verilmektedir (Yeşilyaprak, 2006:3). Çağdaş eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri, uyumlu ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri ve psikolojik olarak daha sağlıklı bireyler haline gelmeleri için öğrencilere ve ailelerine sunulan rehberlik hizmetleri büyük önem taşımaktadır.

Toplumsal yaşamdaki hızlı değişimler, bireylerin ve ailelerin topluma uyumunda güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda aile yapısındaki ve işlevlerindeki değişimler, yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişimler karşısında işgücünün niteliğinin arttırılması ihtiyacı ve bütün bunlarla birlikte demokratik düşüncelerin gelişmesi ve yaygınlaşması, eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin psikolojik olarak desteklenmeleri ve yardım almalarını gerektirmeye başlamıştır (Yeşilyaprak, 2006:21). Bu değişim ve dönüşümlerin beraberinde getirdiği ihtiyaçlardan hareketle eğitim kurumlarında rehberlik hizmetleri sunulmaktadır.

1950'li yıllardan itibaren rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri Türk eğitim sistemi içinde yer almaya başlamıştır. Rehberlik çalışmalarının başlaması ve gelişmesinde öncü olan Amerikalı uzmanlar Türk eğitim sistemini inceleyerek raporlar hazırlamışlardır. Yeni uygulamaların hayata geçmesini sağlamak üzere konferanslar ve seminerler düzenlemişlerdir. Bunların yanı sıra pilot uygulamalar başlatmışlardır. 1960'lı yıllardan başlayarak, Eğitim fakültelerinde, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik dersleri ve lisans programları açılmaya başlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda rehberlik hizmetleri başlamıştır. Bugün eğitim kurumlarının her kademesinde rehberlik servislerinde görevli rehberlik uzmanları bulunmaktadır (Yeşilyaprak, 2006:23-24).

Eğitim kurumlarında öğrencilere sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri öğrencilerin sorunlarını çözme çabaları sırasında yardımcı olmak amacıyla da sınırlı değildir. Bunun da ötesinde öğrencilerin kendi sorunlarını etkili ve en uygun şekilde çözebilen, olumlu benlik algısına sahip bireyler olarak gelişebilmeleri için de destek vermektedir (Ültanır,2005:105).

Eğitimde sunulan rehberlik hizmetleri "kendini tanıyan, kendisine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen, sorumluluk alabilen bireyler yetiştirilmesini ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir birey olarak yaşamlarını sürdürerek kendilerini gerçekleştirmelerini" amaçlamaktadır (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Bireye ve ailesine sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri üç alana ayrılmaktadır. Bunlar; eğitsel rehberlik, mesleki rehberlik ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetleridir. Eğitsel ve mesleki rehberlik alanında bireylerin yetenekleri, ilgileri, ihtiyaçları, değerleri ve kişilik özellikleri vurgulanarak kendisini tanımasını ve hayat boyu öğrenme sürecinde kendisini geliştirmesini sağlayan hizmetler yer almaktadır.

Eğitsel rehberlik, bireyin "eğitsel kararlar alması; eğitime ilişkin olumlu tutum geliştirmesi" için; mesleki rehberlik "bireyin kendini ve meslekleri tanıması; yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özellikleri doğrultusunda mesleğe yönelik seçimler yapması; mesleğe hazırlanması, başlaması, mesleğini sürdürmesi" için; kişisel/sosyal rehberlik ise "bireyin bilişsel, sosyal, duygusal, ahlaki ve davranışsal gelişimini

desteklemek amacıyla kendini tanıması; karar verme ve problem çözme gibi sosyal beceriler ile yaşam becerilerini geliştirmesi ve sorumluluk sahibi bir birey olarak hayatına devam edebilmesi" için bireye ve ailesine sunulan hizmetlerdir (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Rehberliğin temelinde; bireyin özerk, kendi kendini yönetme sorumluluğuna sahip, kendisine dayalı olarak seçimler yapma ve karar alma hakkına sahip olduğunu kabul eden demokratik ve insancıl bir anlayış vardır. Aslında öğrencilerin kapasitelerinin, yeteneklerinin, ilgilerinin ve ihtiyaçlarının farklı olduğunu kabul ederek onların kendi kendilerini daha iyi anlamalarını ve sorunlarına kendilerinin çözüm yollarını bulmalarında yeter bir duruma gelmiş olmalarını sağlamak amaçlanır (Yeşilyaprak, 2006:15).

Belli konuları öğretmek, belli konuların öğretimini yapmak üzere yetiştirilen kişilere öncelikli olarak verilmesi zorunlu olan bilgiler, bir insan olarak nasıl bir yapıda olduğuna ilişkin bilgiler toplamıdır. Bu bilgiler öğretmenin kendisini ve öğretmek üzere yöneldiği kişileri de tanımasını sağlayacaktır (Çotuksöken, 2002:240). Bireyi bütün olarak ele alan, eğitim sistemi içerisindeki öğrencilerin farklılıklarını kabul eden ve temelinde demokratik ve insancıl anlayışı barındıran rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmesi sürecindeki rolü gereği rehber öğretmenlerin başta bir insan olarak kendi haklarının farkında olması, çocuk haklarının da bilgisine sahip olması ve bilgisine uygun olarak eylemde bulunması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için rehber öğretmenlerin insan haklarına ve çocuk haklarına dair gerekli bilgileri edinebilmeleri amacıyla ilgili dersleri üniversite eğitimleri başta olmak üzere diğer öğrenim basamaklarında da almaları gerekmektedir.

Rehber öğretmen adaylarının mezun olduktan sonra eğitim kurumlarında öncelikli olarak çocuklarla çalışacakları göz önünde bulundurulduğunda onlara sunacakları rehberlik hizmetleri ve eylemlerin çocuk haklarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olması gerekmektedir Bu bağlamda rehber öğretmenlerin başta öğrenciler olmak üzere rehberlik hizmetlerini sunarken ilişki ve iletişim kurdukları aileler ve eğitim kurumları çalışanlarının insan hakları ve çocuk haklarına ilişkin farkındalıklarını arttırma, tutumlarını değiştirme ve nihayetinde çocukların haklarının korunması ve yaşama geçmesi bakımından önemli işlevleri olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin ve eğitim fakülteleri öğrencilerinin insan hakları ve çocuk hakları konularındaki bilgi düzeyleri, alanlarıyla insan hakları ve çocuk haklarının ilgisi üzerine tutumları ve düşünceleri gibi konularda çok sayıda araştırma yapılmıştır (Fazlıoğlu, 2007; Kepenekçi ve Baydık, 2009; Kop ve Tuncel, 2010; Kükürtçü, 2010; Kaya,2011; Uçuş ve Şahin,2012; Kop, 2013; Dönmez, 2015; Ateş, 2015; Leblebici ve Çeliköz, 2017). Ancak literatürde rehber öğretmenlerle ya da rehberlik ve psikolojik danışma öğrencileriyle yapılmış araştırma bulunmamaktadır.

Çocuk hakları yasal ve sosyal normlarla ilişkili olarak çocukların doğuştan sahip olduğu hakların tümünü içeren evrensel bir kavramdır. Bu haklar politik, fiziksel, sosyolojik ve psikolojik olarak nitelendirilir (Uçuş, 2009:2). Tüm bu bilgilerden yola çıkarak eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin rolünün önemi ortaya çıkmaktadır. Çocukların haklarıyla ilgili bilgi edinebileceği temel özne öğretmendir. Öğretmenlerin uyguladıkları çocuk hakları uygulamalarının etkili olması onların bu konuda eğitilmelerine ve uygulamayı planladıkları öğrenme süreçlerinin etkililiğine bağlıdır (Uçuş ve Şahin, 2012:27).

Öte yandan, eğitim sisteminin ve sürecinin bir bütün olarak insan haklarını ve çocuğun haklarını koruyacak, bu hakların yaşama dünyasına geçmesini sağlayacak bir içerikte olması gereklidir. Bireylerin haklarını bilmesi, bilgisine uygun olarak eylemde bulunması ve ihlalleri durumunda haklarını savunabilir hale gelmesi için eğitim kurumlarında insan haklarına ve aynı zamanda çocuk haklarına uygun olarak eylemde bulunulmasına önem verilmelidir. Rehberlik servislerinde görev alan rehber öğretmenlerin çocuk haklarının bilincinde olması ve kurum içerisinde çocuk haklarının bir kültür olarak gelişmesine katkı sağlaması gerekmektedir.

Yapılan araştırmalarda, çocukların eğitim kurumlarında kafaları karıştığında veya kendilerini iyi hissetmedikleri zamanlarda bir profesyonelden yardım alma ve kendileriyle ilgilenecek veya kendilerini savunacak kişilerin bulunmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Fazlıoğlu, 2007:108). Bulundukları okullarda rehberlik servisinin olması çocuğun haklarına dair yapılan çalışmaları arttırmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanın olmaması ise, çocukların her türlü istismar, ihmal ve

sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklarından haberdar olmamalarına ve ihtiyaç duydukları psikolojik destekten mahrum kalmalarına sebep olmaktadır (Uçuş ve Şahin, 2012:29). Geniş anlamda insan hakları ve özelde de çocuk hakları konusunda bilgi ve farkındalığı olan öğretmenlerin varlığı, gerek eğitim etkinliğinin çocuk hakları odaklı olması gerekse de çocuğun haklarını bilen özneler olarak yetişebilmeleri bakımından son derece önemlidir.

Rehber öğretmenlerin öğrencilerin kendilerini, çevrelerini ve haklarını tanıyarak kendini gerçekleştirebilmeleri adına mesleki ve eğitsel rehberliğin yanı sıra kişisel/sosyal rehberlik alanında da yoğun çalışmalar yapması gerekmektedir. Eğitim kurumlarında çocuklar ve gençlerle doğrudan iletişim halinde olan öğretmenlerin çocuk haklarına dair bilgi sahibi olması ve konuya ilişkin bilgi düzeylerine uygun davranması oldukça önemlidir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim dönemine kadar eğitim fakültelerinde çocuk haklarına dair derslerin hiç olmaması ve/veya mevcut derslerde konunun yüzeysel şekilde ele alınması öğretmen adaylarının bu konuya dair farkındalıklarını, ilgilerini ve bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminden itibaren rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programına eklenen 2 kredili "Çocuk Hukuku" alan eğitim dersi sözü edilen eksikliklerin giderilmesi adına faydalı olacaktır. Dersin içeriğinde çocuk hukukunun ne olduğu ve özellikleri, çocuk hakları kavramı, çocuk haklarının hukuki boyutu, yapılan anlaşmalar, BMÇHS'nin temel ilkelerinin yanı sıra psikolojik danışmanların çocuk haklarını koruma görevleri ve yasal bir süreç içerisinde olan çocuklarla ilgili psikolojik danışmanların rol ve işlevleri gibi konular yer almaktadır.

Özellikle her okulda bulunan rehber öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilinçli olmasından öte örnek olması ve bilgilerini de aktarması önem arz etmektedir. Rehber öğretmenlerin eğitim sürecindeki işlevleri nedeniyle, çocuk haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları, eğitim sürecinin bir bütün olarak çocuk haklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlayacak içerikte sürdürülebilmesi ve çocukların haklarını bilen ve kullanabilen özneler olarak yetişebilmeleri bakımından son derece önemlidir. Bu belirlemelerden yola çıkarak bu araştırmada, rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin çocuk haklarına dair farkındalık, ilgi ve bilgi düzeylerini incelemek amaçlanmıştır.

1.2. Amaç

Eğitim kurumlarında çocuklar ve gençlerle doğrudan iletişim halinde olan öğretmenlerin çocuk haklarına dair neyi ne kadar bildikleri ve bu konularda neler yaptıkları oldukça önemlidir. Rehberlik ve psikolojik danışma lisans programı eğitimlerinde, çocuk hakları, çocuk haklarının korunmasının gerektirdikleri ve çocuk haklarının korunmasında genel olarak öğretmenlerin özellikle de rehber öğretmenlerin görevlerine dair konuların meslek derslerinde ele alınması gereklidir. Dersler içerisinde vaka örneklerine yer verilerek konunun içselleştirilmesi sağlanmalıdır. Müfredata eklenen "Çocuk Hukuku" dersi alandaki bu ihtiyacı giderecektir ama yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada amaç, RPD lisans programında öğrenim gören öğrencilerin alanlarının çocuk haklarının korunması ve hayata geçirilmesinde rolü olup olmadığı konusunda ne düşündükleri, çocuk haklarına dair farkındalık, ilgi ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve insan hakları ve çocuk haklarını bilme durumlarının cinsiyet, sınıf ve anne-baba eğitim düzeyi ile ilişkili olup olmadığını araştırmaktır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmaya katılan öğrencilerin:

- İHEB ve/veya BMÇS'ni duyma durumlarına,
- İHEB ve/veya BMÇS'ni okuma durumlarına,
- İHEB ve/veya BMÇS'ni bilmeleri gerektiğini düşünme durumlarına,
- İnsan hakları ve/veya çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katılma durumlarına,
- İnsan hakları ve/veya çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olup olmadıklarını düşünme durumlarına,
- İnsan hakları ve/veya çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissetme durumlarına,
- Daha önceki öğrenim hayatları süresince öğrenim programlarında çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumlarına,
- Rehberlik ve Psikolojik Danışmalık Programı içerisinde Çocuk Haklarıyla ilgili ders alma durumlarına,
- Hangi öğretim programlarında çocuk hakları eğitimine yer verilmesi gerektiğini düşündüklerine,

- Rehber öğretmenlerin okul içerisindeki çalışmalarına katılma durumlarına ilişkin düşüncelerine,
- Rehber öğretmenlerin okul içerisindeki rollerine dair görüşleri önem derecesine göre derecelendirmelerine bakılmıştır.

1.3. Önem

Eğitim kurumlarında haklarını bilen, savunan ve onlara göre hareket eden öğrencilerin yetiştirilmesi oldukça mühim bir konudur. Çocukların kendi haklarını bilmesi, kullanabilmesi, bu alandaki uygulamaları görebilmesi ve gerekli olduğunda destek alabilmesi adına okulda iletişim halinde olduğu kişilerin öğretmenleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda eğitimcilerin rolü daha da önem kazanmaktadır. Bu yüzden eğitim sistemi içerisinde çocuk haklarının korunması ve hayata geçirilmesi bakımından öğretmenlere büyük görevler düşmektir. Öğretmenlerin öncelikli olarak bu ihtiyaçların farkında olması ve çocuk haklarının öğretilmesi ve içselleştirilmesi için çalışmalar yapması gerekmektedir. Öğretmenlerin bu çalışmaları yapabilmeleri ve ihtiyaçları analiz edebilmeleri için öncelikli olarak kendilerinin çocuk haklarının bilgisine sahip olması beklenmektedir.

Bu noktada eğitimcinin eğitimi konusu üzerinde durulacak olursa, başta rehber öğretmenler olmak üzere tüm öğretmenlerin çocuk haklarına dair bilgi sahibi olmasının gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının çocuk haklarına dair bilgi sahibi olmasının da ötesinde, çocuk haklarını gözeterek hareket ediyor olmaları da gerekmektedir. Öğretmenler, çocuklara hem rol model olma hem de haklarını nasıl savunabileceklerine dair örnek davranışlar sergilemek durumundadırlar.

Rehber öğretmenlerin öğrencileri çocuk hakları konusunda bilgilendirirken aynı zamanda aileyi ve kurumda çalışan personelleri de konudan haberdar etmesi gerekmektedir. Bunların hepsini yaparken öğretmenlerin çocuk haklarının temelini oluşturan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (BMÇHS) bilgisine sahip olması ve o bilgilere dayanarak öğretmenlik yapması gerekliliği ortadadır. Bu gereklilik göz önünde bulundurularak bazı araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalar (Fazlıoğlu, 2007; Uçuş, 2009; Kaya, 2011) incelendiğinde, öğretmen adaylarının BMÇHS'ni duyduğu, bildiği fakat aynı oranda okumadığı görülmektedir. Bazı

araştırmalarda (Ateş, 2015; Kor, 2013; Kop ve Tuncel, 2010) ise öğretmen adaylarının çoğunlukla BMÇHS'ni okuduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'de çocuk hakları konusunda farklı alanlarda (hukuk, eğitim bilimleri, felsefe, sosyoloji, sosyal hizmet ya da psikoloji gibi) çalışmalar bulunmakla birlikte, özellikle rehber öğretmenlere dair çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu araştırma ile başta rehberlik ve psikolojik danışma programı öğrencileri olmak üzere bütün öğretmen adaylarının çocuk hakları konusuna dikkatleri çekilerek üzerine düşünme, tartışma imkânı bulabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın, eğitim kurumlarında çocuk haklarının desteklenmesinin, korunmasının, uygulanmasının yanında çocuk haklarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı ve yapılacak yeni araştırmalar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmaya dair varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırmacı tarafından geliştirilen soru formu araştırmanın amacı doğrultusunda, gerekli verileri toplamak için uygun bir araçtır.
- Araştırmaya katılan rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin soru formundaki ve odak grup görüşmelerindeki sorulara güvenilir ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Verilerin çözümlenmesinde amaca uygun olarak seçilen istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.
- Çalışma grubunun Türkiye'deki diğer rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencilerinin yapısını genel olarak yansıttığı kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlıklar

Araştırmada Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında, RPD (İngilizce ve Türkçe) lisans programı 3. ve 4. sınıfta öğrenim görmeye devam eden öğrencilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 yılında kabul edilen 30 maddelik bildiridir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen sözleşmedir.

Çocuk: BMÇHS'nin (1989) 1. Maddesine göre "daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır."

Genç: Türk Dil Kurumundaki tanımına göre "çocukluk çağından çıkmış bulunan kimse, delikanlı."

BÖLÜM 2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, bireylere sunulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, insan hakları, çocuk hakları, insan hakları ve çocuk hakları eğitimi, konuya ilişkin alanda yapılan çalışmalar ve rehber öğretmenlerin çocuk haklarıyla olan ilişkisi incelenmektedir. Belirtilen amaç çerçevesinde, bölüm içeriğinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma programından mezun olup MEB'e bağlı okullarda, MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde ve özel eğitim kurumlarında çalışan rehber öğretmenlere ve kısacası eğitim alanındaki rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine odaklanılmıştır.

2.1. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayan ve geçmişi görece yeni sayılabilecek bir alan olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, günümüzde eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş durumdadır. Bu hizmetlerin etkili şekilde sunulması konusundaki çalışmalar gerek hızla değişen ve gelişen toplumsal yapı gerekse de eğitim ve öğretim alanındaki gelişmelerden doğrudan etkilenmekte ve bu alanda çok sayıda bilimsel çalışma yapılmaktadır.

Toplumsal bir varlık olarak dünyaya gelen insan, içinde bulunduğu toplumun değerlerini, bulunduğu topluma uyumu, hayatını sürdürebilmek için gerekli bilgi ve beceriyi eğitim sayesinde kazanır. Toplum yaşamı, insanın eğitimini zorunlu hale getirmektedir (Oktay, 2011:2). Kepçeoğlu'ya (1996) göre bireyi bütün olarak ele almak, geliştirmek durumunda olan eğitim, bireyin zihinsel gelişiminin yanı sıra kişisel/sosyal gelişimiyle de ilgilenmelidir. Eğitimin tamamlayıcısı olan bu hizmetler eğitimin sözü edilen amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir (33-34).

Yirmi birinci yüzyılda gerçekleşen değişimler eğitim sistemini de etkileyerek daha demokratik, insan haklarına daha saygılı, daha yaratıcı, eleştirel düşünebilen, işbirliğine ve bilimsel düşünceye değer veren insanların yetiştirilmesini ön plana çıkarmıştır (Oktay, 2011:77). Toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümlerin sonucu olarak öğrencilerin kendi haklarının bilincinde, düşüncelerini ifade edebilir ve

kendilerine yeter hale gelmelerini sağlayacak eğitim programlarına olan ihtiyaç artmıştır.

Eğitim sistemi içerisinde birbirlerinden farklı yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özelliklerine sahip çocuklar birlikte eğitim görmektedir. Tüm bu farklılıklar içerisinde çocukların ve gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri, haklarını bilmeleri, haklarına uygun davranabilmeleri ve haklarının savunucusu olmaları oldukça önemlidir. Tam da bu noktada çocukların haklarına dair bilgi edinebileceği özne olan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin özellikle de rehber öğretmenlerin davranışlarıyla hem rol model olması hem de çocukların haklarını gerçekleştirebilecekleri ortamları oluşturmaları gerekmektedir. Tüm bu konularda rehber öğretmenlerin yalnızca öğrencileri değil aileleri, öğretmenleri, idarecileri, okul çalışanlarını vb. bilgilendirmeli, onlara rehberlik etmelidirler.

2.1.1. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Tanımı, Amacı ve İlkeleri

Rehberlik bireye odaklanır ve hizmetlerinin merkezinde birey vardır. Bilimsel, sistematik ve alanında uzman kişilerce sunulan rehberlik hizmetlerinin dayandığı bilimsel yöntemler ve ilkeler bulunmaktadır. Bu nedenle rehberlik hizmetleri, alanında eğitim almış uzman kişilerce verilmelidir. Eğitim kurumlarında rehberliğin ilgilendiği birey öğrencidir (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006:334). Ancak aynı zamanda, bireyin içinde bulunduğu ortam, özellikle de aile de rehberliğin ilgi alanına girmektedir.

Rehberlik, uzunca bir süre öğrencilerin yeteneklerine ve ilgilerine göre iş bulma olarak anlaşılmış olmakla birlikte, birey çok yönlü kompleks bir bütün olduğu için meslek seçimi bireyin hayatının yalnızca bir parçasını oluşturmaktadır. Günümüz rehberlik anlayışı bireyin yeteneklerinin, ilgilerinin, ihtiyaçlarının ve mevcut imkânlarının farkına varmasını ve bu sayede bir bütün olarak gelişmesini hedeflemektedir (Tan, 1992:13).

Farklı rehberlik tanımları ve bu çerçevede de farklı anlayışları bulunmaktadır. Tan (1992) rehberliği, bireyin olabilecek en üst düzeyde gelişmesi ve uyum sağlayabilmesi için gereken seçimleri, planları, yorumları yapması ve karar vermesi için gerekli olan beceri ve bilgileri edinmesi ve edindiği seçme ve kararları uygulaması adına sunulan profesyonel ve sistemli bir yardım olarak tanımlar (18). Kuzgun ise

(1986) bireyin kendisini tanıması, çevresindeki imkânları anlaması ve doğru hükümler vererek kendini gerçekleştirmesi için sistematik ve profesyonel bir yardım sürecini rehberlik olarak nitelendirir (5). Bahsi geçen yardım öğüt vermek, akıl öğretmek, doğru kabul edilen bir hareketi benimsetmek değil; bireyin sahip olduğu çeşitli seçenekleri tanıtmak ve seçenekler arasından uygun olanı seçmesi için gerekli değerlendirmeyi yapabilir duruma gelmesini sağlamaya çalışmaktır. Rehberliğin temel amacının bireyin kendini gerçekleştirmesine destek olmak olduğunu belirten Yeşilyaprak (2019) rehberliği, kendini tanıması, kabul etmesi ve geliştirmesi sürecinde her yaştaki bireye gerekli hayati donanımları ve yeterlilikleri kazanması amacıyla profesyonelce verilen psikolojik destek hizmetleri olarak tanımlamaktadır (7-8).

Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak rehberliğin bir profesyonel tarafından sistematik bir şekilde yürütülen; bireyin kendisini tanımasını, anlamasını, seçeneklerinin farkına vararak kendi seçimlerini kendisinin yapabilmesini, uyum sağlamasını ve nihayetinde kendisini gerçekleştirmesini amaçlayan hizmetler bütünü olduğu söylenebilir. Eğitim kurumlarında rehberlik hizmetlerinin yanı sıra psikolojik danışma da yapılmaktadır.

Öğrencilere bir bütün halinde sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri onların sorunlarını çözme çabaları sırasında yardımcı olmakla kalmaz. Bununda ötesinde kendi sorunlarını etkili ve en uygun şekilde çözebilen, olumlu benlik algısına sahip bireyler olarak gelişebilmeleri için onlara destek verir (Ültanır, 2005:105). Psikolojik danışma "bireylere kendini tanıma, karar verme ve problem çözme becerisi kazandıran, bireylerin kişisel ve toplumsal uyumlarını gerçekleştirmelerini amaçlayan bireyle veya grupla yürütülen" danışma sürecidir. (MEB Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Can'a (2004) göre bireyin kendisine ve çevresine dair edinmiş olduğu bilgileri özümseyebilmesine ve sağlıklı tercihler yapabilir bir birey olmasına yardımcı olmak psikolojik danışmanın bir işlevidir. Psikolojik danışma, danışmanla danışan arasında kurulan, bireysel ya da grupla yapılabilen özel bir etkileşim yöntemidir (6).

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2017) göre eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri "kendini tanıyan, kendisine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen, sorumluluk alabilen bireyler

yetiştirilmesini ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir birey olarak yaşamlarını sürdürerek kendini gerçekleştirmelerini amaçlar.”

Bireye ve ailesine sunulan, ortak amacı bireyin kendini gerçekleştirmesi olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin süreçlerinin planlanmasında ve gerçekleştirilmesinde bazı temel ilkeler gerekmektedir. Bu temel ilkeler sırasıyla:

> “Bireye ve bireysel farklılıklara saygı, bilimsellik, gizlilik, gelişimsel bir anlayışla önleyici ve koruyucu yaklaşım, bireysel, kurumsal ve toplumsal özellikler ile ihtiyaçların göz önünde bulundurulması, hayat boyu rehberlik anlayışıyla bireylerin yaş, gelişim özellikleri ve öğretim kademelerinin dikkate alınması, mesleki ve etik değerlere uyulması ve ilgili tarafların iş birliği ve eşgüdümü”dür (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin kendilerini anlamaları, problemlerine çözüm yolları bulmaları ve kendilerini gerçekleştirmeleri gibi amaçlarına ulaşılabilmesi için bu temel ilkelerin bilinmesi ve uygulanması oldukça önemlidir. Rehberlik uygulamaları sırasında öğrencilerin yaşının, bireysel farklılıklarının, ihtiyaçlarının ve gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bütün bu hizmetler amacına uygun olarak planlı, sistemli, mesleki ve etik değerlere uyularak profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

2.1.2. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Türkiye’deki Gelişimi

Rehberlik, Amerikan toplumunda doğmuş ve şekillenmiştir. Amerikan toplumunun temel felsefesi, insan olarak bireye büyük değer atfetmiştir. Bu durum bireysel eğitime, çocukların biyopsikososyal gereksinimlerine ve toplumun ihtiyaçlarına verilen önemi arttırmıştır. Okul müfredatlarının bu temellere dayanarak hazırlanması yönünde çalışmalar artmıştır. Bu şekilde Amerikan okullarında rehberlik hizmetleri doğmuştur. Başlangıçta bir meslek rehberliği hareketi olarak başlamıştır. 1898 yılında ilk defa Detroit şehrinde bir liseye danışman atamıştır (Tan, 1992:22-23).

Türkiye’de ise Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda, ülke ve ihtiyaçlarına uygun demokratik bir birey olarak gelişmiş, olgunlaşmış, kendisine ve topluma faydalı olabilecek bilgi sahibi, kendisinden emin, sorumluluk bilinci gelişmiş vatandaşlar yetiştirmek için okul programlarının iyileştirilmesi ve etkinleştirilmesi için yeni

arayışlar içerisine girilmiştir (Tan ve Baloğlu, 2006:38). Bu anlayışın gelişmesinde insan hakları (ve aynı zamanda çocuk hakları) düşüncesinin ortaya çıkması ve hakların korunmasında devletlere düşen yükümlülükleri düzenleyen bildirge ve sözleşmelerin yapılmaya başlanmasının etkisi olduğu açıktır.

Okul programlarındaki iyileştirme çalışmaları, düzenlenen bildirgeler ve sözleşmelerle gelişen rehberlik ve psikolojik danışma terim olarak, çağdaş eğitimin önemli birer parçası olan uygulamaları ifade etmektedir. Türkiye'de rehberlik kelimesi 1938'li yıllarda okul müfredat programlarında tartışılmaya başlanmıştır (Tan, 1992:10). 1939'da ilkokul müfredat programında okullarda öğretmenlerin öğrencilere kılavuzluk etmesine dikkat çekilerek bir şekilde rehberlikten bahsedilmiştir. Öğrencilerin kişisel gelişimlerini sağlayabilmek için okul ve ailenin işbirliği içerisinde olmasının gerekliliği fark edilerek okul-aile birlikleri kurulmuş ve MEB tarafından Okul-Aile Birliği Yönetmeliği çıkarılmıştır (Tan, 1992:35).

Türk Millî Eğitiminin yenileştirilmesine yönelik çabalar 1947 yılında Türkiye ve ABD arasında yapılan karşılıklı yardım ve işbirliği anlaşmasıyla birlikte ön plana çıkmıştır. Amerika'dan uzmanlar davet edilirken çeşitli eğitim dallarında uzman personel yetiştirmek amacıyla Amerika'ya öğrenciler gönderilmiştir (Özgüven, 2016:4).

1950'li yıllardan itibaren Türk eğitim sistemi içerisinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yer almaya başlamıştır. 1950-1956 tarihleri arası bu hizmetler bakımından oldukça hareketli ve önemli bir dönem olmuştur. Psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının başlaması ve gelişmesinde öncü olan Amerikalı uzmanlar mevcut eğitim sistemini inceleyerek raporlar hazırlamıştır. Planlanan yeni uygulamalar için konferanslar ve seminerler düzenlenirken pilot uygulamalar da başlatılmıştır. 1953 yılından itibaren rehberlik ve psikolojik danışma alanında Amerika'da eğitim almış uzmanlar Türkiye'ye dönmüştür. 1953 yılının yaz aylarında yerli ve yabancı uzmanların katılımıyla İstanbul'da rehberlik, psikolojik danışma ve ölçme tekniği seminerleri düzenlenmiştir. Düzenlenen seminerler 1954-1955 yıllarının yaz aylarında da sürdürülmüştür (Tan, 1992:31-45).

Eğitim sisteminin iyileştirilmesi, etkinleştirilmesi ve öğrencilerin psikolojik olarak desteklenme ve yardım alma ihtiyaçlarından dolayı yeni arayışlar içerisine

girilmesi, Türkiye'yi rehberlik kavramıyla tanıştırmıştır. Aldıkları eğitimler ve seminerler sonrasında ülkeye geri dönen uzmanların bu şekilde rehberliği duyurmasıyla üniversitelerde de yeni girişimler olmuştur. Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümleri ders programlarına 1953-1954 yılında rehberlik ve psikolojik danışma dersi konmuştur. Bu ders, yükseköğretim programında ilk defa yer alması bakımından oldukça önemlidir. 1955'lerde 6 ilde rehberlik ve araştırma merkezi kurulmuştur. Kurulan bu merkezlerin sayısı artarak devam etmiştir (Tan, 1992:31-45).

1960'lı yıllardan başlayarak ise, eğitim fakültelerinde, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans programları açılmıştır (Ültanır, 2005:102). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bünyesinde verilen Danışma Psikolojisi gibi dersler için kullanılmak üzere 1960 yılında Psikolojik Danışma Laboratuvarı kurulmuştur. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Mediko-Sosyal Merkezi kurulmuştur (Tan, 1992:10). Psikolojik danışma ve rehberlik alanına personel yetiştirme amacıyla ilk kez akademik bir program olarak 1966-1967 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümünde lisansüstü düzeyde eğitim verilmiştir. 1974 yılında ise Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı bağımsız program olmuştur (Özgüven, 2016:8).

Üniversitelerde durum bu şekildeyken Millî Eğitim Bakanlığı 1970'li yıllarda okullarda rehberlik uygulamalarına başlamıştır (Yeşilyaprak, 2006:23-24). O yıllardan beri bir yardım ve uzmanlık alanı olarak eğitim programlarında profesyonel kişilerce yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yer verilmektedir (Tan, 1992:10).

Alanda yapılan bilimsel çalışmaları değerlendirmek, düzenlemek ve meslek üyeleri arasındaki dayanışmayı arttırmak amacıyla meslek örgütleri kurulmaya başlanmıştır. 1972 yılında Yüksek Öğretimde Rehberliği Geliştirme ve Rehber Yetiştirme Vakfı, 1989 yılında ise Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (PDR-DER) kurulmuştur. (Can, 2004:23).

Rehberlik hizmetleri bireyleri uygun mesleklere yerleştirme olarak başlamış olsa da zamanla bireyi bütün olarak ele almaya yönelmesiyle beraber gelişimine halen devam etmektedir. Türkiye'de görece yeni ve halen gelişmekte olan rehberliğin işlevi toplumsal gelişim ve dönüşümlerle beraber zamanla değişmektedir. Bu gelişme ve

dönüşümler, eğitim sistemi içerisinde rehberlik hizmetlerinin akademik başarıya odaklanmak ve mesleğe yerleştirmenin ötesinde çocuk ve gencin aile başta olmak üzere içinde bulunduğu bütün sistemlerle birlikte ele alınması ve bütün bu çalışmaların da çocukların haklarının gerçekleştirilmesine destek amaçlı olması gibi işlevlerinin de okullarda sunulmasını gerektirmektedir. Bu hizmetlerin sunulabilmesi için günümüzde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda, özel eğitim kurumlarının her kademesinde ve Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde rehberlik servisi bulunmaktadır. Bulunduğu yerdeki öğrenci yoğunluğuna göre rehberlik servislerindeki rehber öğretmenlerin sayısı değişmektedir.

2.1.3. Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Yeri/İşlevi

Eğitim süreci içerisinde öğrenciye sunulan rehberlik ve psikolojik hizmetleri, öğrencinin uyumuna ve gelişimine yardımcı olmaya yöneliktir (Yeşilyaprak, 2006:3). Rehberlik ve psikolojik danışma alanında bireyi tanımak için geçerli ve güvenilir ölçme araçları geliştirmek, öğrencilerin okula ve çevreye uyumlarıyla ilgili sorunları saptamak ve onlara çözüm yolları geliştirmek, meslek seçimine yardımcı olmak amacıyla bilimsel çalışmalar yapılmaktadır (Oktay, 2011:57).

Okullarda öğrencilerin kendilerini zor durumda hissettiklerinde, başa çıkamadıkları bir durum yaşadıklarında, herhangi bir konuda bilgi alma veya rehberliğe ihtiyaç duymaları halinde başvuracakları ilk kişi rehber öğretmenleridir. Rehber öğretmenler okullarda birincil olarak öğrenciyle ilgilenirken aynı zamanda aileyi ve okuldaki tüm personeli bilgilendirmektedirler. Ültanır'ın (2005) da üzerinde durduğu gibi rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri öğrencilerin kendi sorunlarını en etkili şekilde çözebilmeleri, olumlu benlik algısına sahip olmaları ve özgüvenlerinin gelişmesi için eğitim kurumlarında öğrencilere yardımcı olmaktadır.

Nüfusunun %80'den fazlası kentlileşen Türkiye toplumunda, aile ve nüfus yapısındaki gelişmelerin ve dönüşümlerin beraberinde getirdiği çocuk işçiliği, çocuk ihmal ve istismarı, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımının artması, eğitim sorunları, sağlık sorunları, çocukların bakımıyla ilgili sorunlar ve tek ebeveynlerin artması, göçmen ve mülteci çocuklar gibi yeni durumlar ve bunlara bağlı sorunlar nedeniyle gelişmekte olan rehberlik hizmetlerinin de yeni işlevler kazanması gerekmektedir.

İlgili literatürden ve Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde bulunan başlıklardan yola çıkarak daha sonraki bölümde rehberlik ve psikolojik danışmanlığın eğitim içerisindeki yeri/işlevi incelenmiştir.

2.1.4. Alanlarına Göre Rehberlik Hizmetleri

Bireye ve ailesine sunulan rehberlik hizmetleri sırasıyla mesleki, eğitsel ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri olarak üçe ayrılmaktadır (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017). Öğrencilerin yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer, kişilik özelliklerine göre hangi alanlarda desteğe ihtiyacı varsa rehber öğretmenleri o alana yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu hizmet alanları birbirinden bağımsız değildir, aksine birbirleriyle ilişki halindedirler. Eğitim kurumlarında eğitsel ve mesleki rehberliğe daha çok ağırlık verilmesine rağmen kişisel/sosyal rehberlik de en az diğer ikisi kadar önemlidir.

2.1.4.1. Eğitsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Eğitsel rehberlik hizmetlerinin amacı "bireyin yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer, kişilik özellikleri, imkân ve koşullarıyla uyumlu eğitsel kararlar alması; eğitime ilişkin olumlu tutum geliştirmesi ve hayat boyu öğrenme sürecinde bireyin gelişimine destek olunması"dır (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017). Bu hizmetler bireye ve beraberinde ailesine sunulur.

Rehber öğretmenleri eğitim hayatlarının her aşamasında eğitsel rehberliğe ihtiyaç duyacak öğrenciler için öğrenmeyi anlamlı kılmaları ve onların bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak uygun öğrenme ortamlarını oluşturması gerekmektedir. Bir bakıma öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesi sağlanmalıdır.

Eğitsel rehberlik ve danışma bireyin öğrenimle ve öğrenmeyle ilgili olarak karşılaştığı problemlerle ilgilenmektedir. Öğrencinin eğitimine devam edeceği okulu seçmesi ve seçmiş olduğu okula yerleşmesi, yerleştiği okuldaki dallardan birini ve seçmeli derslerden birini tercih etmesi, yerleştiği okul ve derslerde başarılı olabilmesi için eğitsel rehberlik hizmetleri verilmektedir. Öğrencinin başarılı olabilmesi için gerekli olan ders çalışma tekniklerini öğrenmesi, ders çalışma alışkanlıklarını

kazanması ve karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmesi bu noktada önemlidir. Aynı şekilde üstün yetenekli ve özel eğitim ihtiyacı hisseden öğrencilerin fark edilmesi ve öğrenim ihtiyaçlarını karşılayacak uygun eğitim programlarına yöneltilmeleri gibi faaliyetleri içermektedir (Tan,1992:104-105).

Öğrenmeyi öğrenmesi amacıyla öğrenciye sunulan eğitsel rehberlik hizmetleri kapsamında; öğrenciye zamanı nasıl kullanacağına, plan yapmaya ve uygulamaya yönelik şekilde verimli ders çalışma yollarının neler olduğuna, sınavlara nasıl hazırlanacaklarına, yeteneklerini geliştirmelerine, öğrenme engellerini aşmalarına yönelik olumlu tutum ve alışkanlıklar geliştirmeleri için yardım edilmektedir. Bu kapsamda verilen hizmetler sürekli ve sadece başarısız öğrencilere değil, tüm öğrencilere yönelik olmalıdır. Genel olarak grup halinde sunulan eğitsel rehberlik hizmetleri ihtiyaç halinde öğrencilerle bireysel olarak da sürdürülebilmektedir. Tüm bu çalışmalar belli bir program çerçevesinde, planlı ve sistemli şekilde yürütülmelidir (Yeşilyaprak, 2009:136-137).

Öğrencilerin akademik başarılarının artırılması için eğitim kurumlarında rehber öğretmenler öğrencilerin öğrenme stillerini tanımalarına yardımcı olmak üzere öğrenciye bir hedef koyma, zamanı etkin kullanarak verimli ders çalışma becerileri kazandırmaya dair faaliyetler düzenlemektedirler. Bunların yanı sıra öğrencilerin öğrenme stillerini tanımalarını sağlamakta; sınav kaygısını azaltmaya yönelik müdahale programlarını uygulamakta; 1. sınıf, 5. sınıf ve 9.sınıf öğrencilerine yönelik oryantasyon programlarında görev almakta; devamsızlık yapan öğrencilerle ilgili tedbirler almakta ve gereken rehberlik hizmetlerini sunmaktadırlar (Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu, 2005:8-9).

Eğitsel rehberlik hizmetleri sadece öğrenciye değil öğrenci velilerine de verilmektedir. Örneğin; okula yeni başlayan öğrencilerin velileri, okulu nasıl ziyaret edebilecekleri, çocuğuna evde okul çalışmalarıyla ilgili nasıl faydalı olabilecekleri, ders çalışma alışkanlıklarını geliştirmede üzerlerine düşen görevler gibi konularda bilgilendirilmektedir. Velilerle grup toplantıları yaparak okulun amaçları, çalışmaları, mevcut hizmet ve kaynaklar, sosyal ve kültürel faaliyetler vb. gibi konularda görüşülmektedir. Ders planı yapılması ve öğrencinin plana uygun hazırlanması gibi

konularda danışman-öğrenci-veli üçlüsü şeklinde eğitsel danışma yapılabilmektedir (Tan,1992:121).

2.1.4.2. Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Rehberliğin, Amerika'daki ve Türkiye'deki gelişimine bakıldığında öğrencilerin yeteneklerini keşfetmeleri ve uygun mesleklere yerleşmeleri amacıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Meslek seçimi, insanlar için hayatlarının dönüm noktasıdır. Bireylerin ilgi, yetenek ve becerilerinin bilinmesiyle uygun bir mesleğe yönlendirilebilmesi mümkün olabilir. Rehberlik hizmetlerinin bireyi tanıma ve özelliklerine göre yönlendirme işlevinde bilimsel verilerin ve yöntemlerin kullanılmasının önemi artmaktadır (Hatunoğlu ve Hatunoğlu,2006:335).

Mesleki rehberlik hizmetlerinin amacı "bireyin kendini ve meslekleri tanıması; yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özellikleri doğrultusunda mesleğe yönelik seçimler yapması; mesleğe hazırlanması, başlaması, mesleğini sürdürmesi ve hayat boyu öğrenme sürecinde kendini geliştirmesi"dir. Bu hizmetler bireye ve ailesine sunulur (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Kepçeoğlu (1996) mesleki rehberliği bireyin meslekleri tanıması ve kişisel özelliklerine uyan meslekleri seçmesi, seçmiş olduğu mesleğe hazırlanması ve mesleğinde gelişmesi amacıyla yapılan yardım olarak tanımlamaktadır. Aynı amaçla yapılan mesleki psikolojik danışmanlığı ise grupla ya da bireysel olarak sunulan hizmetler olarak tanımlamaktadır. Mesleki rehberlik hizmetlerinin sırasıyla bireyin tanınması, mesleklerin incelenmesi, bireyin özellikleri ile mesleklerin gerektirdiği nitelikler arasında bağlantı sağlama gibi üç aşama etrafında toplanması gerektiği belirtilmiştir (63-64).

Meslekleri tanımaya ve keşfetmeye başlayan 5-12 yaşları arasındaki çocuğun çalışmayı öğrenmesi, çalışmaya dair olumlu tutumlar ve beceriler kazanması beklenirken, 12-15 yaş arasındaki çocuk meslekleri ve kendisinin bilmediği yönlerini araştırma durumundadır. 15-18 yaşlarını içine alan lise döneminde ise çocuk geleceğe yönelik mesleki kararını oluşturmaya çalışır (Yeşilyaprak, 2019:216-235).

Rehber öğretmenler ortaokullarda ve liselerde verilen rehberlik, kariyer planlama ve yönlendirme vb. gibi derslerin işlenmesinde müşavirlik yapmakta ve öğrencilerine iş arama, iş başvurusu yapma ve iş bulma becerilerini kazandırma çalışmalarını sürdürmektedirler (Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu, 2005:8-9).

Rehber öğretmen, öğrencinin kendi ilgi ve yeteneklerinin farkına varmasını sağlayarak; meslekleri, mesleklerin koşullarını ve mesleki değerleri tanıtarak, çocuğun mesleğe hazırlanmasını sağlarken aynı zamanda aileyi de meslek seçimi sırasında kararsızlığa düşen çocuğuna nasıl yaklaşması gerektiği, çocuğunun gelişim dönemleri ve özellikleri konusunda bilgilendirmelidir. Çocukların ilgilerinin, yeteneklerinin, değerlerinin, gelişim ve kişilik özelliklerinin birbirinden farklı olduğu vurgulanarak bu süreçte öğrencilerin birbirleriyle karşılaştırılmasının ve kıyaslanmasının gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olabileceği bilgisi anne babalarıyla paylaşılmalıdır.

2.4.1.3. Kişisel Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Eğitimin olmazsa olmaz bir parçası olan psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, öncelikle bireyin insan olarak tesirli bir birey olmasını ve sosyal çevresinde sağlıklı ilişkiler kurarak hayatını sürdürebilmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda, kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin yeri eğitim hizmetlerinin yapılandırılması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında en az eğitim kadar önemlidir (Can,2004:108).

Kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri "bireyin bilişsel, sosyal, duygusal, ahlaki ve davranışsal gelişimini desteklemek amacıyla kendini tanıması; karar verme ve problem çözme gibi sosyal beceriler ile yaşam becerilerini geliştirmesi ve sorumluluk sahibi bir birey olarak hayatına devam edebilmesi" için bireye ve ailesine sunulur (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Yeşilyaprak (2019) bireyin kişisel ve sosyal gelişimini sağlıklı sürdürebilmesi için çocukluktan yetişkinliğine kadar, kendisini ve başkalarını anlaması, aynı şekilde kendisini ve başkalarını kabul etmesi, günlük yaşam becerilerini edinmesi, aile ve toplum olgularını kavraması ve sosyal ortamlarda sağlıklı ilişkiler kurabilmesi gibi

alanlarda yeterlilik kazanması adına sunulan rehberlik hizmetlerini kişisel rehberlik olarak tanımlamaktadır (97).

Kişisel rehberlik hizmetlerini bireylerin kendisiyle ilgili sorunlarının çözümü açısından sunulan yardımlar olarak tanımlayan Kepçeoğlu'ya (1996) göre kişisel problemler; cinsiyetle ilgili problemler, kız-erkek ilişkileri kurmaya yönelik problemler, sağlıkla ilgili problemlerin yanı sıra özgüven düşüklüğü, benlik tasarımı ile ilgili problemler, korku ve kaygı gibi problemler olarak sıralanabilir (74-75). Bu bağlamdaki hizmetler çocuğun kendine olan güveninin ve saygısının arttırılmasının yanı sıra kaygıyla baş etme, problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirmeyi sağlamak amacıyla sunulan hizmetlerdir.

Eğitsel ve mesleki rehberlikten ayrı bir alan olarak görülse de rehberliğin hizmet alanları birbirleriyle ilişki içerisindedir. Örneğin öğrencinin içselleştirdiği mesleki yönelimi kendini gerçekleştirmesini kolaylaştırabilirken, derslerinde yaşadığı başarısızlıklar kendine olan güvenini azaltabilir. Bunların hepsi kişisel/sosyal hizmet alanını da ilgilendirmektedir. Eğitsel ya da mesleki olarak görülen problemlere uygun zamanda müdahale edilmezse bireyin üzerindeki olumsuz etkileri ve kişisel problemleri artmaktadır. Bu kişisel problemler aşırı kaygı verir hale gelince birey savunma mekanizmalarını daha çok kullandığı için kolayca çözülebilecek problemler çok daha karmaşık hale gelerek bireyin ruh sağlığını bozmaktadır. Kişisel problemlerin bireylerin ruh sağlığını bozacak boyutlara ulaşmaması için rehberlik hizmetlerinin önleyici işlevi oldukça önemlidir (Kepçeoğlu, 1996:75)

Kişisel/sosyal problemlerle ilgili rehberlik hizmetleri, yalnızca bireyin kendini keşfetmesi ve anlamasına yardım etmek için sunulmaz. Bireylerin özel/üstün yeteneklerini bulmaya aynı zamanda bireylerin bu yeteneklerinin gerektirdiği şekilde gelişimine de yardım etmektedir. Bu yüzden eğitim sisteminin her kademesinde bireylerin kişisel ve sosyal gereksinimlerinin ve problemlerinin belirlenmesi kişisel rehberliğin temel işlevlerinden biridir (Tan, 1992:140).

Yaşamın karmaşık hale gelmesi, köylerden kentlere göçlerin artması, ekonomik ve sosyal çalkantıların beraberinde getirdiği antisosyal davranışlar, hırsızlık, saldırganlık eğilimi, yalan söyleme, okuldan kaçma gibi uyum ve davranış

bozukluklarına çözüm bulmak kişisel/sosyal psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle sağlanmaktadır (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006:335). Uyum, çocuğun kendisiyle barışık, sürekli yüzleşebilir şekilde yaşamayı öğrenmesinin yanı sıra başkalarıyla yaşaması için gerekli olan şartları öğrenmesi ve bunları sağlamasıdır. Kişisel rehberlik hizmetlerinin ana hedeflerinden biri de bu uyumu sağlamaktır. Rehber öğretmenlerin bu alanlara ilişkin önleyici ve düzeltici çalışmalar yapması gerekmektedir (Can, 2004:112-119).

Kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri öğrencinin yanı sıra aileyi de kapsar. Özellikle ilk ve ortaokul dönemlerinde aile ve aile içi ilişkilerin çocukların problemlerinin çoğunda olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Ailelere çocuklarıyla olan ilişkilerini daha olumlu ve verimli hale getirmeleri konusunda yardım edilmesi gerekmektedir (Tan, 1992:142). Bu noktada rehber öğretmenler eğitim kurumlarında aile eğitim programlarını oluşturabilir; okul yönetimiyle veya öğretmenlerle aile ziyaretleri yaparak çocuğun ilişkilerini ve çevresini gözlemleyebilirler.

Ayrıca eğitim kurumlarında rehber öğretmenler kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri kapsamında; öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerini anlamalarını sağlayarak bu dönemin problemleriyle baş etmelerinde onlara danışmanlık ederler. Kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanımaları, kabul etmeleri ve uygun bir şekilde dile getirmeleri gibi konularda duygusal ve iletişimsel gelişimlerini desteklerler. Problem çözme ve sorumluluk sahibi olma, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmelerinde yol gösterirler. Doğal afetler, kazalar, ihmal ve istismar gibi travmatik yaşantılarla baş etme becerilerinin geliştirilmesinde öğrencilere destek olur; gerekli görülen durumlarda öğrenciyi sağlık kuruluşlarına, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) il/ilçe müdürlüklerine (yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler il/ilçe müdürlükleri), emniyet/jandarma birimlerine vb. gibi diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirirler (Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu, 2005:8-10).

Kavram olarak rehberliğin ortaya çıkması ve gelişimindeki süreç incelendiğinde, çocuğun meslek seçimi ve akademik başarısının ön planda olmasına rağmen aile ve nüfus yapısındaki gelişmelerin ve dönüşümlerin beraberinde getirdiği, yukarıda bahsi

geçen problemler kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerine olan ihtiyacın ve en az eğitsel ve mesleki rehberlik hizmetleri kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.5. Birey Sayısına Göre Rehberlik Hizmetleri

Rehberlik hizmetleri, hizmet alan birey sayısına göre bireysel ya da grup rehberliği olarak ikiye ayrılmaktadır. "Bireyin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimine yönelik birebir sunulan rehberlik hizmetleri" bireysel rehberliğin, "grupla gerçekleştirilen rehberlik hizmetleri" grup rehberliğinin kapsamındadır (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017). Kısaca rehberlik ve psikolojik danışma tek seferde tek bireye yapılıyorsa "bireysel danışma"dır. Eğer birden fazla kişiye aynı anda psikolojik hizmet veriliyorsa "grup rehberliği"dir (Tan, 1992:100).

2.1.6. Öğretim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri

Eğitim süreklidir. 5-6 yaşlarında anaokuluna başlayan öğrenci ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim hatta lisansüstü eğitime devam eder. Bu süreç içerisinde öğrenci, her aşamada kendini daha iyi bilmesi, anlaması ve kabul etmesi; eğitiminde bir üst aşamaya geçmek üzere tercihler ve seçimler yapması, sağlıklı kararlar alması ve kararlarını uygulaması, karşılaştığı problemlerle baş edebilmesi, potansiyelini etkili şekilde kullanabilmesi ve asıl amacı olan kendini gerçekleştirebilmesi açısından rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır (Yeşilyaprak, 2019:29).

Alt başlıklarda farklı kademelerdeki rehberlik hizmetlerinden bahsedilmektedir. Türkiye'deki eğitim sisteminin değişmesinden kaynaklanan ilgili alan yazının öğrencilerin yaşları ve bulundukları kademeler farklılık gösterebilmektedir. Genel amaç ve ilkeler bakımından rehberlik hizmetlerinde bir farklılık olmamasına rağmen, her kademe için düzenlenen programların ve etkinliklerin içeriğinde öğrencilerin ihtiyaçları ve durumuna göre değişiklikler oluşturulmaktadır.

2.1.6.1. Okul Öncesi Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Okul öncesi dönem, zorunlu ilkokul çağına gelmemiş çocukların programlanmış bir eğitim ortamında sosyal, bilişsel, zihinsel ve davranışsal gelişimini destekleyen eğitim kademesidir (Can, 2004:31-32). Bu dönemde eğitim kurumlarında sunulan rehberlik hizmetleri "çocuğun sosyalleşmesine, ilkokula hazır olması için uyum çalışmalarına, kendini ifade etmeye yönelik sosyal beceriler kazanmasına, olumlu benlik algısı ile mesleklere ilişkin olumlu tutumlar geliştirmesine ve aile rehberliğine yönelik"tir (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Çocukların sağlıklı gelişmeleri, eğitim kurumuna uyum sağlamaları ve kapasitelerini ortaya koyabilmeleri amacıyla verilen eğitimin yanı sıra rehberlik hizmetleri de eş zamanlı olarak yürütülmelidir. Çocuğun oyun oynama, merakını giderme ve bedenini fark edip kullanma, bağımsızlık duygusunu elde etme gibi gereksinimlerinin karşılandığı okul öncesi dönemde sunulan rehberlik hizmetlerinin yeterli düzeyde olması onların sağlıklı ve çevresiyle uyumlu bireyler olarak yetişmesi için önemlidir (Can, 2004:31-32).

Bu dönemde bireysel rehberlik adına, öğrencinin kendini kabul etmesini sağlama, özgüvenini arttırma, sosyalleşmeyi sağlama ve benlik kavramını oluşturmaya ilişkin etkinlikler; eğitsel rehberlik bağlamında okula uyum ve bir üst kademeye hazır olmasına, okumayı öğrenmeye, bazı temel becerileri kazanmasına, eğitime karşı güdülenmesine yönelik etkinlikler; mesleki rehberlik çerçevesinde ise mesleki gelişim sürecinin başlangıcı sayıldığı için döneme özgü mesleki gelişim görevlerini gerçekleştirmeye yönelik etkinlikler planlanmaktadır. Bu dönemde öğretmenin çocuğa sevgisini göstermesi ve onunla yakından ilgilenmesi, rol model olması, aile ile işbirliği içerisinde olması gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2019:40).

Okul öncesi dönemde sunulan eğitsel rehberlik hizmetleri daha çok öğrencinin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmesine yöneliktir. Mesleki rehberlik hizmetleri ise öğrencilerin meslekleri tanımaları, mesleklere ilişkin olumlu tutum geliştirmeleri ve insan hayatında mesleklerin yeri ve önemine dair farkındalık kazanmalarına ilişkindir. Bu dönemde kişisel/sosyal rehberlik, mesleki ve eğitsel rehberlikten daha ön plandadır. Eğitim kurumunun bir bireyi olarak öğrenciden, okul içinde olumlu ilişkiler kurması ve kişilerarası ilişkilerin gelişmesi, içinde bulunduğu gruplarla etkileşimi sayesinde toplumsal kuralları öğrenmesi, kendi kendine iş yapabilir hale gelmesi ve bağımsız

davranması beklenir. Birlikte oyun oynama, empati kurabilme, paylaşma, kendini ve akranlarını tanıma, bireysel farklılıklarının bilincine varması gibi özellikleri kazanması amacıyla bu hizmetler sunulur (Okul Öncesi Eğitimde Rehberlik Programı, 2012:8).

Çocuğun eğitim ortamını, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini, bağımsızlık ve merak duygusunu deneyimlemesi bakımından oldukça önemli bir dönem olan okul öncesi dönemde rehber öğretmenlerin çocuğun uyum sürecinde ve sosyal beceriler kazanmasında destekleyici bir rolü olduğu ve bu hizmetleri aile ile işbirliği içerisinde sunması gerektiği anlaşılmaktadır.

2.1.6.2. İlköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Çocuğun eğitim hayatına başladığı ilköğretim dönemi kişisel, bilişsel, sosyal açıdan çok önemlidir. İlköğretimin üst eğitim kademelerine geçmeden önce eğitim hayatının temelini oluşturacağı düşünüldüğünde verilecek eğitimin yanı sıra çocuğun gelişimi adına alacağı rehberlik hizmetlerinin önemi göz önünde bulundurulmalıdır.

Bireyin tüm yönleriyle geliştirilmesinin amaçlandığı çağdaş eğitim yaklaşımlarında rehberlik hizmetleri sunulmadan yalnızca öğretim faaliyetleriyle bunu gerçekleştirmek imkânsızdır. İlköğretim döneminde bu faaliyetlerle kazandırılacak özelliklerin büyük bir kısmı için kritik dönemler bulunmaktadır. Bu dönemde sunulan rehberlik hizmetleri sonraki öğretim basamaklarında verilecek rehberlik hizmetlerinin verimliliğini arttıracaktır (Kuzgun, 2004:5). Yeşilyaprak'a (2019) göre de çocuğun 6-7 yaşlarında okula başladığı ve 14-15 yaşlarından bitirdiği gelişim dönemi başka bir deyişle 4+4'lük (ilköğretim) eğitim döneminin rehberlik hizmetleri açısından verimli şekilde değerlendirilmesi gerekir. Çocuğun özellikle öğretmenini model alması ve ondan etkilenmesi açısından kritik bir önemi büyüktür. Olumlu öğretmen tutumlarının getirisi olarak çocuğun okula, okumaya, eğitime, yaşam boyu eğitime güdülenmesine katkısı olmaktadır. Öğrencilerin sosyal ilişkilerinin gelişimi, yakınlaşma, yardımlaşma, işbirliği gibi toplumsal özelliklerin geliştirilmesi açısından olumlu sınıf ortamı yaratılmalıdır (46-47).

İlkokullarda öğrenciye sunulan eğitsel rehberlik hizmetleri "öğrencinin okula uyum sağlamasına, eğitim ortamlarına ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum

geliştirmesine; öğrenmeyi öğrenme ve öğrendiklerini aktarmaya yönelik bilişsel becerileri kazanmasına; etkili öğrenmeye yönelik stratejiler geliştirme"sine yönelik iken kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri "duyguları tanıma, kendini ifade etme gibi sosyal beceriler ile zorlu yaşam olaylarıyla baş etme becerileri kazanmasına" yöneliktir. Mesleki rehberlik hizmetleri ise "kişilik gelişimini ve mesleki gelişimlerini desteklemeye yönelik"tir (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

İlköğretim rehberlik servisleri daha çok bireyi tanıma, öğrencinin objektif şekilde kendini tanıması, öğrencilerin ihtiyaç ve problemlerini saptamak, özel eğitim gereksinimi olan ve üstün yetenekli çocukların erkenden belirlenmesi, çocukların gelişimlerini destekleyen sınıf atmosferi sağlanması, öğrenim ve mesleklerle ilgili bilgiler verme, psikolojik danışma, velilerle çalışma gibi etkinlik grupları üzerinde durur (Tan ve Baloğlu, 2006: 308-309). Kuzgun'a göre (2004) bu dönemde sunulacak rehberlik hizmetleri öğrencinin, ilgilerinin ve yeteneklerinin farkına varmasını sağlamalıdır. Öğrencinin çevresiyle ilgili olarak olumlu tutumlar geliştirmesi ve bunu sürdürmesi, özgüvenli olması, olumlu ve sağlıklı bir benlik geliştirmesine yardımcı olmaya yönelik olmalıdır (41). Bu dönemde rehberlikte grup etkinlikleri yoğunluk kazanmakla beraber fiziksel etkinlikler ve oyun oldukça önemlidir. Öğretmen, aile ile işbirliğini en yüksek düzeyde sağlayarak rehberlik etkinlikleri kapsamına aileyi de almalıdır (Yeşilyaprak, 2019:46-47).

Eğitimin ilk basamağını oluşturan ilköğretimde çocuğun edindiği bilgiler, kazandığı beceriler üst kademelerdeki eğitimin zeminini oluşturduğu ve kritik dönemlerin yer aldığı bir dönem olduğu için verilecek rehberlik hizmetleri çocuğun hazır bulunuşluğunu ve rehberlik hizmetlerinden alacağı verimi etkilemektedir.

2.1.6.3. Ortaöğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Ortaöğretim döneminde kişisel, eğitsel ve mesleki problemler ve beraberinde gereksinimler artmaktadır. Bu dönemde ergenlerin bedensel değişimleri, kendilerini yeniden tanımaları, kimliğini belirlemesi, yaşam felsefesi oluşturması ve mesleğe yönelmesi gibi süreçlerin hızla ilerlemesi rehberlik hizmetlerine duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu dönemde öğrencilerin zararlı alışkanlıklardan korunması, sağlıklı

ilişkiler kurarak kendini rahat ifade edebileceği demokratik ortamların oluşturulması, düzenli ders çalışma alışkanlığının edinilmesi, hedefler belirlenmesi, gerçekçi planlar yapmasına destek olunması, farklı eğitim ve meslek seçenekleri hakkında bilgi verilmesi rehberliğin amaç ve işlevleri arasındadır (Can, 2004:34-35).

Öğrencinin bireysel özelliklerini değerlendirip sağlıklı bir kimlik oluşturması, yetişkin hayatına hazırlanması, değerlerinin farkına varmasıyla birlikte, kendi değerleriyle toplumsal değerler arasında bağ kurabilmesi için ortaöğretimde verilen rehberlik hizmetleri oldukça önemlidir. Aynı zamanda bu dönemde öğrencinin bir üst kademeye devam etmeye istekli olmasına ve uygun olduğunu düşündüğü bir alana yönelmesine, iş hayatına hazırlanmasına ve meslek sahibi olmasına yönelik rehberlik hizmetleri yürütülmektedir (MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 2017).

Bedensel değişimlerin beraberinde getirdiği problemlerin arttığı; yetişkin hayatına yönelik üniversite seçimi, meslek seçimi gibi kararların alındığı; "ben kimim?" sorusuna cevap aranan ve kimliklerinin oluştuğu bu dönemde çocuklara sunulan mesleki, eğitsel ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin ve kendilerini kötü hissettiklerinde başvuracakları rehber öğretmenlerin varlığı oldukça önem kazanmaktadır.

2.1.6.4. Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Ortaöğretim döneminde meslek seçimi gündemdeyken, yükseköğretim döneminde meslekte yetişme, mezuniyet ve iş bulma ön plandadır. Birey bu dönemde kendi başına karar verme ve bunların beraberinde getirdiği sorumlulukları üstlenme durumundadır. Eğitim alırken aynı zamanda barınma, beslenme, duygusal ilişkiler, arkadaş ilişkileri, aile kurma, meslekte ilerleme gibi sorunları çözme durumundadır. Üniversiteli genç, bilinçli şekilde kendi üzerine düşünerek kimliğini bulmaya çalışmaktadır (Can, 2004:36).

İlgili alanyazının okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim dönemlerindeki rehberlik hizmetlerine geniş bir yer verilmesine rağmen yükseköğretimdeki rehberlik hizmetleri üzerinde çok durulmamaktadır. Üniversitelerde verilen hizmetler gerek

öğrencilerin bu hizmetlerden faydalanması açısından gerekse de alanda yapılan çalışmalara destek olması açısından oldukça önemlidir.

Eğitim kademelerinde rehberlik ve psikolojik danışmanlığın işlevi, ağırlıklı olarak akademik başarı ve kişisel gelişim odaklıdır. Daha önce de vurgulandığı gibi günümüzde gerek eğitim sisteminin değişen yapısı gerekse de toplumsal yapıdaki değişimler, rehberlik ve psikolojik danışmanlığın işlevinde de bazı değişikliklere gidilmesi gerektiğini göstermektedir.

Akademik başarı odaklı rehberlik hizmetlerinin işlevi alan yazın ve MEB Yönetmeliği dâhil, çocuk ve gencin hak öznesi bir varlık olduğunu, başta eğitim hakkı olmak üzere çocuğun temel haklarının korunmasının ve bu hakları hayata geçirilmesinin koşulların yaratılmasının da rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bir parçası olması gerektiğini yeterince vurgulamamaktadır. Günümüzde artık bütün eğitim kademelerinde çocukları ve gençleri etkileyen ve onların temel haklarının ihlal edildiği durumlar yaşanmaktadır. Çocukların ve gençlerin hakları kimi zaman aile, kimi zaman ne yazık ki öğretmenler gibi çocuğu koruması söz konusu olan bireyler tarafından da yapılabilmektedir. Bunun en tipik örneği, son yıllarda sıklıkla yaşanan çocuk istismarı ve ihmali vakalarıdır. Çocuğun akademik başarısı ya da kişisel gelişimine odaklı bir rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti, çocuğun ihmal ve istismar edildiği bir durumda nasıl bir rol üstlenecektir? Daha da önemlisi rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti risk altındaki bu çocuklar için koruyucu ve önleyici ne tür çalışmalar içerecektir?

Bu çalışma, öğretmenlerin özellikle de rehber öğretmenlerin çocukların haklarının korunmasında son derece önemli bir meslek grubu olduğu, ancak lisans eğitim, sırasında çocuk haklarıyla ilgili yeterince ders almadıkları probleminden hareketle yapılmıştır. Gerek rehber öğretmenlerin lisans eğitimi sırasında gerekse de rehberlik ve psikolojik danışmanın işlevlerine çocuk haklarıyla ilgili bir perspektifi geliştirmek gerekmektedir. Bu amaçla, insan hakları ve çocuk haklarına, rehberlik ve psikolojik danışmanın çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesindeki rolüne ilişkin bir tartışma daha sonraki bölümde yapılmıştır.

2.2. İnsan Hakları Ve Çocuk Hakları

Bu bölümde insan hakları ve çocuk hakları kavramlarıyla beraber bu hakların eğitimi ele alınmıştır. Çocuk haklarına yönelik ulusal/uluslararası sözleşmeler ve belgelere yer verilirken ayrıntılı olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (BMÇHS) üzerinde durulmuştur.

2.2.1. İnsan Hakları

20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan sömürge halklarının yabancı güçlere karşı bağımsızlık kazanma mücadeleleri, 2. Dünya Savaşı ve Nazilerin altı milyonu aşkın Yahudi'yi yok etmesi üzerine uluslararası barışı tesis etme amacıyla girişimler başlamıştır. Barış çağrıları dünyanın dört bir yanında yükselirken 1945 yılında Birleşmiş Milletler (BM) kurulmuştur. BM'in ilk girişimi BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini yayımlamak olmuştur. 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini (İHEB) kabul ve ilan etmiştir. İHEB'nin 30 maddesi de sosyal, kültürel, ekonomik, medeni ve siyasal hakları kapsayan bir belge niteliğindedir (Pusulacık: Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, 2010:18; Akyüz, 2018:41).

Kuçuradi'ye (2011) göre her şeyden önce insan hakları bir düşünce, bir fikirdir. Bu düşünce, insanların bazı özelliklere ve doğal olanaklara sahip olmalarından dolayı özel bir muamele görmesi gerektiği düşüncesidir. İHEB'nin (1948) ilk maddesi "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar." der. Bu madde de dile getirilmeye çalışılan düşünce budur (56-57). Tüm insanlar eşittirler. Akla ve vicdana sahip olmalarından dolayı birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar. İHEB insan türünün, onu diğer varlıklardan ayıran özellikleri olmasından dolayı nasıl muamele görmeleri gerektiğine ilişkin bazı evrensel ilkeleri belirlemek amacıyla kaleme alınmıştır (Kuçuradi, 2001:40-41).

İHEB'nin yedinci maddesinde belirtildiği üzere "Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir."

Her türlü ayırımcılığa eşit korunma hakkına sahip olmalarına rağmen bazı grupların ayrımcılığa karşı daha fazla korunma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçtan kaynaklı olarak İHEB'nden ayrı sözleşmeler düzenlenmiştir.

İHEB'n kabulünden sonra BM Genel Kurulunda 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen ve taraf devletler üzerinde hukuki bağlayıcılığı olan BM'nin ikiz sözleşmeleri olarak da adlandırılan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) ve Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) 13 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Dalar, 2015: 210).

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde (MSHS) İHEB'ndeki haklardan farklı olarak doğal kaynaklar üstünde halkın egemenlik hakları, azınlık hakları, kendi kaderlerini belirleme hakkı, savaş propagandası ve her türlü ayırımcılığa, kine neden olan propagandaların yasaklanması vb. hükümlere yer verilmiştir. 31 maddeden oluşan BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, ücretli tatil hakkı vb. hakları içermektedir. İHEB'nde bulunmayan kendi kaderini tayin etme hakkı ile doğal kaynakların halk tarafından özgürce kullanılması ve bu kaynaklar üzerinde egemenlik haklarını da içermektedir (Dalar, 2015: 210-212).

19 Aralık 1979 tarihinde İHEB'nin beraberinde getirdiği insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğinin kabulüne rağmen kadınlara karşı ayırımcılığın sürmesi üzerine her türlü ayırımcılığa karşı tedbir almak amacıyla BM Genel Kurulu tarafından Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kabul edilmiş ve bu Sözleşme 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme 25 Haziran 1985 tarih ve 18792 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. (https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18792.pdf)

Çocukların bedensel ve zihinsel bakımdan tam ergin olmamaları ve aynı zamanda özel güvence ve korunmaya gereksinimleri olması sebebiyle İHEB'nden ayrı düzenlemelere ve korunma mekanizmasına ihtiyaç duyulması üzerine 20 Kasım 1989 tarihinde BM Genel Kurulu "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi"ni kabul etmiştir (Taşğın, 2017: 32-33).

13 Aralık 2006 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından engelli bireylerin, ayırım olmaksızın insan olarak doğuştan sahip oldukları temel insan haklarından eksiksiz şekilde yararlanmalarını desteklemek ve bu haklarını güvence altına almak ve hak ettikleri saygıyı daha ileri bir düzeye taşımak amacıyla 50 maddeden oluşan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme kabul edilmiş ve 3 Mayıs 2008'de yürürlüğe girmiştir (Azarkan ve Benzer, 2018: 5-7).

Bütün bu sözleşmeler her türlü ayırımcılığa karşı eşit korunma hakkına sahip olmalarına rağmen kadın, çocuk ve engelli gruplarının insan haklarının korunması için daha fazla desteklenmeleri ihtiyacının bir sonucu olarak düzenlenmiştir.

2.2.2. Çocuk Hakları

Çocuk, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde "daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan", 5237 sayılı Türk Ceza Kanun 6. maddesinde (TCK) "henüz 18 yaşını doldurmamış kişi", 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun 3. maddesinde (ÇKK) ise "daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi" olarak nitelendirilmektedir. Türk Dil Kurumu'nda ise çocuk; "küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından oğul veya kız, evlat" olarak belirtilmektedir.

TÜİK (2019) verilerine göre, 2018 sonu itibariyle Türkiye nüfusu 82 milyon 3 bin 882'dir. Çocuk (0-17 yaş arası) sayısı ise, 22 milyon 920 bin 422'dir. Buna göre, Türk nüfusunun %28'ini çocuklar oluşturmaktadır. Nüfus artış hızı yavaşlamış olmakla birlikte toplam nüfus içindeki çocuk nüfusunun oranı uzun yıllar boyunca gelişmiş ülkelere göre çok daha büyük olmaya devam edecektir (UNICEF, 2012). Türkiye, çocuk ve genç nüfus oranları yüksek bir ülkedir.

2017 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranı %20,3 iken bu oran 2018 yılında %21,1'dir. Evlenme istatistiklerine bakıldığında da 16-17 yaş grubunda evlenen çocuk sayısı 21.808'dir. MEB istatistiklerine göre; net okullaşma oranı ilkokul seviyesinde, 2017-2018 öğretim yılında %91,5'tir ve cinsiyetler arasında önemli bir fark bulunmamaktadır (TÜİK Haber Bülteni, 2019). Okul öncesi eğitimde 1 564 813, ilkokulda 5 267 378, ortaokulda 5 627 075, ortaöğretim de (genel- mesleki

öğretim- din ortaöğretimi) 5 649 594 eğitim gören çocuk bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, 2018/'19).

Bu rakamlar, toplumların geleceğini oluşturacak çocukların özel bakım ve korunmaya gereksinimleri göz önünde bulundurularak haklarının korunması ve geliştirilmesi adına yol gösterici niteliktedir. Özellikle çocuk ve genç nüfusunun yüksek olduğu Türkiye'de çocukların okul sistemi içerisinde tutulması sağlanarak en temel haklarından birisi olan eğitim hakkının korunması; her türlü ihmal, istismar ve şiddetten korunması; erken yaşta evliliklerin ve çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi açısından yukarıda bahsi geçen rakamlar oldukça önemlidir.

Çocuk hakları insan haklarından doğmuştur ve insan hakları temel alınarak oluşturulmuştur (Uçuş ve Şahin, 2012:26). Çocuk hakları, insan hakları hukukunun bir parçası olmakla beraber yetişkin haklarıyla çelişki içerisinde değildir. Çocukların gelişme gereksinimlerinden dolayı özel insan haklarına sahip olması gerekmektedir.

Çocukların çevrelerini algılayışları, yorumlayışları yetişkinlerden farklı olmakla birlikte kendilerine özgü zihinsel, fiziksel, kişilik özellikleri ve gereksinimleri vardır. Çocuklar, yoksulluk içinde yaşamak, sağlık, beslenme, eğitim ve barınma konusunda bakım görmemek, insan ticareti yoluyla ya da çalıştırılarak sömürülmek gibi olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Akyüz, 2018:42).

Çocuk hakları, çocukların kazandığı eşit ve özgür bireyler olarak gelişmesinde ve yaşama etkin şekilde katılmasında önemli bir paya sahip olan yetkiler ve kazançlardır (Uçuş ve Şahin, 2012:26). Oktay (2011:109), çocuk hakları kavramını sosyal, ahlaki, felsefi ve hukuksal boyutları olan kavram olarak nitelendirirken; Uçuş, (2019:2) çocuk haklarını yasal ve sosyal normlarla ilişkili olarak çocukların doğuştan sahip olduğu hakların tümünü içeren evrensel bir kavram olarak bu hakları politik, fiziksel, sosyolojik ve psikolojik olarak nitelendirmektedir.

Çocuğun insan olmasının yanında bakıma ve özene ihtiyaç hissetmesi sebebiyle sahip olduğu hakların tümü olarak nitelendirilen çocuk hakları tüm çocukların haklarını ve görevlerini bilmesini, kendiyle ilgili konularda doğrudan rol almasını ve çocuklar için ortak iyiyi oluşturmasını amaçlamaktadır (Uçuş ve Şahin, 2012:26).

Çocukların fiziksel, zihinsel, kişisel özelliklerinin farklı olması; kendilerini koruma konusunda desteğe ihtiyaç duymaları, savaşlarda zarar görmeleri, ayırımcılığa, ihmal ve istismara maruz kalmaları gibi durumlar çocuklar ve onların haklarıyla ilgili düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Daha sonraki bölümde çocukların haklarıyla ilgili olarak yapılan düzenlemelere, ulusal ve uluslararası sözleşmelere değinilmiştir.

2.2.3. Çocuk Haklarına Yönelik Ulusal/Uluslararası Sözleşmeler ve Belgeler

Çocukların korunması ve çocuk haklarıyla ilgili ilk düzenlemeler İHEB öncesine dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşında zarar gören çocuk sayısının artması üzerine Avrupa'da çocukların korunması acil durum olarak ortaya çıktığında Brüksel'de 1921 yılında toplanan kongre sonucunda "Uluslararası Çocukları Koruma Birliği"nin oluşturulmasının ardından Cenevre'de "Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği" kurulmuştur. Bu birlik çocuğun, bedensel ve ruhsal olarak uygun şartlarda kardeşlik ve barış içinde yetiştirilmesini, himaye edilmesini ve korunmasını içeren ve 5 maddeden oluşan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesini (1924) hazırlamıştır ve 26 Eylül 1924'te, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nda kabul etmiştir (Akyüz, 2018:42-43).

BM'in İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini yayımlamasının ardından Birleşmiş Milletler bünyesinde on yıl süren çalışmaların sonucunda çocukların özel ihtiyaçları doğrultusunda ayrı bir belge düzenlenmiştir. 20 Kasım 1959'da yetmiş sekiz ülkenin temsilcilerinin toplandığı BM Genel Kurulu'nun oturumunda Çocuk Hakları Bildirgesi oybirliğiyle kabul edilmiştir (Flowers, 2010:24).

1963 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi'nin doğrultusunda Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmıştır. Bildiri, 28 Haziran 1963 günü kabul edilmiştir. Türk Çocuk Hakları Bildirgesi'nde devletin ve ebeveynlerin sorumluluklarına değinilmektedir. Özellikle çocuğun korunmasına ve gözetilmesine dair devletin idari, yasal ve uygulamaya dair her türlü önlemi alması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Kurt, 2016:105-106).

Bilindiği üzere bildirgelerin bağlayıcı özelliği yokken sözleşmelerin vardır. Uluslararası bir sözleşme olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, BM

Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme, Türkiye'de 1995 yılında yürürlüğe girmiştir (Akyüz, 2018:42-43). Çocuk Hakları Sözleşmesi karşısında Türkiye'nin durumuna ve Sözleşmenin içeriğine sonraki bölümde değinilmiştir.

2.2.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin, çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından uluslararası bir sözleşme olarak 20 Kasım 1989 tarihinde imzalamış ve 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. 193 ülke tarafından onaylanan sözleşmeyi Türkiye 1994 yılında onaylamıştır. Türkiye tarafından, Sözleşmenin 17., 29. ve 30. maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması kapsamında çekinceler konmuştur. Üç madde de dil ve/veya kültürel kimlik haklarıyla ilgilidir. Anayasa'nın sözüne ve özüne, ayrıca kuruluş anlaşması olan Lozan Anlaşmasının hükümlerine göre yorumlanarak 2 Ekim 1995'te uygulanmaya başlanmıştır (UNICEF 2012:122-123).

Dünya ve ülkeler ölçeğinde çocukların karşılaştıkları sorunlar ve yaşadıkları insan hakları ihlalleri artarak çeşitlendiği için, BMÇHS'ye ek olarak bu sorunları içeren Protokoller yapılmıştır. Bu protokoller; Çocukların Silahlı Çatışmalarla Yer Almasıyla ilgili İsteğe Bağlı Protokol, Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı Protokol ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokoldür.

Türkiye 2002 yılında BMÇHS'nin Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı Protokolünü, 2004 yılında ise Çocukların Silahlı Çatışmalarla Yer Almasıyla ilgili İsteğe Bağlı Protokolünü onaylamıştır. 2012 yılında İletişim Prosedürü ile ilgili İsteğe Bağlı Protokolünü imzalamıştır (UNICEF 2012:122-123). BM Genel Kurulu'nda 19 Aralık 2011'de kabul edilen ve imzaya açılan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Bireysel Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokolü Türkiye tarafından 24 Eylül 2012'de imzalanmıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların korunma, yaşama, gelişme ve katılım haklarının korunmasını sağlamayı, onların korunması için evrensel ilke ve ölçüleri belirlemeyi ve her türlü ihmal, istismar ve kötü muameleden korumayı

amaçlamaktadır (Akyüz, 2018: 47). BMÇHS'ne göre taraf devletler, çocukları her türlü ayırımcılıktan korumak, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak, potansiyelleri doğrultusunda onları en üst düzeyde geliştirmek, mutlu bir çevrede büyümelerini, haklarından haberdar olmalarını ve haklarına ulaşmada etkin katılımcı olmalarını sağlamakla yükümlüdürler (Musaoğlu, 2012:26).

Temel ilkesi çocuğun yüksek yararının gözetilmesi olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların haklarının korunmasında asgari standardı belirlemektedir ve çocuğun öncelikli olarak aile içerisinde ve çevresinde korunmasını öngörmektedir. Çocuğun kendisiyle ilgili kararlarda fikrini belirtmesi ve bu fikrin dikkate alınmasını dile getirmektedir (Oktay, 2011:113). Şemsiye haklar olarak nitelendirilen temel ilkeler ayrım gözetmeme (md 2), çocuğun yüksek yararı (md 3), yaşama ve gelişme hakkı (md 6), katılım hakkı (md 12) olarak sıralanmaktadır (Kurt, 2016:104).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi önsöz ve üç bölümden oluşmaktadır. Önsözde Birleşmiş Milletlerin temel ilkeleriyle birlikte insan hakları sözleşmeleri ve bildirilerine gönderme yapılarak çocukların özel korunmaya ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Akyüz, 2018:47).

Sözleşmenin birinci kısmında (md 1-41), çocukların sahip olduğu haklar ve bu hakların korunmasında anne babaya ve devlete düşen görevler, ikinci (md 42-45) ve üçüncü (md 46-54) kısımda ise usuller ve gereklilikler, hükümetlerin sözleşmeyi nasıl uygulayacakları ve ne ölçüde uygun hareket ettiklerinin izleneceğini ve raporlanacağını anlatan maddeler yer almaktadır.

Alan yazında BMÇHS'nin maddelerine ilişkin farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Oktay (2011:109) felsefi, sosyal açıdan çocuk haklarını yetişkin hakları, anne-babalara karşı haklar, refah hakları ve korumacı haklar olmak üzere dört ana başlık şeklinde ele alırken Kurt (2016) ve Akyüz (2018) ise, BMÇHS içerisinde yer alan hakların; yaşama hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkı olarak sınıflandırılabileceğini belirtmektedir. Bu araştırmada, sözleşmede yer alan çocuk hakları Kurt ve Akyüz'ün sınıflandırdığı gibi dört başlıkta incelenmektedir.

2.2.4.1. Yaşama Hakkı

BMÇHS'nin altıncı maddesi "çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu" belirtmektedir. Bireyin ruhsal ve fiziksel bütünlüğünü koruyabilmesinin yanı sıra varlığının türlü etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkına "yaşama hakkı" denir. Bu da uygun bir ortamın sağlanmasına bağlıdır. Esas olan yalnızca yaşamak değil, içerisinde bulunduğu ortamda insan olarak varlığını istediği gibi geliştirebilme olanaklarına sahip olmaktır (Akyüz, 2018:348).

Yaşama hakkı bireylerin sahip olduğu tüm haklardan önce gelmektedir. BMÇHS'ndeki çocukların yaşama hakkına dair madde çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olması, tıbbi bakımı, beslenmesi ve barınması gibi temel gereksinimlerini içerir. Devlet çocuğun yaşamını güvence altına almakla yükümlüdür.

2.2.4.2.Gelişme Hakkı

Sözleşmenin 6. maddesinde belirtildiği gibi devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür. Çocuğun gelişme hakkını kullanabilmesi, yeteneklerini geliştirebilmesi öncelikli olarak temel yaşama hakkına sahip olmasıyla mümkün olabilir. Çocuğun toplum içerisinde özgür bir birey olarak yaşamını devam ettirebilmesi için devletin gerekli önlemleri alması ve çocuğun yüksek yararı gözetilerek ayırım yapmadan her çocuk için uygulanması önem taşımaktadır (Kurt, 2016: 112).

Çocuğun yeteneklerinin en üst düzeyde gelişmesi için BMÇHS'nin 28. maddesiyle çocukların eğitim hakkı tanınmış ve taraf devletler ücretsiz zorunlu temel eğitimi temin etmek, ortaöğretimi örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık kılmak, yükseköğretimin yetenekleri doğrultusunda bütün çocukların ulaşılabiliceği hale getirilmesiyle yükümlü tutulmuştur. 29. madde de ise devletlerden beklenen, çocuğun kişiliğinin, bedensel ve zihinsel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesidir (Akyüz, 2001).

Gelişme hakkı çocuğun bilgi alma ve bilgi edinme hakkını, boş vakitlerini nitelikli bir biçimde değerlendirmesi, oyun oynaması ve dinlenmesi hakkının (Md 31) yanında din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü içerir (Md 14). Çocuklara yaşlarına uygun

içerikte gelişimlerini destekleyen programlar sunularak bunun yanı sırada internetin zararlı etkilerinden koruyarak kitle iletişim araçlarından bilgi edinmesi sağlanabilir. Çocuğun yaşamında önemli bir yere sahip olan oyunun öneminin farkında olarak onlara oyun oynayabilecekleri güvenli mekânlar oluşturulabilir, yaş düzeylerine uygun oyunlar öğretilebilir. Eleştirel düşünce ortamı oluşturularak çocuklarla fikir alışverişi yapılması, fikirlerinin sorulması, arkadaşlarının fikirlerini yorumlamaları ve kendi aldıkları kararların desteklenmesi düşünce özgürlüğünün gelişmesine katkı sağlayabilir.

2.2.4.3.Korunma Hakkı

BMÇHS'nin korunma haklarına dair maddeleri: çocuğun ayırımcılıktan korunması (Md 2), kimliğinin korunması (Md 7, 8), aile düzeninin korunmasını (Md 5, 9, 10, 18), yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılma ve geri döndürmemeden korunması (Md 11), savaş ortamındaki çocukların korunması (Md 22, 38, 39) çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün korunması (Md 14), özel yaşamının korunması (Md 16), kitle iletişim araçlarının zararlarından korunması (Md 17), çocuğun istismardan, ihmalden ve her türlü kötü muameleden korunması (Md 19, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40), anne-babasının sorumluluklarını sahiplenmediği durumlarda çocuğun ailesi dışında korunması (Md 20, 21), engelli ve üstün zekâlı çocukların korunması (Md 23), çocuk işçiliğinden korunması (Md 32), çocuğun alkol, uyuşturucu, hastalıktan korunması (Md 24, 26, 33, 39), çocuğun suça sürüklenmekten korunması (Md 37, 40) olarak sıralanabilir.

2.2.4.4.Katılım hakkı

Çocukların görüşlerini açıklama (Md12), kendilerini ilgilendiren konularda karara katılma, düşüncelerini ifade etme (Md 13), barış içinde bir araya gelme, dernek kurma ve kurulu derneklere (Md 15) katılma gibi hakları bulunmaktadır.

BMÇHS'de yer alan hakların hayata geçirilebilmesi için çocukların kendilerine ait düşünceleri olan, bu düşünceleri özgürce ifade edebilen ve kendileriyle ilgili kararlarda söz hakkı olan bireyler olarak kabul edilmeleri gerekmektedir. Aile ortamında, eğitim ortamlarında ve sosyal çevresinde çocuğun düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi, düşüncelerinin önemsenmesi ve çocuğun kendisini doğrudan etkileyen karar alma süreçlerine katılabilmesi onun temel bir hakkıdır. Çocuğun katılım hakkı

sayesinde eğitim süreçleri ve ortamları olumlu yönde dönüşür (Tüzün ve Sarıışık, 2015:20-25).

Okul ortamında çocukların katılımını arttırmak ve demokratik kuralları ve anlayışı içselleştirebilmesi adına okul öğrenci meclislerinin kurulması, sınıf başkan ve yardımcısının seçiminde öğrencilerin karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, okul ve sınıf kurallarının öğrencilerle birlikte oluşturulması vb. gibi çalışmalar yapılabilir.

2.2.5. Türkiye'de Çocuk Hakları

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesine taraf olduğu 1995 yılından bu yana çocuk haklarının ülke genelinde güvenceye alınması için yasal, idari ve uygulamaya dönük iyileştirme çalışmaları yapmaya devam etmektedir. Ulusal mevzuatın çocuk haklarına uygun hale getirilmesi çalışmalarının yoğunlaştığı 2000'li yıllarda başlayan çalışmalar sonunda 2005 yılında çıkartılan 395 sayılı Çocuk Koruma Yasası, korunmaya ihtiyacı bulunan çocukların sağlık, bakım, danışmanlık, eğitim, barınma programları gibi hizmetlere yönlendirilmesindeki yöntemleri belirlemekte ve bu önlemlerin hayata geçirilmesine yönelik temel yasal düzenlemeler yapmaktadır (UNICEF 2012: 90).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve kabul edilen Protokoller, bütün taraf devletler gibi Türkiye için de bağlayıcı hükümler içermektedir. Anayasanın 90. Maddesine göre usulüne uygun kabul edilmiş olan uluslararası sözleşmeler ulusal hukukun üstündedir. Bunun anlamı, Anayasa ve yasalarda, çocuk haklarıyla çelişki içeren ya da çocuk haklarına aykırı uygulamalar varsa Sözleşmenin geçerli olacağıdır (UNICEF 2012:90).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine taraf olunan 1995 yılından bu yana, Türkiye'de çocuk haklarının korunması ve hayata geçirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Ancak, Çocuk Hakları Komitesi, Türkiye ile ilgili nihai gözlemlerinde, önemli eleştiriler yöneltmekte ve önerilerde bulunmaktadır. Komite, çocuklara karşı sokaklarda, araçlarda, hapishanelerde ve karakollarda şiddet uygulandığına, işkence edildiğine, çocuklara kötü muamelede bulunulduğuna yönelik endişelerini ifade etmektedir. Komite ayrıca kız ve erkekler için özel durumlarda 16, normal durumlarda

17 olan asgari evlilik yaşının kırsal kesimlerde takip edilemeyeceğinden kaygı duyulduğunu ve iyi takip edilmesi gerektiğini belirterek asgari evlilik yaşının 18 yaşa yükseltmesini desteklemektedir. Çocuk işçiliğinin yaygınlığının düşmesine rağmen hala çok sayıda çocuğun başta mevsimsel tarım işçiliği olmak üzere istihdam edilmesinin onların çocuk haklarının korunması ve eğitim hakkının sürdürülmesi bakımından önemli tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadır ("Çocuk Hakları Komitesi Altmışıncı Oturum Sonuç Gözlemleri: Türkiye", 2012:1-18).

Komite öğrencilerin okula düzensiz devam etmesinin, devamsızlık yapmasının ve ortaokulu bırakmada oranın yüksek olmasının yanı sıra doğu illerindeki öğrencilerin ortaokula kaydolma oranının düşük olduğunu ve özellikle kız çocukları arasında ortaokula kaydolma oranının oldukça düşük olduğunu belirtmiştir. Komite, okullarda fiziksel, sözel şiddetin yaygın olması; özel eğitim sınıflarına ekstra ödeme yapılması, sınav ücretleri vb. gibi eğitim sisteminin içerisindeki gizli ücretler; eğitimdeki kalite düşüklüğü hakkındaki endişelerini arttırmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak öğrencilerin okula devam etmesini sağlamayı ve okuldan ayrılma oranlarının araştırılarak dezavantajlı bölgelerde eğitim kalitesini artırmak ve okula devamı sağlamak için yeni hedef belirlemeyi önermektedir. Kız çocuklarının her düzeyde okula devamının sağlanması ve eğitimini tamamlaması gerekmektedir. Fiziksel cezaların net bir şekilde yasaklanması ve beraberinde çocuklar arasında şiddet içermeyen, sağlıklı ilişkilerin kurması teşvik edilmelidir. Bütün çocukların eğitim sisteminin içerisinde kalması, en temel hakkı olan eğitim hakkından faydalanması amacıyla eğitim sistemi içerisindeki gizli ücretlerin kaldırılması önerilmektedir. Komite, engelli çocuklara eğitim, bakım, rehabilitasyon ve sosyal güvenlik vb. imkanlar sağlayan 2005 tarihli Özürlülere İlişkin Yasa ile yapılan düzenlemeleri takdir ettiklerini belirtirken, bu iyileştirme çalışmalarının sürdürülmesi gerektiğini eklemiştir. Çocuklarla çalışan personellerin ve alanda çalışan uzmanların yanı sıra halkın ve en önemlisi de çocukların da çocuk haklarına dair farkındalıklarını arttırmaya dair çabaların devam ettirilmesini, bununla birlikte çocuk hakları konusunun ilköğretim eğitim müfredatına dâhil edilmesini tavsiye etmektedir. ("Çocuk Hakları Komitesi Altmışıncı Oturum Sonuç Gözlemleri: Türkiye", 2012:1-18).

Türkiye, taraf olduğundan bu yana Sözleşmede güvence altına alınan hakların koruması bakımından önemli çalışmalar yapmıştır. Ancak Çocuk Hakları Komitesi'nin Sonuç Gözlemlerinde dikkat çektiği konulara yönelik çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir. Çocukların eğitim sistemi içerisinde kalmaları ve okul ortamlarında başta eğitim hakları olmak üzere tüm haklarının korunması için çocuklarla çalışan personellerin ve alanda çalışan uzmanların farkındalıklarının ve bilgilerinin arttırılması gerekmektedir. Bunun için Komite'nin de üzerinde durduğu gibi ilköğretimden başlanarak çocuk hakları konusunun müfredata eklenmesi ve her kademede oluşturulan temelin üzerine sağlam bilgilerin eklenmesi çocuk haklarının kültür olarak yerleşmesi ve bireylerin haklarının farkında olmasını adına faydalı olacaktır. Bu noktada çocuk haklarına dair eğitimleri verecek eğitmenlerin de nitelikli bir eğitim alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Eğitmenlerin kendilerinin çocuk hakları bilgisine sahip olması, bu bilgiye dayalı olarak davranması ve çocuğu, aileyi, kurumdaki diğer personelleri bilgilendirmesi gerekmektedir.

2.2.5. İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Eğitimi

Haklar doğuştan kazanılır ama doğumla kazanılan bu haklar öğrenilmedikçe ve kullanılmadıkça yok sayılmış olurlar. Hakların yaşama dünyasına geçmesi, somutlaşması, bu haklardan yararlanılması, ihlal edildiği durumlarda ise korunma yollarının işletilmesi önceden bilinmesine bağlıdır. Çocukların haklarını kullanmaları, başkalarının haklarına saygı duyarak yetişmeleri ve çocuk haklarının yaşama geçebilmesinin en etkili yolu eğitimdir. Bu eğitim, çocuk hakları ve çocuk haklarının koruma yollarına dair bilgilerin öğrenilmesini, bunların tutum ve davranışlara dönüştürülmesini kapsayan ve insan hakları eğitiminin temelini oluşturan bir insan hakkıdır. Çocuk hakları eğitimi, çocukların demokratik değerleri anlama ve uygulamalarının yanı sıra gelişmiş bir yurttaşlık bilincine sahip olmaları bakımından önemli ve etkili bir araçtır (Akyüz, 2018:15-16).

İnsan haklarına ilişkin temel belgelerin bilinmesi gereklidir ama yalnızca belgelerin öğretilmesi yeterli olmayacaktır. Eğitimi alan kişilerin insan haklarını nasıl koruyacaklarının bilgisine aynı zamanda insan hakkı ihlallerini nasıl gidereceklerinin bilgi ve becerisine sahip olması gerekmektedir (Tepe, 2011: 42). Çocuk hakları eğitimi

de aynı şekilde yalnızca çocuk hakları ile ilgili maddelerin öğretilmesi değildir. Öğretilen çocuk haklarının çocuklara davranış olarak kazandırılıp hayata yansıtılmasıdır. Bu eğitimin verilmesi sırasında öğretmenlere çocuklara haklarını öğretmek, haklarını yaşayacakları ortamlar oluşturmak ve haklarını savunma becerileri kazandırmak gibi görevler düşmektedir (Özdemir, 2017:2).

İnsan hakları eğitiminin çok erken yaşlarda başlaması ve iyi örneklerle pekiştirilmesi önemlidir. Devlet örgün eğitim-öğretim ortamında eleştirel düşünmeye dayalı olarak insan hakları eğitimini özerk nitelikli bir ders olarak vermelidir. Verilen eğitimin anlamlı bir sonuç alınabilmesi için sistemli, etkili ve sürekli olması; örgün ve yaygın eğitimde yer alması gereklidir. Bağımsız olarak öğretim programında, müfredatta yer alacak bu ders aracılığıyla çocukların insan hakları konusunda öğrenim görmeleri, bilinçlendirilmeleri sağlanabilir. Bu eğitim süreci çok erken yaşlarda başlamalı, liselerde devam etmeli ve yükseköğretimde özel önem verilmeli, lisansüstü çalışmalarla konunun ayrıntılı şekilde ele alınması gerekmektedir (Çotuksöken, 2012:107). Akyüz (2018) de aynı şekilde çocukların okul öncesi dönemden başlayarak bütün okul dönemlerinde hak ve sorumlulukları konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (17). Oktay'da (2011) çağdaş insan modelinin yetiştirilmesinde önemli bir araç olan eğitimin başta insan hakları olmak üzere beraberinde çocuk haklarının tüm eğitim kademelerinde yer alması gerektiğini belirtmektedir (98).

Kuçuradi'ye (2011:262-263) göre de bütün eğitim düzeylerinde doğrudan veya dolaylı olarak verilmesi gereken bu eğitimin eğiticilerin eğitim programlarına, eğitim verecekleri düzeye göre, yani eğitim düzeylerinin amaçlarına göre geliştirilmiş olması gerekmektedir. İlkokul düzeyinde insan kimliği bilincini uyandırmak yeterliyken ortaokul düzeyinde bu bilinç bilgiye dönüştürülmelidir. Öztürk'ün (2017) belirttiği gibi, çocuklara verilecek kısa süreli hak eğitimleri bireysel düzeyde becerilerini geliştirirken, uzun süreli ve okula yayılmış eğitimler ise beceri geliştirmenin yanı sıra sosyal ve toplumsal düzeylerde yansıması olan kapsamlı bir psikolojik ilerlemeyi sağlamaktadır (444). Çocuğa erken yaşlardan başlayarak çocuk hakları benimsetilmeye başlanırsa; öğretmenler, ebeveynler, okul personelleri ve idareciler bunun farkında

olursa; toplumun ve çocuğun yakın çevresinin konuya dair bilinci yüksek olursa kalıcı bir kültür olarak yerleşir (Polat, 2018:29).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan maddeler birbirleriyle örtüştüğünden dolayı, insan hakları eğitimine, öğrenmenin en hızlı olduğu dönem olan okul öncesi dönemde, çocuk hakları eğitimiyle başlanması insan hakları eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesi, çağdaş demokratik toplumların oluşabilmesi adına oldukça önemlidir. Bütün bu eğitimi destekleyecek amaç ve kazanımlar mevcuttur. Planlı sosyal çevre içerisinde çocuklar empati kurmayı; başkalarının ve kendisinin ihtiyaçlarına duyarlı olmayı, barışı, hoşgörülü olmayı ve farklılıklara saygı duymayı öğrenirler (Oktay, 2011:119-120). Kendi haklarının farkında olan ve haklarının savunuculuğunu yapabilen bireyler yetiştirilmesi adına çocuklara okul öncesi dönemde uygulanan verimli ve etkili çocuk hakları eğitimi ile haklarını kavramalarının sağlanması ilk adım olacağını savunan Washington, (2010:140) bu eğitimin aile katılımlı etkinlikler yoluyla verilebilmesinin önemini belirtmektedir.

Öğretmenler çocukları kendi başlarına düşünmeye, neyi ne şekilde öğrenebileceklerinin yollarını öğrenmeye yöneltirken sınıf içerisinde demokratik ve katılıma uygun bir ortam oluşturmalıdırlar. Çocuklar görüşlerini ve düşüncelerini ifade edebilmeli bunun yanı sıra diğerlerinin görüşlerine de saygı göstermelidirler. Bu gibi bir ortam çocukların öz saygılarının gelişmesiyle kendileriyle ve başka insanlarla barışık bireyler olmalarını sağlar. Çocuk hakları çerçevesinden baktığımızda fiziksel çevre, kendisine değer verilen bir yerde eğitildiğini düşünmesine ve çocuğun kendini güvende hissetmesine yardımcı olacak şekilde organize edilmelidir (Oktay, 2011:115).

İnsan ilişkilerinin gelişmesinin temelini oluşturduğu için ilköğretim dönemi uzlaşmacı, eşitlikçi, hoşgörülü ve barışçı gençlerin yetişebilmesi bakımından önemli bir dönemdir. İnsan hakları kavramının benimsetilmesi, karşılıklı saygı ve sevgi, toplumsal uzlaşma sağlanması için bu dönemde insan hakları eğitiminin yoğun bir şekilde verilmesi önem taşımaktadır (Üste, 2007:296). Bu eğitim sayesinde çocuklar, hakları ve sorumlulukları konusunda bilgi edinirler, toplum içinde sorumluluk sahibi olacakları bir yaşama hazırlanırlar. Bu yolla demokratik sistem içindeki rollerinin bilincine varırlar. Demokrasinin temel değerlerinden biri olan insan haklarına saygılı, hoşgörü, barış,

özgürlük ve eşitlik ortamı içerisinde yetişen çocuk toplumda demokrasinin yerleşmesine katkı sağlar, bu değerleri gelecek kuşaklara da aktarır (Akyüz, 2018:16).

Çocuk hakları eğitimi, çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olma ve hak bilinci edinmenin yanı sıra insan haklarının ihlal edilmemesini de güvence altına alır. Çocuklar haklarının bilincinde yetişmediklerinde bu haklar yeterince kullanılamaz, ihlal edildiğinde hukuki yollara başvurulmasının gerekliliği düşünülmeyebilir. Çocuk hakları eğitimi, çocukların istismar ve ihmalden korunmalarında da önleyici rol oynamaktadır. ÇHS taraf devletleri, çocuk haklarını yetişkinlere ve çocuklara öğretmekle yükümlü tutmuştur. Öğretmenler, hâkim ve savcılar, sosyal hizmet çalışanları, çocuklara ve ailelere psikolojik destek sağlayanlar, hekimler, sağlık personelleri gibi meslek elemanlarının ve ana babalar dahil çocukların kendi hakları konusunda eğitilmeleri özel bir önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi çocuk haklarının okul ve üniversite müfredatına, ebeveyn eğitim programlarına ve yukarıda bahsedilen meslek çalışanlarının hizmet öncesi ve içi eğitim programlarına eklenmesini önermiştir (Akyüz, 2018:17-18).

Eğitimcilerin, eğitimin her kademesinde uygulanmak üzere çocuk hakları ve insan hakları alternatif eğitim programlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında oldukça önemli bir rolü vardır (Oktay, 2011:119-120). Çotuksöken'in (2012) belirtiği üzere, eğitim öğretim ortamında görev alan her birey eğitim hakkını korumak üzere orada olduğunu anlamalı, özellikle eğitim verenler ya da öznelerin eğitim almasına, öğrenim görmesine yardımcı olanlar, eğitim alma hakkının koruyucusu ve geliştiricisi olduklarını kavramalı ve bu hakkı korumaya, geliştirmeye ilişkin neler yapılabileceğini düşünmelidir (60-61).

Çocuklarla ilgili konularda ve doğrudan çocukla temas eden meslek elemanlarının bir bölümünü oluşturan eğitimcilerin çocuk hakları üzerine eğitim almalarının önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Eğitim kurumlarında, eğitim sistemi içinde çocukların kendi hakları ile ilgili bilgi alabileceği temel öge öğretmendir. Bundan dolayı bu süreçte eğitimcilerin çok önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Çocuk hakları uygulamalarının etkili ve başarılı olabilmesi, öğretmenlerin insan hakları ve çocuk hakları konularında eğitilmelerine bağlı olmasının yanı sıra planladıkları bu öğrenme süreçlerinin etkililiğine bağlıdır (Uçuş ve Şahin, 2012: 27)

Bu noktada okul yönetimlerinin, özellikle öğretmenlerin insan hakları eğitimi konusunda büyük rolü bulunmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içerisinde bu eğitimin önemini sürekli vurgulayarak, teoriden çok pratiğe geçirmeleri gerekmektedir. Okul yönetimi ise, özgür bir bireyin eğitimli bir birey olduğunu öğrencilere gösterebilmelidir. Öğrenciler okullarda sevgi ve saygı ortamı görebilmeli, toplumda da gördüklerini yansıtabilmelidirler. İnsan haklarının ve demokrasinin yaşayan bir süreç olduğu öğrencilere benimsetilmelidir. Öğrenciler tarafından da bu kavramların yarınlara taşınabilmesi için insan hakları eğitiminin yeri ve önemi kabul edilmelidir (Üste, 2007:309).

Eğitim kurumlarında çocuklarla doğrudan iletişim halinde olan öğretmenlerin insan haklarına ve çocuk haklarına dair neyi ne kadar bildikleri ve bu konularda neler yaptıkları çok önemlidir. Özellikle her okulda bulunan rehber öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilinçli olmasının yanı sıra, örnek olması ve bilgilerini de aktarması önem arz etmektedir. Rehber öğretmenlerin eğitim sürecindeki işlevleri nedeniyle, çocuk haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları, eğitim sürecinin bir bütün olarak çocuk haklarının korunması ve gerçekleşmesini sağlayacak içerikte sürdürülebilmesi ve çocukların haklarını bilen ve kullanabilen özneler olarak yetişebilmeleri bakımından son derece önemlidir.

2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılına kadar eğitim fakültelerinde çocuk haklarına dair derslerin hiç olmaması veya mevcut derslerde konunun yüzeysel olarak ele alınması öğretmen adaylarının bu konuya dair farkındalıklarını, ilgilerini ve bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkilemekte ve mezun olduktan sonra gittikleri kurumlarda bu konularda çalışmalar yapmalarını zorlaştırmaktadır.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programına 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında eklenen 2 kredili "Çocuk Hukuku" alan eğitim dersinin bu eksikliklerin giderilmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Dersin içeriğinde bulunan konu başlıklarından bazıları şu şekildedir: "çocuğun korunması kavramı", "çocuk hakları kavramı", "dünya hukukunda çocuk haklarının tarihsel gelişimi", "uluslararası anlaşmalarda çocuk hakları", "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkeleri", "eğitim ve iş hukukunda çocuğun ele alınması", "psikolojik danışmanların çocuk haklarını koruma görevleri", "yasal süreci devam eden çocuklarla ilgili psikolojik

danışmanların rol ve işlevleri" gibi başlıklar bulunmaktadır (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı, 2018)

2.3. Alanda Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde eğitim fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının, özel ya da devlet eğitim kurumlarında görev alan öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve milli eğitim uzmanlarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini, farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlayan araştırmalara yer verilmektedir.

Fazlıoğlu (2007), ilköğretim okullarında çalışan yönetici ve öğretmenlere okul ortamında ve özel yaşamlarında, ÇHS maddelerinin varlığını ne kadar benimsediklerini ve uyguladıklarını ölçmek amacıyla İstanbul ili, Maltepe ilçesi devlet okullarında çalışan 318 öğretmen ve 50 yöneticiye çocuk hakları araştırması öğretmen anketi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, ülkemizde çocuk haklarının öneminin kavranmasına rağmen uygulamaların şimdilik istenen seviyede olmadığı anlaşılmıştır. Öğretmen ve yöneticilere göre, çocukların kendilerini iyi hissetmedikleri durumlarda, kafaları karışmışken bir profesyonelden yardım isteme ve onlarla ilgilenecek kişilerin varlığının yanında onların haklarını savunacak kişilere sahip olma haklarının okul ortamında ki varlığının çok az olduğu belirtilmiştir.

Kepenekçi ve Baydık (2009), zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarını incelemek amacıyla Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin Zihin Engelliler Öğretmenliği lisans programı 1. ve 4. sınıflarına devam eden 85 öğrenci ve araştırmanın ikincil amacı olan farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının tutumlarını karşılaştırabilmek amacıyla, aynı fakültenin 1. ve 4. sınıflarına devam eden Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi lisans programına devam eden 202 öğrenciyle bir araştırma yürütmüştür. Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Zihin Engelliler Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi programı öğrencilerinin çocuk hakları ya da insan haklarına yönelik ders almadıkları; Sınıf Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin yarısının, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin yaklaşık dörtte birinin çocuk hakları ya da

insan haklarına ilişkin ders aldıkları ortaya çıkmıştır. Bu konulara dair ders almış olan öğrencilerin çocuk haklarına dair tutumlarının, ders almayan öğrencilerin tutumlarına göre daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Kop ve Tuncel (2010), sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını nasıl idrak ettiklerini belirlemek amacıyla İstanbul ili ilköğretim okullarında görevli bulunan 400 sosyal bilgiler dersi öğretmenin tamamına anket uygulamış, 30 tanesiyle görüşme yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, araştırmaya katılan öğretmenlerin %70'inin ÇHS'nin tamamını, %5'inin bazı bölümlerini okuduğu ve %100'ünün eğitim hakkının tüm çocukların birincil hakkı olduğunu ifade ettikleri ortaya çıkmıştır.

Kükürtçü (2010), 5-6 yaş çocuklarının istenmeyen davranışları karşısında öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin belirlenmesi ve bu yöntemlerin çocuk hakları sözleşmesine uygunluğunun incelenmesi amacıyla Kayseri ilinde anasınıfına devam eden 231 okul öncesi çocuğun arasından rastgele seçilmiş 75 çocuk, çocukların ana-babaları ve bu çocukların öğretmenlerinden oluşan 65 kişilik bir öğretmen grubunun katılımıyla betimleyici bir araştırma yapmıştır. Araştırmasında öğretmenlerin %94'ünün ÇHS konusunda bilgi sahibi olduğu ve bu bilgiye %52 oranında seminer ve hizmet içi eğitim yoluyla ulaştıklarını bulmuştur. Lisans öncesi eğitim düzeyine sahip (meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü ve ön lisans) öğretmenlerin %82,6'sı çocuk haklarına dair bilgilerinin kaynağının okul yaşantısından kaynaklandığını ifade ederken lisans eğitimi alan öğretmenlerde ise bu oran %34,3 olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %49'u çocukları çocuk hakları konusunda bilgilendirmektedir. Araştırmaya katılan çocuklara "çocuk hakları nedir biliyor musun?" sorusu sorulduğunda %81'i hayır cevabını vermiştir. Aynı şekilde "Sence okulda çocuk haklarını koruyorlar mı?" sorusuna çocukların %52'si evet cevabını vermiştir.

Kaya (2011), öğretmen adaylarının çocuk haklarına bakışlarının incelenmesi, eksik ve yanlışların belirlenmesi ve elde edilen bilgilerden yola çıkarak alınması gereken önlemlerin öneri olarak sunulabilmesi amacıyla Afyon Kocatepe Üniversitesinde, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında ilköğretim öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği bölümünün 3. ve 4. sınıflarında eğitim almakta olan 492 öğrenciye kendi geliştirdiği anketi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan

öğrencilerin %85,4'ü ÇHS'yi okumadığı ve katılımcıların çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin, yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerleşim birimine ve kardeş sayısı değişkenine göre farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır.

Uçuş ve Şahin (2012) ÇHS'nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına dair idarecilerin ve öğretmenlerin görüşlerini belirlemek için 2008-2009 Eğitim-Öğretim Yılında Aydın ilinde iki ilkokul (A okulu-B okulu) seçerek, bu okullarda çalışmakta olan sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileriyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerin sonucunda genel olarak idarecilerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları, doğrudan bu konulara yönelik uygulamalarda bulunmadıkları, ders programında konuya değinilen bölümler olduğunda öğrencilerle bu konuyu paylaştıkları, çocuk haklarına doğrudan öğretim uygulamalarına yer vermedikleri ortaya çıkmıştır. Ders programlarının öğrencilerin haklarını öğrenmelerine ilişkin yeterli bir içeriğe sahip olmadığını ifade etmişlerdir. A okulunun ikinci sınıf öğretmeni, okullarında rehberlik servisinin olmasının çocuğa dair yapılan çalışmaları artırdığını ve çocuk haklarının gözetilmesine yönelik önemli bir uygulama olduğunu ifade etmiştir. B okulundaki öğretmenlere göre okullarında rehberlik ve psikolojik danışman olmaması öğrencilerin haklarının korunması gerektiğini haklarını bilmemelerine ve ihtiyaç duydukları psikolojik destekten mahrum kalmalarına sebep olmaktadır.

Kor (2013), okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla 2011-2012 eğitim öğretim yılında Çanakkale ili merkez ve çevre ilçeleri genelindeki 151 anasınıfı öğretmenine anket uygulamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin %78,1'inin çocuk hakları sözleşmesini okuduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yüzde 55,6'sı, okul öncesi eğitim programlarının çocuklara haklarını kullanma becerilerini kazandırmakta yeterli olduğu görüşündedir. Öğretim sürecinde öğretmenlerin çocuk haklarının ne kadar farkında olduğuna bakıldığında büyük çoğunluğunun çocuk haklarına duyarlı olduklarını, sınıf içi uygulamalarda çocukların katılım hakkına, görüşlerinin dikkate alınmasına önem verdikleri saptanmıştır. Öğretmenlerin bu alandaki farkındalıkları hizmet süresi ve eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. 11-15 yıl arası görev yapan öğretmenlerin bu konuda daha duyarlı oldukları, diğer gruplarla arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Dönmez (2015), ilköğretim sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi profilleri ile çocuk haklarına dair tutumları arasındaki ilişkisini araştırmak amacıyla 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Keçiören ilçesindeki kamu okullarında görev yapan 428 sınıf öğretmenine "Sınıf Yönetimi Profili Ölçeği" ile "Çocuk Haklarına Yönelik Tutum Ölçeği" uygulamıştır. Sınıf öğretmenlerinin %80'den fazlası çocuk haklarına dair olumlu tutuma sahiptir. Bunun yanı sıra %100'e yakın bir fikir birliğiyle çocuğun her türlü ihmal ve istismara karşı korunması yönünde hemfikirdirler. Öğretmenlerin çocuk haklarına yönelik tutumları cinsiyet ve mesleki kıdeme göre farklılık göstermezken, öğretmenlik mesleğini isteyerek seçen öğretmenlerin çocuk haklarına yönelik tutum ortalamalarının mesleği isteyerek seçmeyenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Ateş (2015), ilköğretim okullarındaki sınıf öğretmenlerinin çocuk haklarını bilmelerinin yönetimsel açıdan etkisini tespit etmek amacıyla 434 öğretmene ulaşmış, 37 öğretmenle görüşme yapmıştır. Araştırmanın sonucunda sınıf öğretmelerinin ÇHS'yi okumalarına ve bilmelerine rağmen uygulamada sözleşmeye uymadıklarını bulmuştur. ÇHS'yi bilmenin (yönetici, öğretmen, öğrenci, diğer personel) yönetimsel açıdan olumlu sonuçlar doğuracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Leblebici ve Çeliköz (2017), öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını ve bu tutumlar üzerinde etkili olabilecek bazı faktörleri tespit etmek amacıyla biri devlet diğeri vakıf üniversitesi olmak üzere İstanbul'da iki farklı üniversitede öğrenim gören 256 öğretmen adayı ile araştırma yapmıştır. Öğretmen adaylarının 119'u okul öncesi, 137'si sınıf öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görmektedir. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmada verileri "Çocuk Haklarına Yönelik Tutum Ölçeği" kullanarak toplamıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik genel tutumlarının oldukça yüksek düzeyde olumlu olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının bölümlerinin onların tutumlarını değiştirmediği ve kadın öğretmen adaylarının erkeklere oranla tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından, ÇHS'yi daha önce okumuş olanlarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının daha yüksek olduğu vurgulanmıştır.

2018 yılında Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddeti Önleme ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi (ASUMA) ve Şiddeti Önleme ve

Rehabilitasyon Derneği (İMDAT) tarafından yürütülmekte olan çocuk hakları farkındalık çalışması kapsamında 700 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılardan %67'si BMÇHS'nden haberdarken, içeriğini bilme oranı %47'dir. Katılımcıların %50'si Türkiye'nin bu sözleşmeyi imzalamadığı görüşündedir. En çok akla gelen çocuk hakları ise sırasıyla yaşam hakkı, birey olma hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı olmuştur (Polat, 2018).

Öğretmenlerin, idarecilerin, milli eğitim uzmanlarının ve öğretmen adaylarının çocuk haklarına dair farkındalıklarını ve görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan araştırmalar incelendiğinde ÇHS'nin varlığından haberdar olunmasına rağmen okuma oranlarının aynı olmaması dikkati çekmektedir. Öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve yöneticilerinin konuya dair yeterli bilgiye sahip olmaması; doğrudan çocuk haklarına ilişkin uygulamalar yapılmaması gibi sonuçlardan yola çıkarak çocuk haklarının kavram olarak bilindiği fakat uygulamaların henüz istenen düzeyde olmadığı söylenebilir. ÇHS'yi daha önce okumuş olanların çocuk haklarına dair tutumlarının okumamış olanlara göre yüksek olduğu ve çocuk haklarına dair ders alanların konuya yönelik tutumlarının ders almayan öğrencilerin tutumlarına göre daha olumlu olduğu sonuçlarına bakarak bireylerin çocuk haklarına dair bilgi almalarının olumlu tutum geliştirmeleri açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır.

BÖLÜM 3. YÖNTEM

Bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, kullanılan veri toplama araçları ve verilenin çözümlenmesinde kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

RPD lisans programı öğrencilerinin çocuk haklarına dair farkındalık düzeylerinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde araştırılacak olay, birey ya da nesne içinde bulunduğu koşullarda ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bu bağlamda olayı, bireyi ya da nesneyi değiştirme ya da etkilemeye çalışılma söz konusu değildir. Amaç uygun şekilde gözlemleyerek belgelemektir (Karasar, 2017:109).

> "Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir" (Karasar, 2017:109-111).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli, Maltepe İlçesinde bulunan Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi RPD lisans programında eğitim görmekte olan toplam 201 üçüncü ve dördüncü sınıf (Türkçe ve İngilizce programlar) öğrencisi oluşturmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi, Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programlarına zorunlu "Çocuk Hukuku" alan eğitimi dersi 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında konulmuştur. Çalışma grubu olarak üçüncü ve dördüncü sınıfların tercih edilmesinin nedeni, bu sınıflardaki öğrencilerin bazı seçmeli derslerde ve/veya diğer ders içeriklerinde çocuk haklarıyla ilgili konularda ders almış olabilme durumlarıdır. Bu çalışma grubunun Türkiye'deki diğer RPD lisans programı öğrencilerinin yapısını genel olarak yansıttığı kabul edilmiştir.

3.3. Veriler ve Toplanması

RPD lisans programı öğrencilerinin çocuk haklarına dair ilgi, bilgi ve farkındalıklarını araştırmak amacıyla yapılan bu araştırmada amaca ulaşabilmek için nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nicel verilerden elde edilen matematiksel sonuçlar nitel verilerden elde edilen yorumlar ve farklı görüşlerle desteklenmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen soru formuyla nicel veriler toplanmıştır. Nicel verileri desteklemek amacıyla kullanılan nitel veri toplama aracı ise odak grup görüşmeleridir. Soru formu uygulanan öğrencilerden gönüllülük esaslı olarak biri İngilizce diğeri ise Türkçe eğitim gören öğrencilerden oluşan 2 farklı grupla görüşmeler yapılmıştır.

3.3.1. Soru Formu

Soru formu geliştirilirken BMÇHS, MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, çocuk hakları konusundaki alanyazını ve bu konuda daha önce yapılan benzer çalışmaların örneklerinden yararlanılmıştır. Soru formu oluşturulduktan sonra genelinin için biri Felsefe Bölümü (Prof. Dr.), biri Özel Eğitim Bölümü (Dr. Öğr. Üyesi), üçü Eğitim Bilimleri Bölümünden (1 Doç., 2 Dr. Öğr. Üyesi) olmak üzere 5 farklı uzmandan görüş alınmıştır.

Uzmanlardan gelen görüşlere göre, öğrencilerin hangi türden okuldan mezun oldukları, önlisans eğitimi alıp almadıkları, aldıysalar çocuk haklarına dair dersler görüp görmedikleri, okul ortamlarında çocuk haklarına dair çalışmalar yapılıp yapılmadığı gibi bilgilere ilişkin soru öbekleri eklenmiştir. Birbirinin tekrarı olabilecek ya da gerekli görülmeyen maddeler çıkarılmıştır. Bazı maddeler ise ifadelerin daha net anlaşılabilmesi amacıyla somutlaştırılarak ya da daha ayrıntılı açıklamalara yer verilerek yeniden düzenlenmiştir.

Soru formu 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin kişisel özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf, yaşamının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi, annenin ve babanın eğitim durumu/mesleği, kardeş sayısı, aylık gelir ve en son mezun olduğu okul vb.) belirlemeye dair sorular yer almaktadır. İkinci bölümde genel olarak insan haklarının ve özel olarak çocuk haklarının bilinme durumuna yönelik tablo halinde hazırlanmış ve evet/hayır şeklinde cevaplanan sorular bulunmaktadır. Üçüncü bölümde

ise rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanının çocuk haklarının korunmasındaki işlevine dair görüşlere yer veren maddeler bulunmaktadır.

Çocuk hakları eğitimine dair 4 seçenekli soruların ardından, rehber öğretmenlerin okul içerisindeki çalışmalarına ilişkin görüşlerini ortaya koyan katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum olmak üzere 3 seçeneklerinden oluşan sorular yer almaktadır.

Son olarak Çocuk Hakları Sözleşmesinin maddelerinden ve MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğindeki rehber öğretmenlerin görevlerinden yola çıkarak hazırlanan rehber öğretmenlerin rollerinin önem ölçütüne göre birden beşe kadar (1 en az, 2 biraz, 3 orta, 4 önemli, 5 çok önemli) derecelendirdikleri sorular bulunmaktadır.

3.3.2. Odak Grup Görüşmeleri

Odak grup görüşmesi, birkaç kişinin bir dizi konuyu tartıştığı, grup içi etkileşimin ve ortak bir anlam oluşturmanın amaç edinildiği bir görüşme yöntemidir. Araştırmacıya bireylerin kolektif olarak çalışma biçimlerini incelemek, bir fenomeni ve etrafındaki anlamları anlamak için fırsat sunar. Araştırmacının konuyu ve konunun sınırlarını belirmesi ve görüşmeye herkesin katkı yapmasını sağlaması, bu açıdan kolaylaştırıcı olması gerekir. Odak grup bağlamında, bireyler konuya dair görüşlerini belirtir, diğerlerinin görüşlerini dinler, birbirleriyle tartışır ve üzerine düşünerek görüşlerini gözden geçirirler. Odak gruplar, belli bir konuda çok çeşitli farklı görüşlerin ortaya çıkması açısından yararlıdır (Bryman, 2004:500-510).

Sınıflarda soru formu uygulanırken, yapılması planlanan odak grup görüşmeleri hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelere katılmak isteyen öğrencilerin isim ve iletişim bilgileri alınmıştır. Gönüllülük esaslı olmak üzere Türkçe bölümde (Odak Grup 1 / O1) ve İngilizce bölümde (Odak Grup 2 / O2) öğrenim gören öğrencilerden 2 farklı grup oluşturulmuştur. Görüşme için temel oluşturan üç açık uçlu soru hazırlanmıştır (*EK 3*). Görüşmenin yapılacağı yer ve tarih için gönüllülerle iletişime geçilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce ses kaydı almak için grubun izni alınmıştır. İlk görüşme tez danışmanıyla beraber, ikincisi ise araştırmacının süreci yönetmesiyle geçekleştirilmiştir.

Derinlemesine veri elde etmek için görüşme esnasında öğrencilerin yanıtlarını örneklendirmeleri teşvik edilmiştir. Tüm katılımcıların görüşlerini ifade etmelerine olanak sağlanmıştır. Baskın nitelikte olan veya konudan uzaklaşan katılımcılar için gereken yönlendirmeler yapılmış, çok sessiz kalan katılımcılar ise cesaretlendirilmiştir.

Araştırmanın nitel verilerini oluşturan bu odak grup görüşmelerinin ses kayıtları deşifre edilerek düz metin haline getirilmiştir. Birinci odak grup görüşmesinden 26 sayfalık, ikinci odak grup görüşmesinden ise 29 sayfalık veri setine ulaşılmıştır. Odak grup görüşmeleri, nicel görüşmeleri desteklemek amacıyla yapılmıştır.

3.4. Uygulama Süreci

Oluşturulan soru formu, 2018–2019 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Yarıyılında (Mayıs ayında), bizzat araştırmacı tarafından çalışma grubuna uygulanmıştır. Araştırmacı soru formlarını sınıf içerisinde dağıtırken öncelikle kendini tanıtmış ardından araştırmasına ve soru formuna ilişkin bilgilendirme yapmıştır. Araştırmacı 201 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Türkçe- İngilizce) 3. ve 4. sınıf öğrencisine ulaşmıştır.

Sınıf içerisinde soru formu doldurulurken odak grup görüşmesi hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Öğrencilerin bu görüşmelere katılmalarıyla araştırmaya katkı sağlayacakları dile getirilerek odak grup görüşmelerine gönüllülük esaslı katılabilmeleri için görüşme katılımcı formu gezdirilmiştir. Bu sayede görüşmeye katılmak isteyen kişilerin isim soy isimleri ve iletişim bilgileri alınmıştır. Gönüllülük esaslı olmak üzere İngilizce bölümde eğitim alan ve Türkçe bölümde eğitim alan öğrencilerden olmak üzere 2 farklı grup oluşturulmuştur. Soru formunun uygulanması, verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasının, odak grup görüşmelerinin yapılmasının, verilerin düz metne çevrilmesinin ardından verilerin çözümlenmesine geçilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Nicel verilerin çözümlenmesi amacıyla öğrencilere uygulanan soru formlarının her biri numaralandırılmıştır. Sırasıyla katılımcıların verdikleri cevaplar bilgisayar

ortamına girilmiştir. Verilerin istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için Windows ortamında çalışan SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.0 programı kullanılmıştır.

Soru formunun birinci bölümünde yer alan katılımcıların kişisel bilgilerini betimlemek için frekans (f) dağılımları ve yüzdelik (%) hesaplamaları yapılmıştır. Aynı şekilde ikinci bölümünde yer alan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik evet/hayır şeklinde yanıtlanan sorulara verdikleri cevapların tek tek yüzdelik değerleri (%) ve frekans dağılımları (f) hesaplanmış ve tablolar halinde yorumlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarının cinsiyet, sınıf ve anne-baba eğitim düzeyi ile ilişkili olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan ki-kare testinin tablolarına ve çapraz tablolara da yer verilmiştir. Soru formunun üçüncü bölümünde yer alan 3 seçenekli ve 5 seçenekli sorular için de yüzdelik değerleri (%) ve frekans dağılımları (f) hesaplanmış ve tablolar halinde yorumlanmıştır.

Nitel verilerin çözümlenmesi için deşifre edilen görüşme ses kayıtlarının gruplandırılmasına başlamadan önce her bir görüşme metni baştan sona kadar tekrar tekrar okunmuştur. Yapılan iki odak görüşmesinin metinleri arasında karşılaştırma yapılarak benzerlik ve farklılıklar ortaya çıkarılmıştır. Bu benzerlik ve farklılıkları gruplandırarak kategoriler oluşturulmuştur. Görüşmelere katılan öğrencilerin kimlikleri gizlenerek her bir grup için K1 ile K5 arasında değişen rumuzlar kullanılmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler ekte (*EK 2*) belirtilmiştir.

Nitel ve nicel veriler ayrı ayrı çözümlendikten sonra bulgular ve yorumlar kısmında ilgili tablolar ve açıklamalarla bir arada ele alınmıştır.

BÖLÜM 4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Türkçe ve İngilizce Programlarının 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin çocuk haklarına dair ilgi, bilgi ve farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen soru formu ve yapılan odak grup görüşmeleri ile toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Nitel ve nicel bulgular bir arada verilmektedir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak tablolar ve görüşme metinlerine ilişkin açıklama ve yorumlamalar yapılmaktadır.

4.1. Kişisel Bilgilere Dair Bulgular

Araştırmaya toplam 201 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan 201 öğrencinin 155'i kadın (%77), 46'sı (%23) erkek olmak üzere yaşları 20-29 arasında değişmektedir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıfları

Sınıf	**Frekans**	**Yüzde**
3. Sınıf (İngilizce)	53	26,4
4. Sınıf (İngilizce)	34	16,9
3. Sınıf (Türkçe)	52	25,9
4. Sınıf (Türkçe)	62	30,8
Toplam	**201**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin %26,4'ü 3. sınıf (İngilizce), %16,9'u 4.sınıf (İngilizce), %25,9'u 3. sınıf (Türkçe), %30,8'i 3. sınıf (Türkçe) programında öğrenim görmektedir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşadığı Yerleşim Birimi

En Uzun Süre Yaşadığı Yerleşim Birimi	Frekans	Yüzde
Köy	7	3,5
Kasaba	4	2,0
İlçe	32	15,9
Şehir	49	24,4
Büyükşehir	109	54,2
Toplam	**201**	**100,0**

Öğrencilerin en uzun süre yaşadığı yerleşim birimlerinin gösterildiği Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin %3,5'inin köyde, %2'sinin kasabada, %15,9'unun ilçede, %24,4'ünün şehirde, %54,2'sinin büyükşehirde yaşadığı görülmektedir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Babalarının Eğitim Düzeyleri

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okuryazar Değil	6	3,0
Okuryazar	8	4,0
İlkokul	52	25,9
Ortaokul	26	12,9
Lise	74	36,8
Lisans	30	14,9
Lisansüstü	5	2,5
Toplam	**201**	**100,0**
Baba Eğitim Düzeyi	**Frekans**	**Yüzde**
Okuryazar	3	1,5
İlkokul	32	15,9
Ortaokul	38	18,9
Lise	56	27,9
Lisans	63	31,3
Lisansüstü	9	4,5
Toplam	**201**	**100,0**

Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin belirtildiği tablo incelendiğinde annelerinin; %3'ünün okuryazar olmadığı, %4'ünün okuryazar olduğu, %25,9'unun ilkokul, %12,9'unun ortaokul, %36,8'inin lise, %14,9'unun lisans, %2,5'inin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Babalarının ise; %1,5'inin okuryazar, %15,9'unun ilkokul, %18,9'unun ortaokul, %27,9'unun lise, %31,3'ünün lisans, %4,5'inin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Babalarının Meslekleri

Anne Mesleği	**Frekans**	**Yüzde**
Devlet Memuru	21	10,4
Kamuda İşçi	6	3,0
Özel Sektörde İşçi	14	7,0
Esnaf	9	4,5
Ev Kadını	120	59,7
Emekli	21	10,4
Diğer	10	5,0
Toplam	**201**	**100,0**
Baba Mesleği	**Frekans**	**Yüzde**
Devlet Memuru	24	11,9
Kamuda İşçi	5	2,5
Özel Sektörde İşçi	29	14,4
Esnaf	58	28,9
Çalışmıyor	5	2,5
Emekli	42	20,9
Diğer	38	18,9
Toplam	**201**	**100,0**

Öğrencilerin anne ve babalarının mesleklerinin gösterildiği tablo incelendiğinde annelerinin; %10,4'ünün devlet memuru, %3'ünün kamuda işçi, %7'sinin özel sektörde işçi, %4,5'inin esnaf, %59,7'sinin ev kadını, %10,4'ünün emekli, %5'inin diğer (serbest meslek, çiftçi vb.) mesleklerden olduğu görülmektedir.

Babalarının ise; %11,9'unun devlet memuru, %2,5'inin kamuda işçi, %14,4'ünün özel sektörde işçi, %28,9'unun esnaf, %2,5'inin çalışmadığı, %20,9'unun

emekli olduğu, %18,9'unun diğer (serbest meslek, çiftçi vb.) mesleklerden olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayıları

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
Yok	28	13,9
1	73	36,3
2	48	23,9
3	29	14,4
4 ve üzeri	23	11,4
Toplam	**201**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin %13,9'unun kardeşinin olmadığı, %36,3'ünün bir, %23,9'unun iki, %14,4'ünün üç, %11,4'ünün dört ve üzeri kardeşinin olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ekonomik Düzeyleri

Ekonomik Düzey	Frekans	Yüzde
Asgari Düzey	8	4,0
2000-3500	42	20,9
3500-5000	41	20,4
5000-7500	74	36,8
Diğer	36	17,9
Toplam	**201**	**100,0**

Öğrencilerin ekonomik düzeylerini gösteren tablo incelendiğinde %4'ünün asgari düzeyde, %20,9'unun 2000-3500 TL arasında, %20,4'ünün 3500-5000 TL arasında, %36,8'inin 5000-7500 TL arasında, %17,9'unun ekonomik düzeyi asgari ücretten düşük veya 7500 TL'den yüksek bir değerdedir.

Son olarak araştırmaya katılan öğrencilerin en son mezun oldukları okula bakıldığında 197'sinin lise (%89,3), 1'inin açık lise (%0,5) ve 3'ünün önlisans (%1,5)

mezunu olduğu görülmektedir. Öğrenciler, beklenilen şekilde büyük oranda lise mezunudur. En son mezun oldukları okulun sorulma amacı, lisans ya da önlisans bölümlerinden mezun olmuş ve sonrasında RPD lisans programına devam eden öğrencilerin sayısını görmektir. Bu öğrencilerin daha önceki eğitimlerinde çocuk haklarına dair ders alıp almadıkları ve ilgileri hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Ancak, ileride daha ayrıntılı olarak aktarılacağı gibi bununla ilgili soruya (16. soru) yanlış yanıt verilmiş olması nedeniyle hedeflenen amaca ulaşılamamıştır.

4.2. İnsan Hakları ve Çocuk Haklarını Bilme Durumuna Dair Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin, insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar tablolar halinde gösterilmektedir. İlgili tabloların beraberinde odak grup görüşmelerinden elde edilen alıntılar da eklenerek yorumlamalar yapılmıştır.

Öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarının cinsiyet, sınıf ve anne-baba eğitim düzeyi ile ilişkili olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan ki-kare ve çapraz tablolara da yer verilmiştir.

4.2.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini Bilme Durumları

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle ilgili sorularla araştırmaya katılan öğrencilerin Bildirgeyi bilme durumları, kendi alanlarıyla ilgisi üzerine ne düşündükleri ve eğitim süreçlerinde Bildirgeyle ilgili ders alıp almadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle İlgili Sorulara Verdikleri Cevaplar

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle İlgili Sorular	**f (%) Evet**	**f (%) Hayır**
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?	174 (86,6)	27 (13,4)
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?	49 (24,4)	152 (75,6)
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?	181 (90,0)	20 (10,0)
İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?	33 (16,4)	168 (83,6)
Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların yapıldığına tanık oldunuz mu?	54 (26,9)	147 (73,1)
İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?	52 (25,9)	149 (74,1)
İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?	56 (27,9)	145 (72,1)
İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?	35 (17,4)	166 (82,6)
İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?	177 (88,1)	24 (11,9)

Tablo 7 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin İHEB'ni duymalarına (%86,6) ve bilmeleri gerektiğini düşünmelerine (%90) rağmen aynı oranda

okumadıkları (%24,4) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin çoğunun insan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders almamaları (%83,6), okul ortamında konuya ilişkin çalışma yapıldığına (%73,1) ve konuya ilişkin okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin belirlemeler yaptığına (%74,1) tanık olmamaları insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi adına eğitim kurumlarındaki eksikliğini ortaya koymaktadır. İnsan haklarıyla ilgili seminer/konferansa katılma (%27,9) oranının düşük olması okul içerisinde bu konuya dair eğitim görmemelerinin yanı sıra okul dışı kaynaklara erişimlerinin de kısıtlı olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilerin çoğu (%82,6) insan hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını ve daha fazla bilgi alma ihtiyacı (%88,1) hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu oranlar ihtiyacın giderilmesi açısından ilgili derslerin gerekli kademelerde yer almasının önemini ortaya koymaktadır.

Odak grup görüşmelerinde elde edilen bulgular da öğrencilerin insan hakları konusunda daha fazla bilgi almak istedikleri yönündeki bulguları desteklemektedir.

> **O1, K3:** "Bizimde çocuk haklarını aynı zamanda normal insan haklarımızın da çoğunu bilmiyoruz gerçekten. Bilmeden yaşıyoruz. Onun eksikliğini gideren ders olması güzel olabilirdi. … Yani hepimiz bir şekilde yetişkin olacağız ve yetişkinler çocuklardan sorumlu dediysek bir şekilde insan haklarını bilmemiz gerekiyor. O yüzden belki en başından toplum olarak bilmemiz gerekiyor. …Çocukken hakkımızı, büyükken hakkımızı, yetişkinken hakkımızı…"

Kuramsal bilgilerin aktarıldığı bölümde de üzerinde durulduğu gibi eğitim kurumlarında öğretmenlere insan haklarının öğretilmesi bağlamında önemli görevler düşmektedir. Özellikle rehber öğretmenlerin insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesinde ve ayrıca öğrencileri, velileri ve kurumda çalışan bütün personelleri bilgilendirme görevini üstleniyor olmalarından dolayı konuya dair yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Birinci odak grup görüşmesinin birinci katılımcısının aşağıdaki aktarılan düşünceleri de bu görüşü desteklemektedir.

> **O1, K1:** "…Başta evet PDR ve eğitim fakültelerinin genelinde ama öncelikle PDR alanında insan hakları dersi olmalı. Zaten onu öğretecek olan işte çocuğa öğretmeni ya da rehber öğretmen olacağı için aslında lisans eğitiminde öğretmen olarak mezun olacaklara bu konu hakkında yani insan hakları, çocuk hakları dersi uygularsa zaten okuldaki çocuğun ailesine, çevresine de aslında eğitim verebilir."

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumlarının Cinsiyet Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları

1)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	136	38	174	,804	1	,37
	Yüzde (%)	87,7	82,6	86,6			
	Beklenen Değer (f)	134,2	39,8	174			
Hayır	Değer (n)	19	8	27			
	Yüzde (%)	12,3	17,4	13,4			
	Beklenen Değer (f)	20,8	6,2	27			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201			
2)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	35	14	49	1,187	1	,276
	Yüzde (%)	22,6	30,4	24,4			
	Beklenen Değer (f)	37,8	11,2	49,0			
Hayır	Değer (n)	120	32	152			
	Yüzde (%)	77,4	69,6	75,6			
	Beklenen Değer (f)	117,2	34,8	152,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155	46	201			
3)İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	146	35	181	4,58	1	**,000**
	Yüzde (%)	94,2	76,1	90,0			
	Beklenen Değer (f)	139,6	41,4	181			
Hayır	Değer (n)	9	11	20			
	Yüzde (%)	5,8	23,9	10,0			
	Beklenen Değer (f)	15,4	4,6	20			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201			
4)İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	24	9	33	,431	1	,512
	Yüzde (%)	15,5	19,6	16,4			
	Beklenen Değer (f)	25,4	7,6	33,0			
Hayır	Değer (n)	131	37	168			
	Yüzde (%)	84,5	80,4	83,6			
	Beklenen Değer (f)	129,6	38,4	168,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
5)Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				

yapıldığına tanık oldunuz mu?							
Evet	Değer (f)	44	10	54	,798	1	,372
	Yüzde (%)	28,4	21,7	26,9			
	Beklenen Değer (f)	41,6	12,4	54,0			
Hayır	Değer (n)	111	36	147			
	Yüzde (%)	71,6	78,3	73,1			
	Beklenen Değer (f)	113,4	33,6	147,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
6)İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	38	14	52	,648	1	,421
	Yüzde (%)	24,5	30,4	25,9			
	Beklenen Değer (f)	40,1	11,9	52,0			
Hayır	Değer (n)	117	32	149			
	Yüzde (%)	75,5	69,6	74,1			
	Beklenen Değer (f)	114,9	34,1	149,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
7)İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	44	12	56	,093	1	,760
	Yüzde (%)	28,4	26,1	27,9			
	Beklenen Değer (f)	43,2	12,8	56,0			
Hayır	Değer (n)	111	34	145			
	Yüzde (%)	71,6	73,9	72,1			
	Beklenen Değer (f)	111,8	33,2	145,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
8)İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	25	10	35	,776	1	,378
	Yüzde (%)	16,1	21,7	17,4			
	Beklenen Değer (f)	27,0	8,0	35,0			
Hayır	Değer (n)	130	36	166			
	Yüzde (%)	83,9	78,3	82,6			
	Beklenen Değer (f)	128,0	38,0	166,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
9)İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	142	35	177	8,132	1	**,004**

	Yüzde (%)	91,6	76,1	88,1
	Beklenen Değer (f)	136,5	40,5	177,0
Hayır	Değer (n)	13	11	24
	Yüzde (%)	8,4	23,9	11,9
	Beklenen Değer (f)	18,5	5,5	24,0
Toplam	Değer (f)	155	46	201
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0

Tablo 8'de görüldüğü üzere 3. Maddede yer alan "İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir Kadınlar arasında "Evet" seçeneğini işaretleme oranı %94.2 iken, erkeklerde bu oranın %76.1 olduğu görülmektedir. Frekans değerlerinde ortaya çıkan bu fark, yapılan ki kare analizi sonucu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu ($\chi 2$ = 4,58, sd = 1, p < 0.05). Aynı şekilde 9. Maddede yer alan "İnsan haklarını konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir Kadınlar arasında "Evet" seçeneğini işaretleme oranı %91,6 iken, erkeklerde bu oranın %76.1 olduğu görülmektedir. Frekans değerlerinde ortaya çıkan bu fark, yapılan ki kare analizi sonucu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu (χ 2 = 8,132, sd = 1, p < 0.05). Diğer maddelere bakıldığında insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet arasında fark bulunamamıştır.

Tablo 9: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumlarının Sınıf Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları

1)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	42	34	48	50	174	11,063	3	**,011**
	Yüzde (%)	79,2	100,0	92,3	80,6	86,6			
	Beklenen Değer (f)	45,9	29,4	45,0	53,7	174,0			
Hayır	Değer (f)	11	0	4	12	27			
	Yüzde (%)	20,8	0,0	7,7	19,4	13,4			
	Beklenen Değer (f)	7,1	4,6	7,0	8,3	27,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
2)İnsan Hakları		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**

Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?		3. Sınıf (İngilizce)	4. Sınıf (İngilizce)	3. Sınıf (Türkçe)	4. Sınıf (Türkçe)				
Evet	Değer (f)	7	9	15	18	49	4,960	3	,175
	Yüzde (%)	13,2	26,5	28,8	29,0	24,4			
	Beklenen Değer (f)	12,9	8,3	12,7	15,1	49,0			
Hayır	Değer (f)	46	25	37	44	152			
	Yüzde (%)	86,8	73,5	71,2	71,0	75,6			
	Beklenen Değer (f)	40,1	25,7	39,3	46,9	152,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

3)İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		Sınıf				Toplam	X^2	sd	p
		3. Sınıf (İngilizce)	4. Sınıf (İngilizce)	3. Sınıf (Türkçe)	4. Sınıf (Türkçe)				
Evet	Değer (f)	48	32	48	53	181	2,382	3	,497
	Yüzde (%)	90,6	94,1	92,3	85,5	90,0			
	Beklenen Değer (f)	47,7	30,6	46,8	55,8	181,0			
Hayır	Değer (f)	5	2	4	9	20			
	Yüzde (%)	9,4	5,9	7,7	14,5	10,0			
	Beklenen Değer (f)	5,3	3,4	5,2	6,2	20,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

4)İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?		Sınıf				Toplam	X^2	sd	p
		3. Sınıf (İngilizce)	4. Sınıf (İngilizce)	3. Sınıf (Türkçe)	4. Sınıf (Türkçe)				
Evet	Değer (f)	5	5	10	13	33	3,192	3	,363
	Yüzde (%)	9,4	14,7	19,2	21,0	16,4			
	Beklenen Değer (f)	8,7	5,6	8,5	10,2	33,0			
Hayır	Değer (f)	48	29	42	49	168			
	Yüzde (%)	90,6	85,3	80,8	79,0	83,6			
	Beklenen Değer (f)	44,3	28,4	43,5	51,8	168,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

5)Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların yapıldığına tanık oldunuz mu?		Sınıf				Toplam	X^2	sd	p
		3. Sınıf (İngilizce)	4. Sınıf (İngilizce)	3. Sınıf (Türkçe)	4. Sınıf (Türkçe)				
Evet	Değer (f)	9	13	11	21	54	7,284	3	,063
	Yüzde (%)	17,0	38,2	21,2	33,9	26,9			

	Beklenen Değer (f)	14,2	9,1	14,0	16,7	54,0			
Hayır	Değer (f)	44	21	41	41	147			
	Yüzde (%)	83,0	61,8	78,8	66,1	73,1			
	Beklenen Değer (f)	38,8	24,9	38,0	45,3	147,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

6)İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	7	13	13	19	52	7,90	3	**,048**
	Yüzde (%)	13,2	38,2	25,0	30,6	25,9			
	Beklenen Değer (f)	13,7	8,8	13,5	16,0	52,0			
Hayır	Değer (f)	46	21	39	43	149			
	Yüzde (%)	86,8	61,8	75,0	69,4	74,1			
	Beklenen Değer (f)	39,3	25,2	38,5	46,0	149,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

7)İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	8	10	16	22	56	6,35	3	,096
	Yüzde (%)	15,1	29,4	30,8	35,5	27,9			
	Beklenen Değer (f)	14,8	9,5	14,5	17,3	56,0			
Hayır	Değer (f)	45	24	36	40	145			
	Yüzde (%)	84,9	70,6	69,2	64,5	72,1			
	Beklenen Değer (f)	38,2	24,5	37,5	44,7	145,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

8)İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**p**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	4	7	9	15	35	5,80	3	,121

	Yüzde (%)	7,5	20,6	17,3	24,2	17,4	8		
	Beklenen Değer (f)	9,2	5,9	9,1	10,8	35,0			
Hayır	Değer (f)	49	27	43	47	166			
	Yüzde (%)	92,5	79,4	82,7	75,8	82,6			
	Beklenen Değer (f)	43,8	28,1	42,9	51,2	166,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

9)İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	47	32	48	50	177	5,34	3	,149
	Yüzde (%)	88,7	94,1	92,3	80,6	88,1			
	Beklenen Değer (f)	46,7	29,9	45,8	54,6	177,0			
Hayır	Değer (f)	6	2	4	12	24			
	Yüzde (%)	11,3	5,9	7,7	19,4	11,9			
	Beklenen Değer (f)	6,3	4,1	6,2	7,4	24,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

Tablo 9'da görüldüğü üzere 1. Maddede yer alan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 11,06, sd = 3, p < 0.05). 6. Maddede yer alan "İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 7,90, sd = 3, p < 0.05). . Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların sınıf değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre insan haklarını bilme durumu ile bulundukları sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılık gösterme durumunu belirlemek için ki-kare testi hücre değerlerinin %20'nin üzerinde olmasından dolayı uygulanamamıştır. Aşağıda yer alan Tablo 10 ve Tablo 11'de yer alan bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeylerine ilişkin dağılımını görebilmek amacıyla çapraz tablolar oluşturulmuştur. Öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre verdikleri cevapların yüzde ve frekans hesapları ayrıntılı olarak görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 10'da anne eğitim düzeyine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 10: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumları ile Anne Eğitim Düzeyi Değişkeni Çapraz Tablosu

1)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	11	46	25	62	30	174
	Yüzde (%)	78,6	88,5	96,2	83,8	85,7	86,6
Hayır	Değer (f)	3	6	1	12	5	27
	Yüzde (%)	21,4	11,5	3,8	16,2	14,3	13,4
Toplam	Değer	14	52	26	74	35	201
2)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	3	8	7	21	10	49
	Yüzde (%)	21,4	15,4	26,9	28,4	28,6	24,4
Hayır	Değer (f)	11	44	19	53	25	152
	Yüzde (%)	78,6	84,6	73,1	71,6	71,4	75,6
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
3)İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	12	48	23	67	31	181
	Yüzde (%)	85,7	92,3	88,5	90,5	88,6	90,0
Hayır	Değer (f)	2	4	3	7	4	20
	Yüzde (%)	14,3	7,7	11,5	9,5	11,4	10,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
4)İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	

Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	14,3	11,5	11,5	21,6	17,1	16,4
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	85,7	88,5	88,5	78,4	82,9	83,6
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

5)Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların yapıldığına tanık oldunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	35,7	26,9	26,9	27,0	22,9	26,9
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	64,3	73,1	73,1	73,0	77,1	73,1
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

6)İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	28,6	17,3	38,5	24,3	31,4	25,9
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	71,4	82,7	61,5	75,7	68,6	74,1
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

7)İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	14,3	21,2	34,6	33,8	25,7	27,9
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	85,7	78,8	65,4	66,2	74,3	72,1
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

8)İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	7,1	17,3	23,1	18,9	14,3	17,4
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	92,9	82,7	76,9	81,1	85,7	82,6
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

9)İnsan hakları konusunda	**Anne Eğitim Düzeyi**	**Toplam**

daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	
Evet	Değer (f)	2	6	3	16	6	33
	Yüzde (%)	78,6	86,5	92,3	85,1	97,1	88,1
Hayır	Değer (f)	12	46	23	58	29	168
	Yüzde (%)	21,4	13,5	7,7	14,9	2,9	11,9
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201

Öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik soruların;

1. maddesi olan, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ortaokul" olan öğrencilerin % 96,2'si "Evet"

2. Maddesi olan, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %84,6'sı "Hayır"

3. maddesi olan "İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %7,7'si "Hayır"

8. maddesi olan "İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusuna anne eğitim düzeyi "okuryazar" olan öğrencilerin %7,1'i "Evet"

9. maddesi olan "İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna anne eğitim düzeyi "lisans" olan öğrencilerin %97,1 "Evet" demiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 10'da araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların baba eğitim düzeyine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 11: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnsan Haklarını Bilme Durumları İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Çapraz Tablosu

1)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?		Baba Eğitim Düzeyi				Toplam
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	82,9	84,2	85,7	90,3	86,6

Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	17,1	15,8	14,3	9,7	13,4
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

2)İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	20,0	26,3	14,3	33,3	24,4
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	80,0	73,7	85,7	66,7	75,6
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

3)İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	91,4	86,8	87,5	93,1	90,0
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	8,6	13,2	12,5	6,9	10,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

4)İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	0,0	26,3	25,0	12,5	16,4
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	100,0	73,7	75,0	87,5	83,6
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

5)Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların yapıldığına tanık oldunuz mu?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	34,3	21,1	30,4	23,6	26,9
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	65,7	78,9	69,6	76,4	73,1
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

6)İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151

	Yüzde (%)	25,7	31,6	17,9	29,2	25,9
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	74,3	68,4	82,1	70,8	74,1
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

7)İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	20,0	26,3	28,6	31,9	27,9
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	80,0	73,7	71,4	68,1	72,1
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

8)İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	20,0	10,5	16,1	20,8	17,4
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	80,0	89,5	83,9	79,2	82,6
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

9)İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	82,9	89,5	80,4	95,8	88,1
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	17,1	10,5	19,6	4,2	11,9
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

Öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik soruların;

2. Maddesi olan, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?" sorusuna baba eğitim düzeyi "lise" olan öğrencilerin %14,3'ü "Evet"

4. maddesi olan "İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?" sorusuna baba eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %100'ü "Hayır"

6. maddesi olan İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?" sorusuna baba eğitim düzeyi "lise" olan öğrencilerin %17,9'u "Evet"

9. maddesi olan "İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna baba eğitim düzeyi "lisans" olan öğrencilerin %95,8'i "Evet" demiştir.

4.2.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini Bilme Durumu

Bu soru ile öğrencilerin BMÇHS'ni bilme durumları, kendi alanlarıyla ilgisi üzerine ne düşündükleri ve eğitim süreçlerinde Sözleşmeyle ilgili ders alıp almadıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 12: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle İlgili Sorulara Verdikleri Cevaplar

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle İlgili Sorular	**f (%) Evet**	**f (%) Hayır**
BMÇHS'yi duydunuz mu?	151 (75,1)	50 (24,9)
BMÇHS'yi okudunuz mu?	39 (19,4)	162 (80,6)
BMÇHS'yi bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?	173 (86,1)	28 (13,9)
Önlisans eğitimi aldıysanız, bu bağlamda çocuk haklarına ilişkin bir eğitimden geçtiniz mi?	13 (6,5)	188 (93,5)
4. soruya yanıtınız evet ise, söz konusu eğitim yeterli miydi?	5 (2,5)	6 (3,0)
Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?	57 (28,4)	144 (71,6)

Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?	34 (16,9)	167 (83,1)
Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?	171 (85,1)	30 (14,9)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle ilgili soruların yer aldığı Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin BMÇHS'ni duymalarına (%75,1) ve bilmeleri gerektiğini düşünmelerine (%86,1) rağmen aynı oranda okumadıkları (19,4) ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulardaki İHEB'ne ilişkin sonuçlarla benzer çıkmıştır. *Önlisans eğitimi aldıysanız, bu bağlamda çocuk haklarına ilişkin bir eğitimden geçtiniz mi?"* ve *"4. soruya yanıtınız evet ise, söz konusu eğitim yeterli miydi?"* sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar soru formunun birinci bölümünde yer alan sosyo demografik özelliklerle ilgili sorulara verdikleri cevaplarla uyuşmamaktadır. En son mezun oldukları okulu soran 11. soruya 3 kişi önlisans cevabını vermişken bu sorulara 13 kişi önlisans eğitimi aldığını, 5 kişi ise aldığı eğitimin yeterli olduğunu belirtmiştir. Soru formu dağıtılırken araştırmacının açıklamasına rağmen böyle sonuçların çıkmış olması soruların anlaşılmamasından ya da yanlış anlaşılmasından kaynaklanmış olabilir.

Çocuk haklarıyla ilgili seminere/konferansa katılma (%28,4) oranının düşük olması insan haklarıyla ilgili soruya verilen cevapla benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde okul içerisinde çocuk haklarına dair eğitim görmemelerinin yanı sıra okul dışı kaynaklara erişimlerinin de kısıtlı olduğunu düşündürmektedir. Öğrencilerin çoğu (%83,1) çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını ve daha fazla bilgi alma ihtiyacı (%85,1) hissettiklerini belirtmişlerdir. Odak grup görüşmelerinde geçen aşağıdaki ifadeler rehber öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilgi alma gereksinimlerini ortaya koymaktadır.

> **O1, K4:** "Sonuçta bizim çalışacağımız çocuklar. Çocukların haklarını bizler bilmeliyiz ki biz de onlara öğretebilelim, onlara uygulayabilelim."

Odak grup görüşmelerinde, rehber öğretmenlerin çocuk hakları konusundaki bilgilerine ilişkin sorunlar olduğu ifade edilmiştir.

O2, K5: "Eğitimcinin eğitici kısmı da çok önemli. Yani okullarda rehber öğretmenlerin çocuk hakları ve çocuk hakları bildirgesiyle ilgili ne kadar bilgiye sahip oldukları, bunu nasıl uygulamaya dökebilecekleri veya kreatif bir ortam yaratabilecekleri soru işareti. Onları biraz daha o konuda bilgilendirir, eğitirsek daha iyi olabilir."

Başka bir katılımcı ise, sadece eğitimcilerin değil, hemen hemen bütün meslek gruplarının çocuklar haklarını bilmesi gerektiği değerlendirmesini yapmıştır.

O1, K4: "Aslında sadece eğitimcilerde değil hocam. Doktorda aynı şekilde. Çocuk karşısında ve o doktor en mahremini görüyor çocuğun. Haklarını bilmesini gerekiyor çocuk haklarını. Her bence bütün mesleklerin dolmuş şoföründen şeye kadar toplumsal bir şey yaymamız lazım. Bu sadece PDR değil de."

Tablo 13: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumlarının Cinsiyet Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları

1) Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	120	31	151	1,909	1	,167
	Yüzde (%)	77,4	67,4	75,1			
	Beklenen Değer (f)	116,4	34,6	151,0			
Hayır	Değer (f)	35	15	50			
	Yüzde (%)	22,	32,6%	24,9			
	Beklenen Değer (f)	38,6	11,4	50			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
2)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	31	8	39	,154	1	,694
	Yüzde (%)	20,0	17,4	19,4			
	Beklenen Değer (f)	30,1	8,9	39,0			
Hayır	Değer (f)	124	38	162			
	Yüzde (%)	80,0	82,6	80,6			
	Beklenen Değer (f)	124,9	37,1	162,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
3)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	136	37	173	1,58	1	,209
	Yüzde (%)	87,7	80,4	86,1			
	Beklenen Değer (f)	133,4	39,6	173,0			

Hayır	Değer (f)	19	9	28			
	Yüzde (%)	12,3	19,6	13,9			
	Beklenen Değer (f)	21,6	6,4	28,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
6)Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Cinsiyet**		**Toplam n (%)**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek n (%)**				
Evet	Değer (f)	47	10	57	1,286	1	,257
	Yüzde (%)	30,3	21,7	28,4			
	Beklenen Değer (f)	44,0	13,0	57,0			
Hayır	Değer (f)	108	36	144			
	Yüzde (%)	69,7	78,3	71,6			
	Beklenen Değer (f)	111,0	33,0	144,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
7)Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	26	8	34	,010	1	,922
	Yüzde (%)	16,8	17,4	16,9			
	Beklenen Değer (f)	26,2	7,8	34,0			
Hayır	Değer (f)	129	38	167			
	Yüzde (%)	83,2	82,6	83,1			
	Beklenen Değer (f)	128,8	38,2	167,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			
8)Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Cinsiyet**		**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		Kadın	**Erkek**				
Evet	Değer (f)	136	35	171	3,795	1	,051
	Yüzde (%)	87,7	76,1	85,1			
	Beklenen Değer (f)	131,9	39,1	171,0			
Hayır	Değer (f)	19	11	30			
	Yüzde (%)	12,3	23,9	14,9			
	Beklenen Değer (f)	23,1	6,9	30,0			
Toplam	Değer (f)	155	46	201			
	Beklenen Değer (f)	155,0	46,0	201,0			

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonuçlarına göre çocuk haklarını bilme durumu ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 14: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumlarının Sınıf Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları

1)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	31	31	42	47	151	13,437	3	**,006**
	Yüzde (%)	58,5	91,2	80,8	75,8	75,1			
	Beklenen Değer (f)	39,8	25,5	39,1	46,6	151,0			
Hayır	Değer (f)	22	3	10	15	50			
	Yüzde (%)	41,5	8,8	19,2	24,2	24,9			
	Beklenen Değer (f)	13,2	8,5	12,9	15,4	50,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
2)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	8	10	11	10	39	3,334	3	,343
	Yüzde (%)	15,1	29,4	21,2	16,1	19,4			
	Beklenen Değer (f)	10,3	6,6	10,1	12,0	39,0			
Hayır	Değer (f)	45	24	41	52	162			
	Yüzde (%)	84,9	70,6	78,8	83,9	80,6			
	Beklenen Değer (f)	42,7	27,4	41,9	50,0	162,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
3)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	46	29	47	51	173	1,599	3	,660
	Yüzde (%)	86,8	85,3	90,4	82,3	86,1			
	Beklenen Değer (f)	45,6	29,3	44,8	53,4	173,0			
Hayır	Değer (f)	7	5	5	11	28			
	Yüzde (%)	13,2	14,7	9,6	17,7	13,9			
	Beklenen Değer (f)	7,4	4,7	7,2	8,6	28,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			

	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
6)Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	9	16	14	18	57	9,296	3	**,026**
	Yüzde (%)	17,0	47,1	26,9	29,0	28,4			
	Beklenen Değer (f)	15,0	9,6	14,7	17,6	57,0			
Hayır	Değer (f)	44	18	38	44	144			
	Yüzde (%)	83,0	52,9	73,1	71,0	71,6			
	Beklenen Değer (f)	38,0	24,4	37,3	44,4	144,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
7)Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	7	10	8	9	34	4,637	3	,200
	Yüzde (%)	13,2	29,4	15,4	14,5	16,9			
	Beklenen Değer (f)	9,0	5,8	8,8	10,5	34,0			
Hayır	Değer (f)	46	24	44	53	167			
	Yüzde (%)	86,8	70,6	84,6	85,5	83,1			
	Beklenen Değer (f)	44,0	28,2	43,2	51,5	167,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			
8)Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Sınıf**				**Toplam**	**X^2**	**sd**	**P**
		3. Sınıf (İngilizce)	**4. Sınıf (İngilizce)**	**3. Sınıf (Türkçe)**	**4. Sınıf (Türkçe)**				
Evet	Değer (f)	42	33	46	50	171	5,07	3	,082
	Yüzde (%)	79,2	97,1	88,5	80,6	85,1			
	Beklenen Değer (f)	45,1	28,9	44,2	52,7	171,0			
Hayır	Değer (f)	11	1	6	12	30			
	Yüzde (%)	20,8	2,9	11,5	19,4	14,9			
	Beklenen Değer (f)	7,9	5,1	7,8	9,3	30,0			
Toplam	Değer (f)	53	34	52	62	201			
	Beklenen Değer (f)	53,0	34,0	52,0	62,0	201,0			

Tablo 14'te görüldüğü üzere 1. Maddede yer alan "Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 13,437, sd = 3, p < 0.05). 6. Maddede yer alan "Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 9,296, sd = 3, p < 0.05). Diğer maddelere bakıldığında çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile sınıfları arasında fark bulunamamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılık gösterme durumunu belirlemek için hücre değerlerinin %20'nin üzerinde olmasından dolayı ki-kare testi uygulanamamıştır. Aşağıda yer alan Tablo 15 ve Tablo 16'da yer alan bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeylerine ilişkin dağılımını görebilmek amacıyla çapraz tablolar oluşturulmuştur. Öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre verdikleri cevapların yüzde ve frekans hesapları ayrıntılı olarak görülmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 15'te araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne eğitim düzeyine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 15: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumları ile Anne Eğitim Düzeyi Değişkeni Çapraz Tablosu

1)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	10	35	21	57	28	151
	Yüzde (%)	71,4	67,3	80,8	77,0	80,0	75,1%
	Beklenen Değer (f)	10,5	39,1	19,5	55,6	26,3	151,0
Hayır	Değer (f)	4	17	5	17	7	50
	Yüzde (%)	28,6	32,7	19,2	23,0	20,0	24,9%
	Beklenen Değer (f)	3,5	12,9	6,5	18,4	8,7	50,0

Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
2)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	3	4	6	17	9	39
	Yüzde (%)	21,4	7,7	23,1	23,0	25,7	19,4
	Beklenen Değer (f)	2,7	10,1	5,0	14,4	6,8	39,0
Hayır	Değer (f)	11	48	20	57	26	162
	Yüzde (%)	78,6	92,3	76,9	77,0	74,3	80,6
	Beklenen Değer (f)	11,3	41,9	21,0	59,6	28,2	162,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
3) Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	11	48	20	62	32	173
	Yüzde (%)	78,6	92,3	76,9	83,8	91,4	86,1
	Beklenen Değer (f)	12,0	44,8	22,4	63,7	30,1	173,0
Hayır	Değer (f)	3	4	6	12	3	28
	Yüzde (%)	21,4	7,7	23,1	16,2	8,6	13,9
	Beklenen Değer (f)	2,0	7,2	3,6	10,3	4,9	28,0
Toplam	Değer (f)	3	4	6	12	3	28
	Beklenen Değer (f)	2,0	7,2	3,6	10,3	4,9	28,0
4) Önlisans eğitimi aldıysanız, bu bağlamda çocuk haklarına ilişkin bir eğitimden geçtiniz mi?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	0	5	3	3	2	13
	Yüzde (%)	0,0	9,6	11,5	4,1	5,7	6,5
	Beklenen Değer (f)	,9	3,4	1,7	4,8	2,3	13,0
Hayır	Değer (f)	14	47	23	71	33	188
	Yüzde (%)	100,0	90,4	88,5	95,9	94,3	93,5
	Beklenen Değer (f)	13,1	48,6	24,3	69,2	32,7	188,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
5) 4. soruya yanıtınız evet ise, söz konusu eğitim yeterli miydi?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	0	1	1	2	1	5
	Yüzde (%)	0,0	1,9	3,8	2,7	2,9	2,5
	Beklenen Değer (f)	,3	1,3	,6	1,8	,9	5,0
Hayır	Değer (f)	1	2	1	1	1	6

	Yüzde (%)	7,1	3,8	3,8	1,4	2,9	3,0
	Beklenen Değer (f)	,4	1,6	,8	2,2	1,0	6,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
6) Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	14	7	28	6	57
	Yüzde (%)	14,3	26,9	26,9	37,8	17,1	28,4
	Beklenen Değer (f)	4,0	14,7	7,4	21,0	9,9	57,0
Hayır	Değer (f)	12	38	19	46	29	144
	Yüzde (%)	85,7	73,1	73,1	62,2	82,9	71,6
	Beklenen Değer (f)	10,0	37,3	18,6	53,0	25,1	144,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
7) Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	2	8	3	13	8	34
	Yüzde (%)	14,3	15,4	11,5	17,6	22,9	16,9
	Beklenen Değer (f)	2,4	8,8	4,4	12,5	5,9	34,0
Hayır	Değer (f)	12	44	23	61	27	167
	Yüzde (%)	85,7	84,6	88,5	82,4	77,1	83,1
	Beklenen Değer (f)	11,6	43,2	21,6	61,5	29,1	167,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0
8) Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Anne Eğitim Düzeyi**					**Toplam**
		Okuryazar	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	10	48	18	66	29	171
	Yüzde (%)	71,4	92,3	69,2	89,2	82,9	85,1
	Beklenen Değer (f)	11,9	44,2	22,1	63,0	29,8	171,0
Hayır	Değer (f)	4	4	8	8	6	30
	Yüzde (%)	28,6	7,7	30,8	10,8	17,1	14,9
	Beklenen Değer (f)	2,1	7,8	3,9	11,0	5,2	30,0
Toplam	Değer (f)	14	52	26	74	35	201
	Beklenen Değer (f)	14,0	52,0	26,0	74,0	35,0	201,0

Öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik soruların;

2. Maddesi olan "Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %92,3'ü "Hayır"

7. maddesi olan "Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %77,1'i "Hayır"

8. maddesi olan "Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna anne eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %92,3'ü "Evet" demiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 15'te araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne eğitim düzeyine ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 16: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çocuk Haklarını Bilme Durumları İle Baba Eğitim Düzeyi Değişkeni Çapraz Tablosu

1)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	24	28	42	57	151
	Yüzde (%)	68,6	73,7	75,0	79,2	75,1
	Beklenen Değer (f)	26,3	28,5	42,1	54,1	151,0
Hayır	Değer (f)	11	10	14	15	50
	Yüzde (%)	31,4	26,3	25,0	20,8	24,9
	Beklenen Değer (f)	8,7	9,5	13,9	17,9	50,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
2)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	4	9	6	20	39
	Yüzde (%)	11,4	23,7	10,7	27,8	19,4
	Beklenen Değer (f)	6,8	7,4	10,9	14,0	39,0
Hayır	Değer (f)	31	29	50	52	162
	Yüzde (%)	88,6	76,3	89,3	72,2	80,6
	Beklenen Değer (f)	28,2	30,6	45,1	58,0	162,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
3)Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	32	33	48	60	173
	Yüzde (%)	91,4	86,8	85,7	83,3	86,1
	Beklenen Değer (f)	30,1	32,7	48,2	62,0	173,0
Hayır	Değer (f)	3	5	8	12	28
	Yüzde (%)	8,6	13,2	14,3	16,7	13,9
	Beklenen Değer (f)	4,9	5,3	7,8	10,0	28,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
4)Önlisans eğitimi aldıysanız, bu bağlamda çocuk haklarına ilişkin bir eğitimden geçtiniz mi?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	1	3	5	4	13
	Yüzde (%)	2,3	2,5	3,6	4,7	13,0
Hayır	Beklenen Değer (f)	34	35	51	68	188
	Değer (f)	32,7	35,5	52,4	67,3	188,0
Toplam	Yüzde (%)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
5) 4. soruya yanıtınız evet ise, söz konusu eğitim yeterli miydi?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
			Ortaokul	**Lise**	**Lisans**	
Boş	Değer (f)	33	36	53	68	190
	Yüzde (%)	33,1	35,9	52,9	68,1	190,0
Evet	Değer (f)	0	1	1	3	5
	Yüzde (%)	,9	,9	1,4	1,8	5,0
Hayır	Beklenen Değer (f)	2	1	2	1	6
	Değer (f)	1,0	1,1	1,7	2,1	6,0
Toplam	Yüzde (%)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
6) Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		Değer (f)				**Toplam**
		Beklenen Değer (f)	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	7	10	17	23	57
	Yüzde (%)	20,0	26,3	30,4	31,9	28,4
	Beklenen Değer (f)	9,9	10,8	15,9	20,4	57,0
Hayır	Değer (f)	28	28	39	49	144
	Yüzde (%)	80,0	73,7	69,6	68,1	71,6
	Beklenen Değer (f)	25,1	27,2	40,1	51,6	144,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201

	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
7) Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	8	4	8	14	34
	Yüzde (%)	22,9	10,5	14,3	19,4	16,9
	Beklenen Değer (f)	5,9	6,4	9,5	12,2	34,0
Hayır	Değer (f)	27	34	48	58	167
	Yüzde (%)	77,1	89,5	85,7	80,6	83,1
	Beklenen Değer (f)	29,1	31,6	46,5	59,8	167,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0
8) Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		**Baba Eğitim Düzeyi**				**Toplam**
		İlkokul	**Ortaokul**	**Lise**	**Lisans**	
Evet	Değer (f)	31	31	48	61	171
	Yüzde (%)	88,6	81,6	85,7	84,7	85,1
	Beklenen Değer (f)	29,8	32,3	47,6	61,3	171,0
Hayır	Değer (f)	4	7	8	11	30
	Yüzde (%)	11,4	18,4	14,3	15,3	14,9
	Beklenen Değer (f)	5,2	5,7	8,4	10,7	30,0
Toplam	Değer (f)	35	38	56	72	201
	Beklenen Değer (f)	35,0	38,0	56,0	72,0	201,0

Öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik soruların;

3. maddesi olan "Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna baba eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %91,4'ü "Evet"

6. maddesi olan "Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?" sorusuna baba eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %80'i "Hayır"

7. maddesi olan "Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusuna baba eğitim düzeyi "ortaokul" olan öğrencilerin %89,5'i "Hayır"

8. maddesi olan "Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna baba eğitim düzeyi "ilkokul" olan öğrencilerin %88,6'sı "Evet" demiştir.

4.3. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanının Çocuk Haklarının Korunmasında ve Geliştirilmesindeki Yerine Dair Bulgular

Bu bölümde çalışma grubunun öğrenim hayatları boyunca çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumları; rehberlik ve psikolojik danışmalık programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumları; önlisans eğitimi alanların önlisans programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumları ile öğretim programlarından hangisinde/hangilerinde çocuk hakları eğitimine yer verilmesi gerektiği ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların yanı sıra rehber öğretmenlerin okul içerisindeki çalışmalarına dair katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ifadelerini içeren 3 seçenekli ve rehber öğretmenlerin okul içerisindeki rollerini önem ölçütüne göre sıraladıkları 5 seçenekli sorulara dair tablolar ve açıklamalar yer almaktadır.

4.3.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Hayatları Süresince Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu

Ülkemizde BMÇHS'nin kabul edilmesinin (1995) ardından özellikle 1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başlarında ilk ve ortaöğretimde "Vatandaşlık ve İnsan Hakları" dersi eğitim programına konulmaya başlanmıştır. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi gereği, çocuk haklarının çocuklar ve çocuklarla doğrudan çalışan meslekler tarafından bilinirliğini arttırmak amacıyla çalışmalar yapılması gerekmiştir. Bu çerçevede araştırmaya katılan öğrencilere üniversite eğitimi öncesinde çocuk haklarıyla ilgili bir ders alıp almadıkları sorulmuştur.

Öğrencilerin %71,6'sının çocuk haklarında dair hiç ders almadığı; %2'sinin okul öncesi dönemde; %3,5'inin ilkokulda; %8,5'inin ortaokulda; %15,4'ünün lisede; %2'sinin önlisans eğitimi esnasında; %15,4'ünün lisans eğitimi esnasında çocuk haklarıyla ilgili ders aldığı görülmektedir.

Tablo 17: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Hayatları Süresince Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu

Öğrenim hayatınız süresince aşağıda belirtilen öğrenim programlarının hangisinde/ hangilerinde çocuk haklarıyla ilgili ders aldınız?	**f (%) Evet**	**f (%) Hayır**
Almadım	144 (71,6)	57 (28,4)
Okul Öncesi	4 (2,0)	197 (98,0)
İlkokul	7 (3,5)	194 (96,5)
Ortaokul	17 (8,5)	184 (91,5)
Lise	31 (15,4)	170 (84,6)
Üniversite (Önlisans)	4 (2,0)	197 (98,0)
Üniversite (Lisans)	31 (15,4)	170 (84,6)

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%71,6) çocuk haklarına dair ders almadıkları görülmektedir. Özellikle okul öncesi dönemde ve ilkokul döneminde özel olarak çocuk hakları dersi olmasa bile derslerin içerisinde değinilmesine rağmen hatırlanmıyor olabilir. Öte yandan bu durum Çocuk Hakları Sözleşmesinin bilinirliği çalışmalarının eksik yapıldığının ya da yapılsa dahi nitelikli yapılmadığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Odak grup görüşmelerinde elde edilen bulgular da bu görüşü desteklemektedir.

> **O1, K2:** "… Ben mesela kendi çocukluk ilkokul dönemimden hatırladığım kadarıyla bize ders arasında şeyden bahsediliyordu. Çocuk hakları bildirgesi, çocuk haklarından falan ama ben o dönem çok az hatırlıyorum şey gibi verildi sanki normal bir ders içinde ezberlememiz gereken bir şey olarak verildi."

4.3.2. RPD Programı İçerisinde Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu

Öğrencilerin "Rehberlik ve psikolojik danışmalık programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders aldınız mı?" sorusuna verdikleri cevapların gösterildiği tablo incelendiğinde: %90,5'inin hiç ders almadığı, %1'inin seçmeli ders olarak; %4'ünün zorunlu ders olarak aldığı; %5'inin ise dersler içerisinde konuya değinildiğini belirttiği görülmektedir.

Tablo 18: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin RPD Programı İçerisinde Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu

Rehberlik ve psikolojik danışmalık programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders aldınız mı?	**f (%) Evet**	**f (%) Hayır**
Almadım	182 (90,5)	19 (9,5)
Seçmeli ders olarak	2 (1,0)	199 (99,0)
Zorunlu ders olarak	8 (4,0)	193 (96,0)
Dersin içerisinde konuya değinildi	10 (5,0)	191 (95,0)

Zorunlu ders olarak aldığını belirten öğrencilerin 4'ü gelişim psikolojisi dersinde gördüklerini belirtirken diğer 4'ü hangi derste gördüklerini belirtmemiştir. Dersin içerisinde konuya değinildiğini belirten öğrencilerin 1'i ergenlik semineri, 1'i özel eğitim, 5'i gelişim psikolojisi, 1'i bireyle psikolojik danışma dersinde çocuk haklarına değinildiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%90,5) RPD programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders almadıklarını belirtirken, odak grup görüşmelerinden de elde edilen ve aşağıda belirtilen verilerle dersler içerisinde dersin öğretim elemanının inisiyatifinde çocuk haklarına dair konuların işlendiği ifade edilebilir. Örneğin odak grup görüşmelerinde çocuk haklarıyla ilgili konuların meslek etiği dersinde, vakalar üzerinden ele alındığı vurgulanmıştır.

> **O1, K5:** "İlk defa bu dönem meslek etiği dersinde gerçekten RPD uzmanın ve çocukların yasal hakları yasal yükümlülükleri hakkında bilgi sahibi olduk. O derste vaka örnekleri dahil. Onun dışında şimdiye kadar zaten bir bilgimiz yoktu. Bu ders bu şekilde olmasaydı biz bunun hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadan mezun olacaktık zaten."

Başka bir katılımcı ise, etik dersinde konunun ele alınmakla birlikte, ayrıntılı ve çocuk haklarının özellikle vurgulandığı bir içerikte olmadığını belirtmiştir.

> **O1, K1:** "Etik dersinin altında vakalarda var. Mesela cinsel istismara uğramış gibi birkaç vaka üzerinden ayrıntısına girmeden ama sırf çocuklara yönelik bir şey değil."

Araştırmaya katılan öğrencilerin RPD programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders almamaları ve/veya derse giren öğretim elemanlarının inisiyatifinde olarak konuya değinilmesinin yeterli olmadığına dair odak grup görüşmelerindeki ifadelerden biri aşağıdaki gibidir.

> **O1, K2:** "Bizde hak savunuculuğunu genel olarak öğretiyorlar yani sonuçta hani PDR'nin temel ilkelerinden biri herkese yardım, koşulsuz yardım olduğu için bunu sınırlandırmıyorlar tabi ki de ama özel olarak bize çocuk hakları, yetişkin haklarından bahsedilmediği için bunların ayrı ayrı yapılıp da incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bize anlatılanların biraz daha yüzeysel kaldığını düşünüyorum o anlamda."

2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılına kadar RPD programında çocuk haklarına dair bir dersin bulunmaması ve diğer derslerde de yüzeysel olarak değinildiğine dair ifadelerden yola çıkarak odak grup görüşmelerindeki katılımcılara "Eğer programda böyle bir ders olsaydı sizce bu ders nasıl olmalıydı?" sorusu sorulmuştur. Odak grup görüşmelerinde çocuk haklarına dair verilecek dersin zorunlu olması gerektiği dile getirilmiştir.

> **O2, K5:** "Rehberlik ve psikolojik danışmanlıkta rehber öğretmen olabiliyorsan ve çalışacağın yaş grubu 18 yaştan büyük olmayacaksa zorunlu olarak o dersi almalısın. Belki insan ve toplum bilimleri ve fen edebiyatta seçmeli olabilir."

Başka bir katılımcı verilecek dersin sadece teorik bilgiden oluşmaması gerektiğini vaka çalışmalarını ve pratikte yapılacaklarla ilgili bilgileri içeren ders olması gerektiğini belirtmiştir.

> **O1, K3:** "Mutlaka bir kere uygulaması olması gerektiğini düşünüyorum en sonunda ya da ortalarında. Bazı vakaların dikkatlice incelenmesi gerektiğini düşüyorum ve sadece seminer ya da sınavla geçilen bir ders değil de hani belki iki dönemlik gelişmiş bir ders olabilir. Alt başlıklarla bazı derslerin altına verilmiş."

Çalışmaların uygulama ağırlıklı olması görüşü destekleyen başka bir katılımcı ise 2 yarıyıllık bir ders olarak verilmesini savunmuştur.

> **O2, K4:** "2 dönemlik bir ders şeklinde 28 hafta olacak bir iki şeklinde ve uygulamayı da daha yoğun şekilde yapabileceğimiz şekilde planlanmalı. Evet, bir şekilde teori almalıyız tabi ama tabi diyorum ilk kodlu derse veya ilk 14 haftalık dilimde aldığımız teoriyle uygulamayı bir araya getirerek artık ikinci bölümde artık bakalım biz neler yapabiliyoruz. Daha uygulama ağırlıklı bir şekilde."

Kimi derslerde konunun teorik kısmına değinmelerine rağmen uygulama kısmında eksiklikler olduğunu savunan bir farklı görüşte şu şekildedir:

> **O2, K2:** "Biz bazı derslerde mesela bu kısmın teorisini aldık ama çocuk üzerinde nasıl uygulanabileceği bilgisine çok erişemedik. O yüzden bu alınacak alınması gereken dersin içerisine çocukla nasıl çalışılacağının bilgisi işlense bence çok daha faydalı olabilir."

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi araştırmaya katılan öğrenciler RPD programına konulacak çocuk haklarına dair dersin zorunlu olması gerektiğini düşünmektedir. Bu dersin teoriyle pratiğin birleştiği 2 yarıyıllık bir ders olmasının daha faydalı olacağını dile getirmişlerdir. Bu bulgular, YÖK'ün 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında RPD programı müfredatına 2 kredilik alan eğitim dersi olarak eklediği "Çocuk Hukuku" zorunlu dersinin ne denli isabetli olduğunu göstermektedir. Son sınıf dersi olması sebebiyle ilk kez 2 sene sonra verilecek olan bu dersin içeriğinde; çocuğun korunması kavramı, çocuk hukukunun ne olduğu ve özellikleri, çocuk hakları kavramı ve hukuki boyutu, BMÇHS'nin temel ilkeleri, psikolojik danışmanların çocuk haklarını koruma görevleri ve yasal süreci devam eden çocuklarla ilgili psikolojik danışmanların rol ve işlevleri gibi konular bulunmaktadır.

Önlisans programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumunu incelemek amacıyla araştırmacı tarafından soru formu dağıtılırken bilgilendirme yapılmasına ve sorunun başına altı çizili şekilde "Bu soru önlisans programından geçiş yapanlar tarafından yanıtlanacaktır." yazılmasına rağmen *"Önlisans Programı içerisinde Çocuk Haklarıyla ilgili ders aldınız mı?"* sorusuna nitelikli bir cevap alınamamıştır. Soru formunda öğrencilerin en son mezun oldukları okulu soran soruya 3 kişi önlisans mezunu olduğu belirtmesine rağmen bu soruda 23 kişi işaretleme yapmıştır. Bu nedenle bu soru değerlendirme dışı bırakılmıştır.

4.3.4. Çocuk Hakları Eğitiminin Verilmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %35,8'i okul öncesi dönemde; %55,2'si ilkokulda; %70,1'i ortaokulda; %83,1'i lisede; %55,2'si önlisansta; %73,1'i lisans eğitiminde; %34,8'i ise lisans sonrasında çocuk hakları eğitimine yer verilmesi gerektiğini belirtirken %2'si ise çocuk hakları eğitimine yer verilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 19: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Çocuk Hakları Eğitiminin Verilmesine İlişkin Görüşleri

Aşağıda belirtilen öğretim programlarından hangisinde/ hangilerinde çocuk hakları eğitimine yer verilmelidir?	**f (%) Evet**	**f (%) Hayır**
Okul Öncesi	72 (35,8)	129 (64,2)
İlkokul	111 (55,2)	90 (44,8)
Ortaokul	141 (70,1)	60 (29,9)
Lise	167 (83,1)	34 (16,9)
Önlisans	111 (55,2)	90 (44,8)
Lisans	147 (73,1)	54 (26,9)
Lisans Sonrası	70 (34,8)	131 (65,2)
Hiçbiri	4 (2,0)	197 (98,0)

Özellikle okul öncesi dönemde (%64,2) ve lisansüstünde (%65,2) çocuk hakları eğitiminin verilmesini gerekli görmeyenlerin oranı oldukça yüksek görünmektedir. Oysa alanyazında okul öncesi dönemden başlanarak lisans sonrası eğitim de dâhil olmak üzere verilecek haklar eğitiminin öneminden söz edilmektedir. Nitekim nicel verilerden elde edilen sonuçlar da okul öncesi dönemde çocuk hakları eğitiminin olmasını düşünen öğrencilerin oranının düşük olmasına rağmen odak grup görüşmelerine katılan öğrencilerin görüşleri okul öncesi dönemde bu dersin alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

> **O2, K4:** "Çocuk herhangi bir kurumsala ne zaman başlıyorsa, ilk bunu anasınıfı diye başladığını varsayarsak anasınıfında bu eğitim verilmeli bir kere. Tabi aileden de buna hazırlıklı olması yani aile de bunu daha öncesinden vermeli zaten. Hani hep deriz ya ilk eğitim ailede başlar, evde başlar. Zaten orada verilmesi gerekiyor ki olmazsa da ilk kurumsalda ilk anasınıfında verilmesi lazım bence."

Bu görüş aslında çocukların haklarının çocuk daha okula başlamadan önce ailede de öğretilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Odak grup görüşmelerinde verilecek eğitimin içselleştirilebilmesi adına kümülatif bir şekilde ilerleyerek verilmesinin öneminden bahseden katılımcının görüşleri şöyledir:

> **O1, K2:** "Erken dönemlerde verilecek eğitimin daha yararlı olabileceğinden yola çıkmıştım. Çünkü hani o içselleştirme olayı anaokulundan, ilkokulundan itibaren başlama olursa çocuk hem orada daha erken dönemlerde bu çocuk hakları konusunda bir farkındalık geliştirecek. Bir lise öğrencisi ya da üniversiteye gelene kadar konudan bir haber olup daha sonra bir anda karşısına çıkmamış olacak. Hem de bu konuyu daha çok içselleştirdiği için lisans eğitimini de bir şekilde aldıktan sonra kendisine ve çevresine daha verimli olabileceğini düşünüyorum. O yüzden bu kadar erkenden başlama taraftarıyım."

Aynı şekilde bu eğitimin çocukluktan itibaren herkese verilmesi gerektiğini düşünen bir başka katılımcının görüşleri de bu fikri desteklemektedir.

> **O1, K4:** "Aslında üniversite eğitiminden çok bize çocukluğumuzdan beri bütün bireylere öğretilirse aslında böyle bir dersin çok gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu işi profesyonel yapacaklar için gerçekten gerekli ama ben gerçekten bilinçli bir çocukluk yaşasaydım şu an belki başka türlü olabilirdim veya bu konuları konuşmuyor olabilirdim. Çocuklar haklarını savunabilir hale gelebilirdim. Bu alana belki gerek kalmazdı. Ben çözümü çocuklukta buluyorum. Bu dersin çocuklukta verilmesini daha doğru buluyorum ya da bir rehber uzmanının çocuk haklarını bilmesi bütün çocukların kurtulacağı anlamına gelmiyor. Çocukların kendilerini bilmesi çözümü bence kökten kaldırır."

Odak grup görüşmelerinde çocuk hakları dersinin çocukluktan itibaren alınması gereken bir ders olduğu vurgulandıktan sonra alt basamaklarda çocuk hakları konusunda ders almamış olan öğretmen adaylarının lisansta bu dersi almaları gerektiği görüşü dile getirilmiştir.

> **O2, K5:** "Zararın neresinden dönülürse kârdır hem de aslında ağaç yaşken eğilir diye bir şey var. Şu an lisansa başlayacaklar kârda. Hem lisansta hem de yüksekte bu dersi görmeli."

4.3.5. Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Çalışmalarına Dair Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%94,5) çocukların ve gençlerin eğitim hayatları süresince insan hakları ve çocuk hakları konularında bilgilendirilmeleri/ bilinçlendirilmeleri gerektiğine katıldıklarını belirtmiştir. %5,5'i ise kısmen katılmaktadır.

Tablo 20: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Çalışmalarına İlişkin Görüşleri

	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum
	f (%)	f (%)	f (%)
Çocuklar ve gençler eğitim hayatları süresince insan hakları ve çocuk hakları konularında bilgilendirilmelidir/ bilinçlendirilmelidir.	190 (94,5)	11 (5,5)	-
Çocukların ve gençlerin insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü vardır.	174 (86,6)	27 (13,4)	-
Anne ve babaların insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü vardır.	157 (78,1)	43 (21,4)	1 (0,5)
Eğitim kurumlarında çalışanların (yönetici, öğretmen, ofis çalışanları, temizlik personeli vb.) insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü vardır.	137 (68,2)	57 (28,4)	7 (3,5)
Rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.	104 (51,7)	84 (41,8)	13 (6,5)
Rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.	104 (51,7)	76 (37,8)	21 (10,4)
Rehber öğretmenlerin eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.	117 (58,2)	72(35,8)	12 (6)
Rehber öğretmenlerin eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.	90 (44,8)	81 (40,3)	30 (14,9)
Rehber öğretmenlerin kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.	136 (67,7)	51 (25,4)	14 (7)
Rehber öğretmenlerin kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.	75 (37,3)	88 (43,8)	38 (18,9)

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık eğitim programında çocuk hakları eğitiminin olması gereklidir.	169 (84,1)	28 (13,9)	4 (2)

Öğrencilerin %86,6'sı çocukların ve gençlerin insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü olduğuna katılırken; %13,4'ü kısmen katılmaktadır. Öğrencilerin %78,1'i anne ve babaların insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü olduğuna katılırken; %21,4'ü kısmen katılmakta; %0,5'i ise katılmamaktadır.

Oranlara bakıldığında genelde öğretmen adaylarının özelde ise rehber öğretmenlerinin insan hakları ve çocuk haklarına dair bilgi edinmelerinin ötesinde çocuğa, çocuğun ailesine ve çevresindekilere bu bilgileri aktarabilmesi gerektiği düşünülmektedir. Odak grup görüşmeleri de bu verileri desteklemektedir.

> **O1, K1:** "Zaten işte onu öğretecek olan çocuğa öğretmeni ya da rehber öğretmen olacağı için aslında lisans eğitiminde öğretmen olarak mezun olacaklara bu konu hakkında yani insan hakları, çocuk hakları dersi uygularsa zaten okuldaki çocuğun ailesine, çevresine de aslında eğitim verebilir."
>
> Katılımcı verdiği öneriyle görüşünü pekiştirmiştir.
>
> **O1, K1:** "Öncelikle ebeveynlikten bahsettik bununla ilgili özellikle ilkokul çağlarında ailenin rolü çok büyük olduğu için ailelere hem çocuk hakları hakkında nasıl ebeveyn olmalarıyla ilgili her bölgenin yapısına göre onlara ulaşılabilecek şekilde onlara seminerler verilmeli bence."

Öğrencilerin %68,2'si eğitim kurumlarında çalışanların (yönetici, öğretmen, ofis çalışanları, temizlik personeli vb.) insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü olduğuna katılırken; %28,4'ü kısmen katılmakta; %3,5'i, katılmamaktadır.

Odak grup görüşmelerinde rehber öğretmenin eğitim kurumlarında çalışanları bilgilendirmede rolü olduğunu destekleyen katılımcı görüşü şu şekildedir:

> **O2, K2:** "Yani şunu düşünüyorum ben çocuğun öğretmenleri ve ailesi dışında bizim idarecilerle de çok büyük bir iş birliği içinde olmamız gerekiyor. En başta biz kendi çevremizin küçük çevremizin ihtiyaç analizini daha doğru yapabilirsek daha uzağa ulaşmada, başarıya ulaşmada katkı sağlayacağını düşünüyorum yani.

> Örneğin hani sadece yoksulluk değil mesela bizim ülkemizde mülteci çocuklarda çok fazla ve onların da tabi eğitim hakları var. İdarecilerle de bu yüzden önemli bir çalışma yapılması gerek."

Çocuk haklarının bilinmesinde ve ailenin, idarecilerin, diğer öğretmenlerin bilgilendirilmesinde/bilinçlendirilmesinde rehber öğretmene düşen görevi odak grup görüşmelerinde özetleyen bir başka görüş şu şekildedir:

> **O2, K5:** "İlk başlarda da söylediğimiz gibi aile bilecek. Diğer öğretmenler de bilecek çocukla vakit geçiren, temas eden insanlar. İdareci de bunun farkında olacak. Rehber öğretmen de bunun farkında olacak. Hala şu görüşü savunuyorum ben. Sistemin içinde belki öncülük yapıp bayrağı bunu yapalım diye teslim edecek biziz."

Öğrencilerin %51,7'si rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmalarının çocuk haklarıyla doğrudan ilişkili olduğuna katılırken; %41,8'i kısmen katılmakta; %6,5'i katılmamaktadır. Aynı şekilde %51,7'si dolaylı olarak ilişkili olduğuna katılırken; %37,8'i kısmen katılmakta; %10,4'ü ise katılmamaktadır.

Öğrencilerin %58,2 si rehber öğretmenlerin eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmalarının çocuk haklarıyla doğrudan ilişkili olduğuna katılırken; %35,8'i kısmen katılmakta; %6'si katılmamaktadır. Aynı şekilde %44,8'i dolaylı olarak ilişkili olduğuna katılırken; %40,3'ü kısmen katılmakta; %14,9'u katılmamaktadır.

Öğrencilerin %67,7'si rehber öğretmenlerin kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkili olduğuna katılırken; %25,4'ü kısmen katılmakta; %7'si katılmamaktadır. Oranlarda değişiklik olarak öğrencilerin %37,3'ü dolaylı olarak ilişkili olduğuna katılırken; %43,8'i kısmen katılmakta; %18,9'u katılmamaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğunun rehber öğretmenlerin mesleki ve eğitsel rehberlik alanlarındaki çalışmalarının çocuk haklarıyla doğrudan (%51,7-%58,2) ya da dolaylı (%51,7-%44,8) olarak çocuk haklarıyla ilişkili olduğuna katılma oranları birbirlerine yakınken kişisel/sosyal rehberlik (%67,7-%37,3) alanında büyük oranda doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu hizmet alanları kuramsal kısımda da değinildiği gibi birbirleriyle ilişki içerisindedirler. Kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin alanına giren uyum sağlama, yeteneklerin keşfi, ihmal ve istismar gibi travmatik yaşantılarla baş etme

becerileri araştırmaya katılan öğrenciler tarafından çocuk haklarıyla daha doğrudan ilişkili olarak görülmüş olabilir.

Rehber öğretmenlerin aileleri bilgilendirmesi ve tüm hizmet alanlarının doğrudan ya da dolaylı olarak çocuk haklarıyla ilişkili olduğunu gösteren odak grup katılımcısının görüşü şöyledir:

> **O2, K5: "**Genç yaşta evlilikler, kız öğrencilerin karşı karşıya kaldığı bir durum. Burada aileleri bilgilendirmek aile okulu tarzında böyle bir durum olabilir. Hem çocuk haklarını onlara anlatarak, onlara saygı duymalarını ve bu haklarının korunmalarında destek istenerek ailelerden, farklı bir kurumdan destek alarak aile hem diğer öğretmenleriyle işte çocuk haklarıyla ilgili."

Başka bir katılımcı da aynı şekilde hizmet alanlarının da kendi içlerinde ilişkili olduğunu belirtmiştir.

> **O1, K2:** "Doğrudan ya da dolaylı olarak zaten bahsettiğiniz o bütün haklarla ben PDRdeki etik kurallar ya da PDR uygulamalarının bir şekilde etkisi olduğunu düşünüyorum. Mesela PDR'deki mesleki rehberlik çalışmaları çocuğun ilk dönemlerindeki eğitim haklarının karşılanmasına neden oluyor. Eğitim hakkı karşılanıyor ve o çocuk büyüdükten sonra onun iş hayatına atılmasına, aile kurmasına, şey yapmasına yardımcı oluyor. Ya da işte bahsettiğimiz örnekte bu istismar, ihmal olaylarında da çocuğun daha ileriki aşamasında çocuğun yaşama hakkına, güvenlik hakkına yapılan bir şey olarak bu şekilde ikisi arasında bağlantıları kurabiliyoruz."

Nitel ve nicel verilerden elde edilen sonuçlara göre eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri çocuk haklarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkiliyken aynı şekilde birbirleriyle de ilişkilidir. Eğitsel ya da mesleki problemlere vaktinde müdahale edilmediğinde olumsuz etkileri ve beraberinde getirdiği kişisel problemler artmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğu (%84,1) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık eğitim programında çocuk hakları eğitimi olması gerektiğine katılırken; %13,9'u kısmen katılmakta; %2'si katılmamaktadır. Daha önceki bulgularda da yer aldığı gibi öğrencilerin %90,5'inin RPD programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders almadığı görülmektedir. Bu iki bulgu birbirini tamamlamaktadır.

4.3.6. Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Rollerine Dair Görüşler

Rehber öğretmenlerin eğitim kurumları içerisinde gerek mesleki gerek eğitsel gerekse de kişisel/sosyal rehberlik çalışmalarını yürütürken insan hakları ve çocuk haklarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak üstlendiği birtakım roller bulunmaktadır. Bu soruyla araştırmaya katılan öğrencilerin rehber öğretmenlerin okul içerisindeki rollerini ne derece önemli gördüklerini anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 21: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Rehber Öğretmenlerin Okul İçerisindeki Rollerine Dair Görüşleri

	Önem	**Frekans**	**Yüzde**
İnsan haklarının ve çocuk haklarının savunuculuğunda rehber öğretmenlerin rolü vardır.	En Az	7	3,5
	Biraz	11	5,5
	Orta	39	19,4
	Önemli	42	20,9
	Çok Önemli	102	50,7
	Toplam	**201**	**100,0**
İnsan haklarının ve çocuk haklarının korunmasında rehber öğretmenlerin görev alması gerekir.	En Az	4	2,0
	Biraz	13	6,5
	Orta	31	15,4
	Önemli	58	28,9
	Çok Önemli	95	47,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Haklarını bilen ve savunan çocuk ve gençlerin yetişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	10	5,0
	Biraz	10	5,0
	Orta	31	15,4
	Önemli	51	25,4
	Çok Önemli	99	49,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğa kendi haklarını kullanabileceği ortamların ve fırsatların sağlanmasında rehber öğretmenin yer alması gerekir.	En Az	4	2,0
	Biraz	12	6,0
	Orta	34	16,9
	Önemli	67	33,3
	Çok Önemli	84	41,8
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun kendisinin ve başkalarının ırk, renk, cinsiyet, dil, inanç, düşünce ve benzeri	En Az	9	4,5
	Biraz	9	4,5
	Orta	35	17,4
	Önemli	52	25,9

özelliklerine ilişkin saygısının gelişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	Çok Önemli	96	47,8
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun kendini gerçekleştirmesi sürecinde rehber öğretmenin etkili olması gerekir.	En Az	8	4,0
	Biraz	8	4,0
	Orta	35	17,4
	Önemli	43	21,4
	Çok Önemli	107	53,2
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun kendi hayatıyla ilgili yapacağı seçimlerde rehber öğretmenin destekleyici rolü vardır.	En Az	3	1,5
	Biraz	23	11,4
	Orta	25	12,4
	Önemli	54	26,9
	Çok Önemli	96	47,8
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun yaşama ve gelişmesinde, bunlarla ilgili hizmetlere (hayatta kalması, sağlık hizmetlerine erişim; gelişim aşamalarına uygun olarak bakım alması, beslenme-barınma-eğitim benzeri temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi) erişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	11	5,5
	Biraz	23	11,4
	Orta	50	24,9
	Önemli	52	25,9
	Çok Önemli	65	32,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun eğitim haklarının yaşama geçirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	6	3,0
	Biraz	12	6,0
	Orta	43	21,4
	Önemli	69	34,3
	Çok Önemli	71	35,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun her türlü kötü muameleden korunmasında rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	7	3,5
	Biraz	21	10,4
	Orta	47	23,4
	Önemli	49	24,4
	Çok Önemli	77	38,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuk hakları ihlallerinin (ihmal, istismar gibi) bildirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	6	3,0
	Biraz	12	6,0
	Orta	21	10,4
	Önemli	46	22,9
	Çok Önemli	116	57,7
	Toplam	**201**	**100,0**
	En Az	3	1,5

Çocuğun eğitim, oyun oynama, boş zamanları değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılımının desteklenmesinde ve cesaretlendirmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	Biraz	12	6,0
	Orta	45	22,4
	Önemli	46	22,9
	Çok Önemli	95	47,3
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun yaşına uygun olmayan işlerde çalıştırılmasına ve ekonomik açıdan sömürülmesine karşı tutum belirlemede rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	5	2,5
	Biraz	20	10,0
	Orta	41	20,4
	Önemli	55	27,4
	Çok Önemli	80	39,8
	Toplam	**201**	**100,0**
Suça sürüklenen çocukların durumlarının iyileştirilmesinde ve topluma kazandırılmalarında rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	7	3,5
	Biraz	8	4,0
	Orta	32	15,9
	Önemli	45	22,4
	Çok Önemli	109	54,2
	Toplam	**201**	**100,0**
Çocuğun katılım (görüşlerini serbestçe ifade etme, dernek kurma vb.) hakkının korunması ve geliştirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	2	1,0
	Biraz	18	9,0
	Orta	33	16,4
	Önemli	58	28,9
	Çok Önemli	90	44,8
	Toplam	**201**	**100,0**
Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ve ailelerine yönelik eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.	En Az	7	3,5
	Biraz	13	6,5
	Orta	32	15,9
	Önemli	38	18,9
	Çok Önemli	111	55,2
	Toplam	**201**	**100,0**

Rehber öğretmenlerin insan haklarının ve çocuk haklarının savunuculuğundaki rolünü öğrencilerin %3,5'i en az, %5,5'i biraz, %19,4'ü orta, %20,9'u önemli, %50,7'si çok önemli olarak derecelendirmiştir. Eğitim ortamlarında rehber öğretmenlerin çocuk haklarını bilmelerinin, korumalarının yanı sıra savunuculuğunu da yapıyor olması beklenmektedir. Odak grup görüşmesinde genel olarak hak savunuculuğundan bahsedildiğini özelde ise çocuk hakları savunuculuğunun yapılması amacıyla konuya ilişkin eğitimlerin verilmesi gerektiğini belirten görüş şöyledir:

O1, K3: "Bizde hak savunuculuğunu bize genel olarak öğretiyorlar yani sonuçta hani PDRnin temel ilkelerinden biri herkese yardım, koşulsuz yardım olduğu için hani bunu sınırlandırmıyorlar tabi ki de ama özel olarak bize çocuk hakları, yetişkin haklarından falan bahsedilmediği için bunların ayrı ayrı yapılıp da incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bize anlatılanların biraz daha yüzeysel kaldığını düşünüyorum o anlamda. Herkese etik ilkelerinize, yasalara göre ama bunun çocuk hakları olarak da alt başlığın incelenmesi ya da alt başlığa uygun derslerin konulmasının ekstra konulmasının gerektiğini düşünüyorum."

Rehber öğretmenlerin insan haklarının ve çocuk haklarının korunmasındaki rolünü öğrencilerin %2'si en az, %6,5'i biraz, %15,4'ü orta, %28,9'u önemli, %47,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir. Odak grup görüşmelerinde rehber öğretmenlerin çocuk haklarını korumasının mesleki bir gereklilik olduğunu ortaya koyan görüş şöyledir:

01, K5: "Zaten rehberlik uzmanı okul esnasında okul içerisinde korumasa çocuğun haklarını sonrasında kendi haklarını dışarda kendisi zor durumda kalacak kanunlarla alakalı haklarla alakalı o yüzden korumak da zorunda bir nevi. Aldığımız dersler içerisinde de var zaten. Hani çocuk haklarına mesleki kuralları içinde var o dersin adı altında da var dikkat etmemiz gerektiği resmi işler. Bunlar hep çocuk haklarını savunmamız gerektiğiyle bağlı."

Rehber öğretmenlerin haklarını bilen ve savunan çocuk ve gençlerin yetişmesindeki rolünü öğrencilerin %5'i en az, %5'i biraz, %15,4'ü orta, %25,4'u önemli, %49,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir. Odak grup görüşmesinde çocuklara haklarının öğretilmesinin önemini ve çocukların haklarını bilmeleri halinde çözüm yolları geliştirerek haklarını savunan bireyler haline geleceğini belirten görüş şu şekildedir:

O1, K3: "Çocuk bizim aslında geleceğimiz olduğu için geleceğimizi korumak çocuğu korumaktan geçiyor. O yüzden de korumanın bir aşaması korunmayı çocuğa öğretmek. Nasıl koruncağanı bizim korumamızdan ziyade. Çünkü kendi baş etme becerilerini kullanacak. Kendine bir problem çözümünde kullanacak. Haklarını öğretmeliyiz."

Rehber öğretmenlerin çocuğa kendi haklarını kullanabileceği ortamların ve fırsatların sağlanmasındaki rolünü öğrencilerin %2'si en az, %6'sı biraz, %16,9'u orta, %33,3'ü önemli, %41,8'i çok önemli olarak derecelendirmiştir. Odak grup görüşmesinde çocukların haklarının farkına varması, haklarını kullanabilmesi için fırsatların sağlanması amacıyla yapılabilecek çalışmalara verilen örnekler şöyledir:

O1, K4: "Okullarda ne yapabiliriz diye gittiğim düşünmüştüm kurumda. Aklıma şöyle bir fikir gelmişti çocukların herhangi bir şiddete veya böyle bir şeye maruz kaldığı zaman ne yapabileceklerini anlatan bir pano çalışması hazırlamak istemiştim de çok arkamda duran olmadığı için olmadı. Mesela her okulda böyle bir şey olabilir. Her sınıfta Atatürk köşesinin yanında çocukların hakları, bu haklar gasp edildiği zaman nasıl bir çözüm bulunabilir, kimlere verildiğini mesela sınıf öğretmenlerimiz detaylı şeyini yaparsak. Çocuklar bu şeyi yaşadığı anda içine kapanmak ya da saklanmak yerine çözüm odaklı bir şeyler yapabileceklerini kendi ayakları üzerinde durabileceklerini öğrenirler yani."

Rehber öğretmenlerin çocuğun kendisinin ve başkalarının ırk, renk, cinsiyet, dil, inanç, düşünce ve benzeri özelliklerine ilişkin saygısının gelişmesindeki rolünü öğrencilerin %4,5'i en az, %4,5'i biraz, %17,4'ü orta, %25,9'u önemli, %47,8'i çok önemli olarak derecelendirmiştir. Odak grup görüşmesinde bir öğrenci yaşadığı durumdan örnek vererek sınıf ortamında çocukların birbirine saygı duyduğu ortamın oluşturulması ve çocuğun onurunun korunması açısından rolü olduğunu ve bunu çözme konusunda kendisini yetersiz hissettiğini şöyle ifade etmiştir:

O1, K4: "Mesela bir örnek vereyim hemen iki gün önce başıma geldi. Sınıfa girdim. Bir öğrenciyle tanışmak istedim sınıfta. Çocuğun ismi M.. emen sınıfta bir alay konusu oldu. Çocuk ağlamaya başladı. Sınıf yönetimi bende sınıfın oradaki danışmanı bendim o an. Ne yapacağımı şaşırdım. Bir anda ağladı çocuk. Hiç daha önce karşıma gelmedi. Eğer 2. Sınıftan beri arkadaşımızın dediği gibi eğitim alsaydık mesela, gözlem yapabilseydik daha fazla mesela o an hemen müdahale edebilirdim. Edemediğim müdahale belki çocuk için onur kırıcı ve diğer pek çok şeye yol açabilir. Mesela bu çok kötü bir şey. Bize mal ediliyor o çocuk ama bir şey yapamadım o an."

Rehber öğretmenlerin çocuğun kendini gerçekleştirmesi sürecindeki rolünü öğrencilerin %4'ü en az, %4'ü biraz, %17,4'ü orta, %21,4'ü önemli, %53,2'si çok önemli olarak derecelendirmiştir. Kuramsal kısımda da üzerinde durulduğu üzere bireyin kendi kendine yeter hale gelip, sorumluluk alarak en verimli şekilde kendini gerçekleştirmesi rehberliğin temelini oluşturmaktadır. Öğrencilerin yarısından fazlası bu maddeyi çok önemli olarak derecelendirmiştir. Çocuğun kendini gerçekleştirmesi sürecinde kendi hayatıyla ilgili kararlar alırken seçeneklerinin farkına varması, onları değerlendirmesi ve kendisi için en uygun olanı seçmesi adına rehber öğretmenlerin yol gösterici olması gerekmektedir. Öğrenciler rehber öğretmenlerin çocuğun kendi hayatıyla ilgili yapacağı seçimlerdeki destekleyici rolünü öğrencilerin %1,5'i en az,

%11,4'ü biraz, %12,4'ü orta, %26,9'ü önemli, %47,8'i çok önemli olarak derecelendirmiştir.

Rehber öğretmenlerin çocuğun yaşama ve gelişmesinde, bunlarla ilgili hizmetlere (hayatta kalması, sağlık hizmetlerine erişim; gelişim aşamalarına uygun olarak bakım alması, beslenme-barınma-eğitim benzeri temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi) erişmesindeki rolünü öğrencilerin %5,5'i en az, %11,4'ü biraz, %24,9'u orta, %25,9'u önemli, %32,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir. Deprem, yangın, sel gibi afetlerin yanı sıra sağlıkla ilgili problemler sonucu çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verecek rehber öğretmenlerin bu gibi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğinin bilgisine de sahip olması gerekmektedir. Bunun için de bu konuya önem verilmelidir.

Rehber öğretmenlerin çocuğun eğitim haklarının yaşama geçirilmesindeki rolünü öğrencilerin %3'ü en az, %6'sı biraz, %21,4'ü orta, %34,3'ü önemli, %35,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir. Çocukların en temel haklarından biri olan eğitim haklarının korunması için ailenin bilinçlendirilmesi çok önemlidir. Odak grup görüşmesinde çocukların eğitim sistemi içerisinde tutulması için erken evliliklerin ve okul ortamındaki şiddetin önüne geçilmesi adına ailenin ve öğretmenlerin bilgilendirilmesinin gerekliliğini belirten görüş şöyledir:

> **O2, K5:** "Bence genç yaşta evlilikler, kız öğrencilerin karşı karşıya kaldığı bir durum. Burada aileleri bilgilendirmek aile okulu tarzında böyle bir durum olabilir. Hem çocuk haklarını onlara anlatarak, onlara saygı duymalarını ve bu haklarının korunmalarında destek istenerek ailelerden, farklı bir kurumdan destek alarak aile okulunda. Hem diğer öğretmenleriyle işte çocuk haklarıyla ilgili. Çünkü baktığımız zaman bizde öğrenciydik. Çocuğun kafasına kitapla vurayım, eline mum yaptırayım cetvelle vurayım veya eğitim hakkı okumuyorsan okuma baban seni okuldan alsın. Çok ağır bir söylem bir çocuğa. Herhangi bir branş öğretmeni ya da rehber öğretmen karşısında söylenen bu söylem çok ağır söylem bunlara karşı da orayla bir destek alınabilir."

Rehber öğretmenlerin çocuğun her türlü kötü muameleden korunmasındaki rolünü öğrencilerin %3,5'i en az, %10,4'ü biraz, %23,4'ü orta, %24,4'ü önemli, %38,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir. Rehber öğretmenlerin konuya ilişkin görevleri olduğunu ve yine rehber öğretmenler tarafından verilecek eğitimin faydalı olacağı görüşü şöyledir:

O2, K3: "Mesela şöyle bir şeyi örnek vereceğim ben son zamanlarda medyaya yansıdığı kadarıyla da çocuklarda çok ihmal ve istismar konusunda özellikle rehber öğretmenlere de büyük görev düşüyor. Çocuk haklarında da zaten çocuğun bedensel bütünlüğünü korumaya dair madde var. Yani bununla ilgili çocuklara temel eğitimlerin verilmesi. Kendi kademelerine göre benim gördüğüm en azından bir şey rehber öğretmenler tarafından."

Bir başka görüş şu şekildedir:

O1, K3: "Aslında okullarda son zamanlarda sadece okullarda değil aslında bu çocuklara karşı çok fazla ihmal, istismar vakaları duyuyoruz internette ve biz PDR öğrencileri olarak en azından şu anlık ruh sağlığı uzmanı çalışanı olarak bu alanda bir şeyler yapmamız gerekiyor ve mesulüz aslında bu durumdan. Sadece bilgi edinmek aa buna bu olmuş, bu olduğu için bu olmuş da durmamak gerekiyor. O çocuğu kurtarmamız gerekiyor. Aileyi kurtarmamız gerekiyor. Burada da arkadaşın dediği gibi nasıl bir pozisyonda nasıl bir davranış sergileyeceğimizi şu an bilmiyoruz ama bildiğimizi zannediyoruz o yüzden daha fazla uygulamaya ihtiyacımız var ki çocukları kırmadan, yanlış bir uygulama yapmadan onları hayata tekrardan döndürebilelim."

Rehber öğretmenlerin çocuk hakları ihlallerinin (ihmal, istismar gibi) bildirilmesindeki rolünü öğrencilerin %3'ü en az, %6'sı biraz, %10,4'ü orta, %22,9'u önemli, %57,7'si çok önemli olarak derecelendirmiştir. Odak grup görüşmelerinde rehber öğretmenlerin bildirim yükümlülüğü olduğuna değinilmiştir. Bildirimin yanı sıra daha sonraki süreçte de işbirliği halinde olunması gerektiğini belirten ifade şöyledir:

O1, K5: "Gerekli yerde gerekli birimlerle bir iletişim veya devlet daireleriyle bir iletişim yapılabilir ama bunda bütüncül bir çalışma yapmak gerekli. Evet bizim yapabileceğimiz bildirmek, takibini sağlamak, ısrarla takip etmek."

Odak grup görüşmesinde verilen bir örnek şu şekildedir:

O2, K3: "Geçtiğimiz günlerde Ankara'da bir kız intihar etti. Hani sınıfı geçemezsen seni evlendireceğiz dediler on dört yaşındaki kıza. Belki burada sosyal çalışmacılar ve hatta hukukçularla da bir işbirliği içerinde çalışılması gerekiyor. Çünkü Türkiye gibi devletlerde hukukun yaptırım gücü çok daha fazla eğitimdense. Hani o yüzden de hukukçularla konsülde bir çalışmayla belki daha işe yarayabilir. Özellikle eğitim seviyesi hani sosyokültürel profili daha düşük bölgelerde en büyük caydırıcılık hani herhangi bir ceza."

Rehber öğretmenlerin çocukların hayatında ve gelişiminde oyunun yerini göz önünde bulundurarak onlara oyun oynayabilecekleri güvenli ortamlar sağlaması, farklı içerikte oyunlar öğretmesi gerekmektedir. Rehber öğretmenlerin çocuğun eğitim, oyun

oynama, boş zamanları değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılımının desteklenmesinde ve cesaretlendirmesindeki rolünü öğrencilerin %1,5'i en az, %6'sı biraz, %22,4'ü orta, %22,9'u önemli, %47,3'ü çok önemli olarak derecelendirmiştir.

Çocuğun eğitim kurumlarından ayrılmaması için başta mevsimsel işçilik başta olmak üzere çocukların yaşlarına uygun olmayan işlerde çalıştırılmasının önüne geçilmelidir. Rehber öğretmenlerin yaşına uygun olmayan işlerde çalıştırılmasına ve ekonomik açıdan sömürülmesine karşı tutum belirlemedeki rolünü öğrencilerin %2,5'i en az, %10'u biraz, %20,4'ü orta, %27,4'ü önemli, %39,8'i çok önemli olarak derecelendirmiştir.

Okulda risk altındaki çocuk ve ailelerin belirlenmesi ve takipleri oldukça önemlidir. Risk faktörlerinin neler olduğu bulunmalı, aile ziyaretleri yapılmalı, çözüm yolları arayarak takip edilmelidir. Rehber öğretmenlerin suça sürüklenen çocukların durumlarının iyileştirilmesinde ve topluma kazandırılmalarındaki rolünü öğrencilerin %3,5'i en az, %4'ü biraz, %15,9'u orta, %22,4'ü önemli, %54,2'si çok önemli olarak derecelendirmiştir.

Sınıf ortamlarında ve okul ortamlarında öğrencilerin görüşlerini rahatça ifade etmesi, öğrenci meclisleri kurması, başkan ve başkan yardımcısı seçimlerinde rol alması, kulüplere katılması çocuğun katılım hakkıyla ilgilidir. Öğretmenlerin çocukların katılım hakkını okul ortamlarında sürdürebilmeleri için gerekli olan ortamları sağlaması gerekmektedir. Rehber öğretmenlerin çocuğun katılım (görüşlerini serbestçe ifade etme, dernek kurma vb.) hakkının korunması ve geliştirilmesindeki rolünü öğrencilerin %1'i en az, %9'u biraz, %16,4'ü orta, %28,9'u önemli, %44,8'i çok önemli olarak derecelendirmiştir.

Kuramsal kısımda da üzerinde çokça durulduğu üzere rehberlik hizmetlere bireye ve beraberinde aileye sunulmaktadır. Özel gereksinimleri olan öğrencilerle çalışırken aynı zamanda aileye yönelik olarak uygulamalar ve psikoeğitimler yapılması gerekmektedir. Rehber öğretmenlerin özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ve ailelerine yönelik eğitim hizmetlerinin yürütülmesindeki rolünü öğrencilerin %3,5'i en az, %6,5'i biraz, %15,9'u orta, %18,9'u önemli, %55,2'si çok önemli olarak derecelendirmiştir.

BÖLÜM 5. SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın amacının, uygulama sürecinin ve sonuçlarının özetlendiği bir özet, elde edilen bulgular ve beraberinde yorumlarla varılan bir yargı ile bahsi geçen problemin çözümü adına ne gibi çalışmaların yapılması gerektiğine ve mevcut araştırmanın bir adım daha ileri gidebilmesi için neler yapılabileceğine dair araştırmacının değerlendirmelerini içeren öneriler bulunmaktadır.

5.1. Özet

Eğitim kurumları içerisinde görev alan öğretmenler özellikle de rehber öğretmenlerin çocuk haklarının yaşatılması, korunması ve uygulanmasında oldukça önemli bir yere sahiptirler. Öğretmenlerin çocuk haklarının bilgisine sahip olmasının yanında bu bilgiyi uygulaması ve ailelere, çocuklara, okul içerisinde birlikte çalıştıkları tüm personele aktarılması gerekmektedir. Bu durum öğretmenlerin konuya ilişkin bilgiye sahip olmaları için mesleğe başlamadan önce insan haklarına ve çocuk haklarına ilişkin bilgi edinebileceği dersleri almış olmasını gerektirmektedir. Son derece önemli bir meslek grubu olan öğretmenlerin gerek alt basamaklarda gerek lisans eğitim süreçlerinde çocuk haklarıyla ilgili yeterince ders almadıkları probleminden hareketle bu araştırmanın yapılması gerekli görülmüştür.

Bu araştırmada amaç Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı öğrencilerinin, alanlarının çocuk haklarının korunması ve gerçekleştirilmesindeki rolü hakkında neler düşündüklerini görmek ve çocuk haklarına dair farkındalık, ilgi ve bilgi düzeyleri hakkında bilgi edinmektir. Bu amaç bağlamında nitel ve nicel veri toplama yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan soru formu 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında, Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (İngilizce ve Türkçe) programı 3. ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 201 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için Windows ortamında çalışan istatistiksel analiz programı kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise Türkçe ve İngilizce bölüm öğrencilerinden oluşan 2 farklı odak grup görüşmesinden elde edilmiştir.

5.2. Yargı

Araştırmaya 155'i kadın (%77), 46'sı (%23) erkek olmak üzere 20-29 yaşları arasında 201 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına ilişkin sorulara verdikleri cevaplar birbiriyle benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin %86,6'sı İHEB'ni duymasına rağmen İHEB'nin okunma oranı %24,4'tür. %90'ı ise İHEB'ni bilmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Öğrencilerin insan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders alma durumu %16,4'tür. Okul ortamında insan haklarına ilişkin çalışma yapıldığına tanık olma durumları %26,9 iken okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehberlik öğretmenlerinin belirlemeler yaptığına tanık olma durumları %25,9'dur. Bu veriler eğitim kurumlarında insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi açısından eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim kurumlarındaki eksikliklerin yanı sıra öğrencilerin insan haklarıyla ilgili seminer/konferansa katılma (%27,9) oranının düşük olması okul dışı kaynaklara erişimlerinin de düşük olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin çoğunun (%82,6) konuya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığını ve daha fazla bilgi alma ihtiyacı (%88,1) hissettiklerini belirtmesi ihtiyacın giderilmesi konusunda neler yapılabilir sorusunu beraberinde getirmektedir. Odak grup görüşmelerinde bu ihtiyaç şu şekilde dile getirilmiştir:

> **O1, K3:** "Bizim de çocuk haklarını aynı zamanda normal insan haklarımızın da çoğunu bilmiyoruz gerçekten. Bilmeden yaşıyoruz. Onun eksikliğini gideren ders olması güzel olabilirdi."

Kepenekçi ve Baydık'ın (2009), araştırmasındaki Zihin Engelliler Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi programı öğrencilerinin çocuk hakları ya da insan haklarına ilişkin ders almadıkları; Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin yarısının, Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin yaklaşık dörtte birinin çocuk hakları ya da insan haklarına ilişkin ders aldıkları sonucuna ek olarak bu araştırmaya katılan RPD programı öğrencilerinin insan hakları konusuna ilişkin ders alma oranının da (%16,4) düşük olmasından yola çıkarak konuya ilişkin dersin Eğitim Fakültelerinin genelinde yer almasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Genel anlamda tüm öğretmenlerin insan hakları konusunda ders almasının gerekliliğinin yanı sıra özelde ise rehber öğretmenlerin öğrencileri, velileri ve kurumda çalışan bütün personelleri bilgilendirme görevinden dolayı insan haklarına ilişkin bir dersin olmasının faydalı olacağını belirten diğer bir görüş ise şöyledir:

> **O1, K1:** …Başta evet PDR ve eğitim fakültelerinin genelinde ama öncelikle PDR alanında insan hakları dersi olmalı. Zaten onu öğretecek olan işte çocuğa öğretmeni ya da rehber öğretmen olacağı için aslında lisans eğitiminde öğretmen olarak mezun olacaklara bu konu hakkında yani insan hakları, çocuk hakları dersi uygularsa zaten okuldaki çocuğun ailesine, çevresine de aslında eğitim verebilir."

Aynı durum BMÇHS için de geçerlidir. Öğrencilerin %75,1'i BMÇHS'yi duymasına rağmen BMÇHS'nin okunma oranı %19,4'tür. Bu veriler Kaya (2011), ilköğretim öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencileriyle yaptığı araştırma sonuçlarıyla benzerdir. Sözü edilen araştırmada öğrencilerin %85,4'ü ÇHS'yi okumadığını belirtmiştir. Benzer şekilde, 2018 yılında Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddeti Önleme ve Şiddetle Mücadele, Uygulama ve Araştırma Merkezi (ASUMA) ve Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği (İMDAT) tarafından yürütülen çocuk hakları farkındalık çalışması kapsamında ulaşılan katılımcıların %67'sinin BMÇHS'den haberdarken, içeriğini bilme oranının %47 olması da yapılan araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Kop ve Tuncel'in (2010) sosyal bilgiler öğretmenleriyle yaptıkları araştırmada öğretmenlerin %70'inin ÇHS'nin tamamını, %5'inin bazı bölümlerini okuduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Kor'un (2013), Çanakkale İli merkez ve çevre ilçeleri genelindeki 151 okul öncesi öğretmeniyle yaptığı araştırma sonucunda öğretmenlerin %78,1'inin çocuk hakları sözleşmesini okuduğu ve Ateş'in (2015) ilköğretim okullarında görev yapmakta olan sınıf öğretmenleriyle yaptığı araştırmaya katılan öğretmenlerin %63,1'inin ÇHS'yi okuduğu bulguları ile bu araştırmanın sonuçları çelişmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %86,1'i çocuk haklarını bilmeleri gerektiğini düşünmektedir. Bu veri, Fazlıoğlu'nun (2007) ilköğretim okullarında çalışan yönetici ve öğretmenlerle yaptığı araştırmada tespit ettiği Türkiye'deki öğretmen ve yöneticilerin, çocuk haklarının önemini kavramış olmasına rağmen; uygulamada henüz istenilen

düzeyde olmadığı sonucuyla birbirini desteklemektedir. Bu gerekliliği ortaya koyan katılımcılardan birinin görüş şu şekildedir:

> **O1, K4:** "Sonuçta bizim çalışacağımız çocuklar. Çocukların haklarını bizler bilmeliyiz ki biz de onlara öğretebilelim, onlara uygulayabilelim."

Eğitim kurumlarında konuya ilişkin eğitim görmemelerinin yanı sıra okul dışı kaynaklara erişimlerinin ne düzeyde olduğu merak edilmektedir. Çocuk haklarıyla ilgili seminer/konferansa katılma (%28,4) oranının düşük olması insan haklarıyla ilgili soruya verilen cevapla benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar Kükürtçü'nün (2010) Kayseri ilinde anasınıfına devam eden 75 çocuk, çocukların ana-babaları ve bu çocukların öğretmenlerinden oluşan 65 kişilik bir öğretmen grubunun katılımıyla yaptığı araştırmanın sonucunda öğretmenlerin %94'ünün ÇHS konusunda bilgi sahibi olduğu ve bu bilgiye %52 oranında seminer ve hizmet içi eğitim yoluyla ulaştıkları sonucuyla farklılık göstermektedir.

Öğrencilerin %83,1'i çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve %85,1'i ise daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu veriler, Uçuş ve Şahin'in (2012) Aydın ilinde seçtikleri iki ilkokulda çalışmakta olan sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileriyle yaptıkları yarı-yapılandırılmış görüşmelerde idarecilerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına dair yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları sonucuyla benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde doğrudan bu konulara yönelik öğretim uygulamaları yapmadıkları sadece ders programı içerisinde konuya değinilen bölümler olduğunda öğrencilerle bu konuyu paylaştıkları sonucu da yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissettiklerinin göstergesi olabilir.

Odak grup katılımcılarından birisi bu ihtiyaçların giderilmesi konusunda eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin eğitiminin öneminden bahsetmiştir:

> **O2, K5:** "Eğitimcinin eğitici kısmı da çok önemli. Yani okullarda rehber öğretmenlerin çocuk hakları ve çocuk hakları bildirgesiyle ilgili ne kadar bilgiye sahip oldukları, bunu nasıl uygulamaya dökebilecekleri veya kreatif bir ortam yaratabilecekleri soru işareti. Onları biraz daha o konuda bilgilendirir, eğitirsek daha iyi olabilir."

Araştırmaya katılan öğrencilerin %2'sinin okul öncesi dönemde; %3,5'inin ilkokulda; %8,5'inin ortaokulda; %15,4'ünün lisede; %2'sinin ön lisans eğitimi esnasında; %15,4'ünün lisans eğitimi sırasında çocuk haklarıyla ilgili ders aldığı

belirtmiş;%71,6'sının ise genel olarak öğrenim hayatları süresince çocuk haklarına dair ders almadıkları görülmektedir. Bunun da özelinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%90,5) RPD programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders almadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı derslerin içerisinde konuya değinildiği odak grup katılımcılarından birisi tarafından belirtilmiştir.

> **O1, K1:** "Etik dersinin altında vakalarda var. Mesela cinsel istismara uğramış gibi birkaç vaka üzerinden ayrıntısına girmeden ama sırf çocuklara yönelik bir şey değil."

Odak grup görüşmelerinde "Eğer programda böyle bir ders olsaydı sizce bu ders nasıl olmalıydı?" sorusuna genel olarak verilen cevaplar verilecek dersin uygulamaya yönelik olarak teori ve pratiğin bir arada olduğu zorunlu alan eğitimi dersi şeklinde olması yönünde cevaplanmıştır. Bunlardan biri:

> **O2, K5:** "Rehberlik ve psikolojik danışmanlıkta rehber öğretmen olabiliyorsan ve çalışacağın yaş grubu 18 yaştan büyük olmayacaksa zorunlu olarak o dersi almalısın. Belki insan ve toplum bilimleri ve fen edebiyatta seçmeli olabilir."

Diğer katılımcının görüşü ise şöyledir:

> **O2, K2:** "Biz bazı derslerde mesela bu kısmın teorisini aldık ama çocuk üzerinde nasıl uygulanabileceği bilgisine çok erişemedik. O yüzden bu alınacak, alınması gereken dersin içerisine çocukla nasıl çalışılacağının bilgisi işlense bence çok daha faydalı olabilir."

Araştırmaya katılan öğrencilerin %35,8'i okul öncesi dönemde; %55,2'si ilkokulda; %70,1'i ortaokulda; %83,1'i lisede; %55,2'si önlisansta; %73,1'i lisans eğitiminde; %34,8'i ise lisans sonrasında çocuk hakları eğitimine yer verilmesi gerektiğini belirtirken %2'si ise çocuk hakları eğitimine yer verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Odak grup görüşmelerinde çocuk hakları eğitiminin kümülatif bir şekilde ilerleyerek içselleştirilmesi gerektiğini vurgulayan katılımcının görüşü şöyledir:

> **O1, K4:** "Aslında üniversite eğitiminden çok bize çocukluğumuzdan beri bütün bireylere öğretilirse aslında böyle bir dersin çok gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu işi profesyonel yapacaklar için gerçekten gerekli ama ben gerçekten bilinçli bir çocukluk yaşasaydım şu an belki başka türlü olabilirdim veya bu konuları konuşmuyor olabilirdim. Çocuk haklarını savunabilir hale gelebilirdim. Bu alana belki gerek kalmazdı. Ben çözümü çocuklukta buluyorum. Bu dersin çocuklukta verilmesini daha doğru buluyorum ya da bir rehber uzmanının çocuk haklarını bilmesi bütün çocukların kurtulacağı anlamına gelmiyor. Çocukların kendilerinin bilmesi çözümü bence kökten kaldırır."

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%94,5) çocukların ve gençlerin eğitim hayatları süresince insan hakları ve çocuk hakları konularında bilgilendirilmeleri/bilinçlendirilmeleri gerektiğine katıldıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin, rehber öğretmenlerin insan hakları ve çocuk hakları konularına dair çocukların ve gençlerin bilinçlendirilmesinde rolüne katılma oranları %86,6; anne ve babaların bilinçlendirilmesinde rolüne katılma oranları %78,1; eğitim kurumlarında çalışanların (yönetici, öğretmen, ofis çalışanları, temizlik personeli vb.) bilinçlendirilmesinde rolüne katılma oranları ise %68,2'dir. Odak grup görüşmesinde bireylerin çocuk haklarının farkında olmasının yanı sıra özellikle rehber öğretmenlerin çocukları, aileyi, okuldaki personelleri bilgilendirmesi gerektiğini destekleyen görüş şöyledir:

> **O2, K5:** "İlk başlarda da söylediğimiz gibi aile bilecek. Diğer öğretmenler de bilecek çocukla vakit geçiren, temas eden insanlar. İdareci de bunun farkında olacak. Rehber öğretmen de bunun farkında olacak. Hala şu görüşü savunuyorum ben. Sistemin içinde belki öncülük yapıp bayrağı bunu yapalım diye teslim edecek biziz."

Öğrencilerin %51,7'si rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmalarının; %58,2'si eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmalarının; %67,7'si kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmalarının çocuk haklarıyla doğrudan ilişkili olduğuna katılmaktadır. Öğrencilerin %51,7'si rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmalarının; %44,8'i eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmalarının; %37,3'ü kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmalarının çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkili olduğuna katılmaktadır.

Rehber öğretmenlerin okul içerisindeki mesleki, eğitsel ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin hem kendi içinde ilişkili olduğunu hem de çocuk haklarıyla olan ilişkisini belirten katılımcının görüşü şöyledir:

> **O1, K2:** "Doğrudan ya da dolaylı olarak zaten bahsettiğiniz o bütün haklarla ben PDRdeki etik kurallar ya da PDR uygulamalarının bir şekilde etkisi olduğunu düşünüyorum. Mesela PDR'deki mesleki rehberlik çalışmaları çocuğun ilk dönemlerindeki eğitim haklarının karşılanmasına neden oluyor. Eğitim hakkı karşılanıyor ve o çocuk büyüdükten sonra onun iş hayatına atılmasına, aile kurmasına yardımcı oluyor. Ya da işte bahsettiğimiz örnekte bu istismar, ihmal olaylarında da çocuğun daha ileriki aşamasında çocuğun yaşama hakkına, güvenlik hakkına yapılan bir şey olarak bu şekilde ikisi arasında bağlantıları kurabiliyoruz."

Öğrencilerin çoğunluğu (%84,1) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında çocuk hakları eğitimi olması gerektiğine katılmaktadır. Daha önceki bulgularda da yer aldığı gibi öğrencilerin %90,5'inin RPD programı içerisinde çocuk haklarıyla ilgili ders almadığı görülmektedir. Bu iki bulgu birbirini desteklemektedir. Öğrenciler lisans eğitimi sürecinde çocuk haklarıyla ilgili ders almamaktadırlar ve almaları gerektiğini düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik soruların 3. Maddesi olan "İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 4,58, sd = 1, p < 0.05). Aynı şekilde 9. Maddesi olan "İnsan haklarını konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir (χ 2 = 8,132, sd = 1, p < 0.05). Diğer maddelere bakıldığında insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet arasında fark bulunamamıştır. Öğrencilerin insan haklarını bilme durumları ile sınıf değişkeni arasında fark bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet değişkenine arasında fark bulunmamıştır. Çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik soruların 1. Maddesi olan "Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 13,437, sd = 3, p < 0.05). Aynı şekilde 6. Maddesi olan "Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?" sorusuna verilen cevaplarda, "Evet" ya da "Hayır" seçeneklerini işaretleme durumlarının bulundukları sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi 2$ = 9,296, sd = 3, p < 0.05). Diğer maddelere bakıldığında çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile sınıfları arasında fark bulunamamıştır. Öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumları ile sınıf değişkeni arasında fark bulunamamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için nitelikli veriler

toplanamadığı ve hücre düzeylerinin %20'nin üzerinde olmasından dolayı için ki-kare testi uygulanamamıştır. Ki-kare tabloları yerine araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeylerine ilişkin dağılımını görebilmek amacıyla çapraz tablolar oluşturulmuştur. Bu sayede tablolar üzerinde öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre verdikleri cevapların yüzde ve frekans hesapları ayrıntılı olarak görülmektedir.

Eğitim fakültesi 3. ve 4. sınıf RPD programı öğrencileriyle yapılan bu araştırmada nicel veriler ve onları desteklemek amacıyla nitel veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin BMÇHS VE İHEB'i duyma oranlarının yüksek olmasına rağmen okuma oranlarının düşük olduğu, aynı şekilde insan haklarının ve çocuk haklarının bilgisine sahip olma ihtiyacı hissetme oranlarının ve bilmeleri gerektiğini düşünme oranlarının yüksek olduğu fakat öğrenim hayatlarında ders alma oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların 3. madde ve 9. maddesi hariç diğer maddelerine bakıldığında cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile sınıf değişkenine arasında fark bulunmamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevaplar ile cinsiyet değişkenine arasında fark bulunmamıştır. Öğrencilerin çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların 1. ve 6. maddesi hariç diğer maddelerine bakıldığında sınıfları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin insan haklarını ve çocuk haklarını bilme durumlarına yönelik sorulara verdikleri cevapların anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek için nitelikli veriler toplanamadığı için ki-kare testi uygulanamamıştır. Çapraz tablolar sayesinde öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeylerine göre verdikleri cevapların dağılımını belirlemek amacıyla yapılmıştır, yüzde ve frekans hesapları ayrıntılı olarak görülmektedir.

Rehber öğretmenlerin çocuklar, aileler ve kurumda çalışan personellerin insan hakları ve çocuk hakları konularına ilişkin bilgilendirilmeleri/bilinçlendirilmelerindeki

rolüne yüksek oranda katılmaları aynı şekilde rehber öğretmenlerin insan haklarına ve çocuk haklarına ilişkin rollerini yüksek oranda çok önemli olarak derecelendirmeleri konuya ilişkin olarak öncelikli şekilde kendilerinin de bu eğitimi almış olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitimin her kademesinde olması gereken bu dersler, bir kültür olarak eğitim kurumlarında geliştirilmelidir. Nicel verilerden elde edilen sonuçlara bakıldığında ve odak grup görüşmelerine katılan öğrencilerin görüşlerine göre RPD eğitim programında zorunlu, teorik ve pratiğin bir arada olduğu bir dersin olması gerektiğini belirtmişlerdir. RPD programına yeni eklenen "Çocuk Hukuku" dersinin alandaki ihtiyacın giderilmesi adına faydalı olacağı görülmekle birlikte yeterli olmadığı düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarında da görüldüğü üzere öğrencilerin büyük çoğunluğu insan haklarının ve çocuk haklarının temelini oluşturan İHEB ve BMÇHS'ye konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler. İnsan haklarına ve çocuk hakları bağlamında son derece önemli olan bu sözleşmeleri bilmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Bunlara ek olarak konuya ilişkin daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Sonuç bölümünde üzerinde durulduğu üzere üniversite öğrenimleri öncesinde insan haklarına ve çocuk haklarına ilişkin ders alma durumlarının oldukça düşük olmasından yola çıkarak çocuk hakları eğitimine okul öncesi dönemde başlanması, yaş düzeyine göre kümülatif şekilde bilgilerin eklenmesi, konunun içselleştirilmesi amacıyla etkinliklerin ve çalışmaların düzenlenmesi oldukça önemlidir. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilen eğitim sayesinde bir kültür olarak çocuk hakları konusunda farkındalık ya da bilinç oluşturulabilir.

Bu eğitimlerin verilebilmesi ve kültürün oluşabilmesi için eğitimcilerin eğitimine özel olarak önem verilmesi gerekmektedir. Eğitim fakültelerinin ders programlarında İnsan Hakları ve Çocuk Hakları derslerinin zorunlu olması öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce bu konulara dair bilgi sahibi olmaları açısından faydalı olacaktır. Ülkemizin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi gereği olarak da öğretmenler başta olmak üzere çocuklarla doğrudan çalışan bütün meslek mensuplarının

çocuk hakları alanında eğitim alması ve bilgili olması gerekçesinden hareketle eğitim fakültesi dışındaki diğer fakültelerde de insan haklarına ve çocuk haklarına ilişkin seçmeli dersler açılabilir.

Rehber öğretmenlerin çocuk haklarının yaşatılması, korunması ve uygulanmasındaki yeri göz önünde bulundurulduğunda sundukları mesleki, eğitsel, kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin çocuk haklarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilmesi açısından çocuk haklarının bilgisine sahip olmaları gerekmektedir.

RPD lisans programına Çocuk Hukuku dersinin konulmuş olması bu eksikliğin giderilmesi adına oldukça önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu dersin dışında başka ders içeriklerinde de çocuk haklarına yer verilmesi rehber öğretmenlerin ders konularının çocuk haklarıyla ilişkisini kurması için önemli ve gereklidir. Etik, gelişim psikolojisi vb. derslerde konuların içerisinde alt başlıklarda vaka örneklerine yer verilebilir. Öğrencilerin konuları içselleştirmeleri için uygulamalar yapılabilir. Akademisyenlerin öğrencilerin üniversite dışı kaynaklara (seminer/konferans vb.) ulaşması konusunda destekleyici ve yol gösterici olması gerekmektedir.

Üniversite eğitiminin ardından bilgilerin tazelenmesi ve daha öncesinde bu konularda eğitim almamış öğretmenler için de konuyla ilgili belirli aralıklarla zorunlu hizmet içi eğitimler verilebilir, etkinlikler düzenlenebilir.

Çocuk haklarının bilinirliğinin ve tanınırlığının artması için medya desteği alınarak tanıtıcı filmler, belgeseller, çocuk programları hazırlanabilir. Bireylerin küçük yaşlardan itibaren çocuk hakları konusunda bilgi edinmeleri ve bunları içselleştirmesi için yazılı basında, ders kitaplarında çocuk haklarına daha fazla yer verilebilir. Eğitim kurumlarında 10 Aralık Dünya İnsan Hakları günü ve 20 Kasım Çocuk Hakları günü kutlamaları yapılarak farkındalık sağlanabilir.

Çocuk hakları konusunda ailelere, eğitim kurumlarında çalışan personellere (yönetici, öğretmen, ofis çalışanları, temizlik personeli vb.) yönelik düzenli eğitimler ve seminerler verilebilir. Çocukların korunması, haklarının ve haklarına yönelik bilinçlendirilmesi için eğitim kurumlarındaki çalışanların iş birliği içinde olması için çalışmalar düzenlenebilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin ilgi durumlarını mercek altına alan ve bilgi edinmelerinin gerekliliğini öne çıkaran bu araştırma bulgularından hareketle yeni araştırmalar yapılabilir. Bu araştırma İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde yapılmıştır. Alınyazına katkıda bulunabilmek adına farklı bir araştırma da daha fazla öğrenciye ulaşarak vakıf ve devlet üniversitesi karşılaştırılabilir.

EK'LER

EK 1. Soru Formu

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinin Çocuk Haklarına Dair Farkındalıklarının İncelenmesi

Sayın Katılımcı, bu soru formu, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Feyza Nur PÜSKÜLLÜ tarafından, üniversitelerdeki rehberlik ve psikolojik danışmanlık programı öğrencilerinin çocuk haklarına dair ilgilerinin, bilgilerinin ve farkındalıklarının incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Soru formu, 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyodemografik özelliklerine; ikinci bölüm genel olarak insan haklarının ve özel olarak çocuk haklarının bilinme durumuna; üçüncü bölüm ise rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanının çocuk haklarının korunmasındaki yerine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Tüm soruların eksiksiz ve samimi şekilde doldurulması araştırmanın sonuçları açısından büyük önem taşımaktadır.

Verdiğiniz katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

I. SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Yaşınız: ……

2. Cinsiyetiniz:

a) Kadın

b) Erkek

c) Diğer

3. Sınıfınız:

a) 3. Sınıf (İngilizce)

b) 4. Sınıf (İngilizce)

c) 3. Sınıf (Türkçe)

d) 4. Sınıf (Türkçe)

4. En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimi?

a) Köy

b) Kasaba

c) İlçe

d) Şehir

e) Büyükşehir

5. Babanızın Eğitim Düzeyi:

a) Okur Yazar Değil

b) Okur Yazar

c) İlkokul

d) Ortaokul

e) Lise

f) Lisans

g) Lisansüstü

6. Annenizin Eğitim Düzeyi:

a) Okur Yazar Değil

b) Okur Yazar

c) İlkokul

d) Ortaokul

e) Lise

f) Lisans

g) Lisansüstü

7. Babanızın Mesleği:

a) Devlet Memuru

b) Kamuda İşçi

c) Özel Sektörde İşçi

d) Esnaf

e) Çalışmıyor

f) Emekli

g) Diğer.....

8. Annenizin Mesleği:

a) Devlet Memuru

b) Kamuda işçi

c) Özel sektörde işçi

d) Esnaf

e) Ev Kadını

f) Emekli

g) Diğer.....

9. Kardeş Sayınız:

a) Kardeşim yok.

b) 1

c) 2

d) 3

e) 4 ve üzeri

10. Ekonomik düzey/ Aylık gelir?

a) Asgari ücret (2000)

b) 2000-3500

c) 3500-5000

d) 5000-7500

e) Diğer …….

11. En son mezun olduğunuz okul:

a) Lise

b) Açık lise

c) Ön lisans

d) Lisans

e) Diğer …….

II. İnsan Hakları ve Çocuk Haklarını Bilme Durumu

12. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız (Her bir satır için tek seçenek işaretleyiniz).

		Evet	**Hayır**
1	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini duydunuz mu?		
2	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini okudunuz mu?		
3	İnsan haklarını bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		
4	İnsan hakları konusunda üniversite öğrenimi öncesinde ders aldınız mı?		
5	Daha önceki öğreniminiz sırasında okul ortamında konuya ilişkin çalışmaların yapıldığına tanık oldunuz mu?		
6	İnsan hakları konusunda okul öğretmenlerinin ve/veya yöneticilerinin, okul rehber öğretmenlerinin konuya ilişkin belirlemeler yaptığına tanık oldunuz mu?		
7	İnsan haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		

8	İnsan hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		
9	İnsan hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		

13. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesiyle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız (Her bir satır için tek seçenek işaretleyiniz).

		Evet	**Hayır**
1	Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini duydunuz mu?		
2	Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini okudunuz mu?		
3	Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesini bilmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz?		
4	Önlisans eğitimi aldıysanız, bu bağlamda çocuk haklarına ilişkin bir eğitimden geçtiniz mi? (Yanıtınız Hayır ise 6. Soruya geçiniz)		
5	4. soruya yanıtınız evet ise, söz konusu eğitim yeterli miydi?		
6	Çocuk haklarıyla ilgili herhangi bir seminere/konferansa katıldınız mı?		
7	Çocuk hakları konusunda yeteri kadar bilgili olduğunuzu düşünüyor musunuz?		
8	Çocuk hakları konusunda daha fazla bilgi alma ihtiyacı hissediyor musunuz?		

III. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanının Çocuk Haklarının Korunmasında ve Geliştirilmesindeki Yeri

14. Öğrenim hayatınız süresince aşağıda belirtilen öğrenim programlarının hangisinde/ hangilerinde Çocuk Haklarıyla ilgili ders aldınız? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

a) Almadım
b) Okul Öncesi
c) İlkokul
d) Ortaokul
e) Lise
f) Üniversite (Önlisans)
g) Üniversite (Lisans)

15. Rehberlik ve Psikolojik Danışmalık Programı içerisinde Çocuk Haklarıyla ilgili ders aldınız mı? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

a) Almadım.
b) Seçmeli Ders olarak aldım.
Dersin / derslerin adını yazınız…….
c) Zorunlu ders olarak aldım.
Dersin / derslerin adını yazınız…….
d) Dersin içerisinde konuya değinildi.
Dersin / derslerin adını yazınız…….

16. <u>Bu soru Önlisans Programından geçiş yapanlar tarafından yanıtlanacaktır.</u>
Önlisans Programı içerisinde Çocuk Haklarıyla ilgili ders aldınız mı? <u>(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)</u>

a) Almadım.
b) Seçmeli Ders olarak aldım.
Dersin / derslerin adını yazınız…….
c) Zorunlu ders olarak aldım.
Dersin / derslerin adını yazınız…….
d) Dersin içerisinde konuya değinildi.
Dersin / derslerin adını yazınız…….

17. Aşağıda belirtilen öğretim programlarından hangisinde/hangilerinde Çocuk Hakları eğitimine yer verilmelidir? <u>(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)</u>

a) Okul Öncesi
b) İlkokul
c) Ortaokul
d) Lise
e) Önlisans
f) Lisans
g) Lisans Sonrası
h) Hiçbiri

18. Aşağıdaki ifadelerden size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz <u>(Her bir satır için tek işaretleme yapılmalıdır).</u>

		Katılıyorum	**Kısmen Katılıyorum**	**Katılmıyorum**
1	Çocuklar ve gençler eğitim hayatları süresince insan hakları ve çocuk hakları konularında bilgilendirilmelidir/ bilinçlendirilmelidir.			
2	Çocukların ve gençlerin insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü vardır.			
3	Anne ve babaların insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde rehber öğretmenlerin rolü vardır.			
4	Eğitim kurumlarında çalışanların (yönetici, öğretmen, ofis çalışanları, temizlik personeli vb.) insan hakları ve çocuk hakları konularında bilinçlendirilmelerinde			

	rehber öğretmenlerin rolü vardır.			
5	Rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.			
6	Rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.			
7	Rehber öğretmenlerin eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.			
8	Rehber öğretmenlerin eğitsel rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.			
9	Rehber öğretmenlerin kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla doğrudan ilişkilidir.			
10	Rehber öğretmenlerin kişisel/sosyal rehberlik kapsamındaki çalışmaları çocuk haklarıyla dolaylı olarak ilişkilidir.			
11	Rehberlik ve Psikolojik Danışmalık eğitim programında çocuk hakları eğitiminin olması gereklidir.			

19. Rehber öğretmenlerin aşağıda belirtilen rollerini önem ölçütüne göre işaretleyiniz.

(1 en az, 5 en çok)

		1	2	3	4	5
1	İnsan haklarının ve çocuk haklarının savunuculuğunda rehber öğretmenlerin rolü vardır.					
2	İnsan haklarının ve çocuk haklarının korunmasında rehber öğretmenlerin görev alması gerekir.					
3	Haklarını bilen ve savunan çocuk ve gençlerin yetişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
4	Çocuğa kendi haklarını kullanabileceği ortamların ve fırsatların sağlanmasında rehber öğretmenin yer alması gerekir.					
5	Çocuğun kendisinin ve başkalarının ırk, renk, cinsiyet, dil, inanç, düşünce ve benzeri özelliklerine ilişkin saygısının gelişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
6	Çocuğun kendini gerçekleştirmesi sürecinde rehber öğretmenin etkili olması gerekir.					
7	Çocuğun kendi hayatıyla ilgili yapacağı seçimlerde rehber öğretmenin destekleyici rolü vardır.					
8	Çocuğun yaşama ve gelişmesinde, bunlarla ilgili hizmetlere (hayatta kalması, sağlık hizmetlerine erişim; gelişim aşamalarına uygun olarak bakım alması, beslenme-barınma-eğitim benzeri temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi) erişmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
9	Çocuğun eğitim haklarının yaşama geçirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
10	Çocuğun her türlü kötü muameleden korunmasında rehber öğretmenin rolü vardır.					
11	Çocuk hakları ihlallerinin (ihmal, istismar gibi) bildirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
12	Çocuğun eğitim, oyun oynama, boş zamanları değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılımının desteklenmesinde ve cesaretlendirmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					

13	Çocuğun yaşına uygun olmayan işlerde çalıştırılmasına ve ekonomik açıdan sömürülmesine karşı tutum belirlemede rehber öğretmenin rolü vardır.					
14	Suça sürüklenen çocukların durumlarının iyileştirilmesinde ve topluma kazandırılmalarında rehber öğretmenin rolü vardır.					
15	Çocuğun katılım (görüşlerini serbestçe ifade etme, dernek kurma vb.) hakkının korunması ve geliştirilmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					
16	Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ve ailelerine yönelik eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde rehber öğretmenin rolü vardır.					

EK 2. Odak Grup Görüşmeleri Katılımcı Listesi

Odak Grup 1	**Cinsiyet**	**Bölüm**	**Sınıf**
K1	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (Türkçe)	4. Sınıf
K2	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (Türkçe)	4. Sınıf
K3	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (Türkçe)	3. Sınıf
K4	Erkek	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (Türkçe)	4. Sınıf
K5	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (Türkçe)	4. Sınıf
Odak Grup 2	**Cinsiyet**	**Bölüm**	**Sınıf**
K1	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (İngilizce)	4. Sınıf
K2	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (İngilizce)	3. Sınıf
K3	Kadın	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (İngilizce)	3. Sınıf
K4	Erkek	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (İngilizce)	4. Sınıf
K5	Erkek	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (İngilizce)	4. Sınıf

EK 3. Odak Grup Görüşmesi Soruları

1. Eğitim sistemimiz içerisinde rehberliğin; amacı, işlevi, hizmetleri alanları (eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal) ve uygulaması hakkında neler söyleyebilirsiniz? Fikirleriniz/bilgileriniz nelerdir?

2. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık programı öğrencisi olarak çocuk haklarının korunması ve gerçekleştirilmesindeki rolünüz hakkında neler düşünüyorsunuz?

3. Çocuk ve gençlere yönelik eğitim ve rehberlik hizmetlerinde görev alacak olan rehber öğretmenlerin çocuk hakları konusunda eğitim almaları gerekli midir?

EK 4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Tam Metni

(https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırda tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayırımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin,1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24'üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme 'de (özellikle 10'uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırda tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisi'nde de belirtildiği gibi çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu hatırda tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi göz önünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası iş birliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası iş birliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana–babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana–babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana–babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana–babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana–babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, ana–babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana–babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9'uncu Maddenin 1'inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana–babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana–babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği

başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
    1. Başkasının haklarına ve itibarına saygı;
    2. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana–babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

1. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
2. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası iş birliğini teşvik ederler;
3. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
4. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
5. 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana–babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana–babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşme'de belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana–baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana–babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği

sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında. Bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

1. Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana–babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir;
2. Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı taktirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler;
3. Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar;
4. Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar;
5. Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana–babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.
2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla iş birliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana–babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla iş birliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana–babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana–babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana–babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.
4. Taraf Devletler, uluslararası iş birliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini

zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.
2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:
    - Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
    - Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
    - Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
    - Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
    - Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana–babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
    - Koruyucu sağlık bakımlarının, ana–babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.
4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası iş birliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.
2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana–babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana–babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
    - İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
    - Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
    - Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası iş birliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:
   - Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
   - İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
   - Çocuğun ana–babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
   - Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik ister ulusal ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
   - Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:
    - İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
    - Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
    - Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

1. Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
2. Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
3. Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini,

Önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

1. Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
2. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
3. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
4. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz-önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:
    1. İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
    2. Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
        1. Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;
        2. Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;
        3. Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili,

bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

4. Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
5. Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana–babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
6. Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana–babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
7. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak

3.Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

1. Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığının kabulü;
2. Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4.Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve:

1. Bir Taraf Devletin yasasında veya

2. Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlâk sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.
3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.
4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşme'nin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan

olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.
12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:
    - Bu Sözleşme'nin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde;
    - Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşme'ye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşme'nin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşme'nin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşme'nin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası iş birliğini teşvik etmek amacıyla:

1. Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşme'nin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili

kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşme'nin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

2. Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
3. Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
4. Komite, bu Sözleşme'nin 44 ve 45'inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşme'yi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşme'ye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere,

önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Miletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1'inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
2. Bu Sözleşme'nin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.
3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşme'yi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşme'nin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151.

Akyüz, E. (2018). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması.* Ankara: Pegem Akademi.

Ateş, A. (2015). *Yönetimsel Açıdan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olmalarının Etkililiği Üzerine Bir Çalışma.* (Yayımlanmamış *Yüksek Lisans Tezi)*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İstanbul.

Ay Zöğ, D. (2008). *Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (İstanbul İli Beyoğlu İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış *Yüksek Lisans Tezi).* Beykent Üniversitesi, İstanbul

Azarkan, E., & Benzer, E. (2018). Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme ve Türkiye'de Engelli Hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23 (38), 3-29.

Batur Musaoğlu, E. (2012, Ankara). *MEB 36-72 Aylık Çocuklar için Okulöncesi Eğitim Programı'nın (2006) Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods.* New York: Oxford University Press Inc.

Can, G. (2004). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çocuk Koruma Kanunu. (2005), T. C. Resmi Gazete, 5395, 15 Temmuz 2005.

Çocuk Hakları Komitesi Altmışıncı Oturum Sonuç Gözlemleri: Türkiye. (2012, 29 Mayıs-15 Haziran). Erişim adresi: http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklari-komitesinin-turkiye-sonuc-gozlemleri-turkce-olarak-yayimlandi).

Çotuksöken, B. (2002). *Felsefe: Özne- Söylem.* İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Çotuksöken, B. (2012). *İnsan Hakları ve Felsefe.* İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Dalar, M. (2015). BM'nin İnsan Haklarıyla İlgili İkiz Sözleşmelerine Türkiye'nin Beyan ve Çekinceleri. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 207-234.

Dönmez, T. (2015). *İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Profilleri ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan "Çocuk Hakları" Konusunda Ögretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Flowers, N. (2010). (M. Çulhaoğlu, Çeviri.) Pusulacık: Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 293.

Hatunoğlu, Y., & Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 333-338.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. (1985, 14 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 18898). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf

Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel.

Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları ile İlgili Görüşleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar:.

Kepçeoğlu, M. (1996). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* Ankara: Özdemir Ofset Basın Yayın.

Kepenekçi, Y. K., & Baydık, B. (2009). Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 329-350.

Kop, Y., & Tuncel, G. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Haklarını Algılamaları. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 6 (1), 106-124.

Kor, K. (2013). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Konusundaki Görüşlerinin Belirlenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Kuçuradi, İ. (2001). Felsefe ve İnsan Hakları. *İnsan Hakları ve Demokrasi Konferanslar Serisi*. Ankara: Çankaya Üniversitesi.

Kuçuradi, İ. (2011). İnsan Hakları Eğitiminden Beklenenler. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 60. Yılında İnsan Hakları. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları No 42. Syf 56-57.

Kurt, S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi*, 0 (36), 99-127. DOI: http://dx.doi.org/10.21560/spcd.28915

Kuzgun, Y. (1986). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: T.C. Yüksek Öğretim Kurumu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları.

Kuzgun, Y. (2004). *İlköğretimde Rehberlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kükürtçü, S. K. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarının Ailelerinin ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocuk Hakları ile İlişkisinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Leblebici, H., & Çeliköz, N. (2017). Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3. (1), 307-318. DOI: 10.24289/ijsser.270584

Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2018/'19. (2018). Ankara:Resmi İstatistik Programı Yayını.

Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2017, 10 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 30236). Erişim adresi: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/10113305_yeni_rehbrlk_yon.pdf.

Oktay, A. (2011). *Eğitim Bilimine Giriş.* Ankara: Pegem Akademi.

Okul Öncesi Eğitimde Rehberlik Programı. (2012, 14 Eylül). (Sayı:159) Erişim Adresi:

https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_11/05043157_rehberlik_okuloncesi_2.pdf

Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Kılavuzu, (2015). MEB YayınlarıYardımcı ve Kaynak Kitaplar Dizi No: 545 Genel Yayın No: 6063 ISBN: 978-975-11-3948-1. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_08/19024109_rehberlik_klavuzu.pdf

Özdemir, G. (2017). *Çocuk Hakları Eğitiminde Uzman Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Etkili Çocuk Hakları Eğitimi: Anlayışlar ve Uygulamalar.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Özgüven, E. (1990). Ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Degisi,* 4-14.

Öztürk, A. (2017). Çocuk Hakları ve Eğitimine Psikolojik Bir Bakış. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 18 (33) , 429-451 . DOI: 10.21550/sosbilder.288966

Polat, O. (2018). Türkiye'de Çocuk İstismarı Raporu 2. Basın Özeti. ASUMA&İMDAT. İstanbul.

Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı.(2018). Erişim Adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danismanlik_Lisans_Programi.pdf

Şahin, F. Y. (2009). İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik PDR Hizmetleri. *e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA),* 4 (2), 372-394.

Tabachnick and Fidell,(2013). B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics

(sixth ed.)Pearson, Boston.

Tan, H. (1992). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tan, H., & Baloğlu, M. (2006). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Taşğın, N. (2017). Türkiye'nin Taraf Olduğu İnsan Hakları Sözleşmeleri Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar Sosyal Hizmetleri Yeniden Düşünmek Konferansları* (s. 24-57). Ankara: Nika Yayınevi.

Tepe, H. (2011). İnsan Hakları Eğitiminden Beklenenler. Editör (Kuçuradi), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 60. Yılında İnsan Hakları. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları No 42.

TÜİK Haber Bülteni (2019, 18 Nisan). (Sayı: 30708) Erişim Adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30708

Türk Ceza Kanunu (TCK), T. C. Resmi Gazete, 5237, 12 Eylül 2004.

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri. (..) Erişim Adresi: https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C3%A7ocuk

Tüzün, I., & Sarıışık, Y. (2015). *Türkiye'de Okullarda Çocuk Katılımı /Durum Analizi* (s. 20-25). A. Z. Kılıç içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşmeye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Uçuş, Ş., & Şahin, A. E. (2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 25-41.

UNICEF. (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. UNICEF Türkiye. Erişim Adresi: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf

UNICEF. (2012). *Türkiye'de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi 2012.* Erişim Adresi:https://www.unicef.org/turkey/media/5256/file/T%C3%BCrkiye'de%20%C3%87ocuk%20ve%20Gen%C3%A7%20N%C3%BCfusun%20Durumunun%20Analizi%202012.pdf

Ültanır, E. (2005). Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Mesleği ve Psikolojik Danışman Eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 102-111.

Üste, R. B. (2007). İnsan Hakları Eğitimi ve İlköğretimdeki Önemi. *Ege Akademik Bakış*, 7 (1), 295-310.

Washington, F. (2010). *5 – 6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katılımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yeşilyaprak, B. (2006). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri.* İstanbul: Nobel.

Yeşilyaprak, B. (2019). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri.* İstanbul: Nobel Yayıncılık.